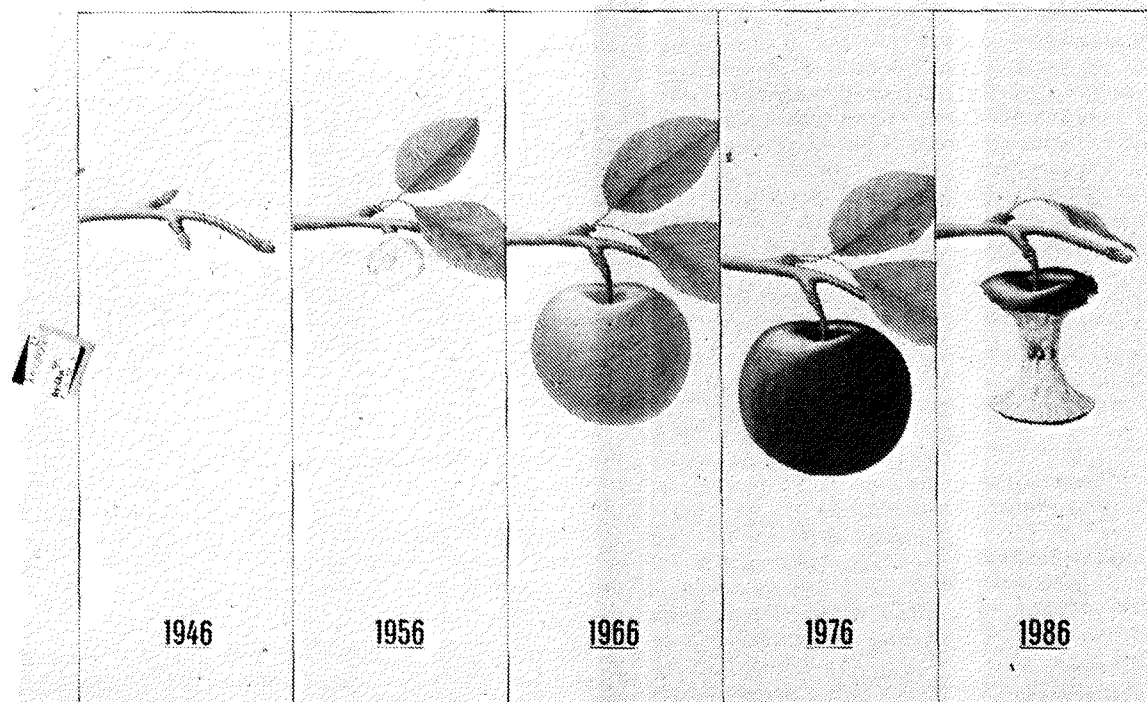


tv-15 naš TOVARIS

Št. 14
10. april 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

TUDI PRIHODNOST NI VEČ TISTO, KAR JE BILA VČASIH



Kaj doživlja, kaj čuti, kaj zahteva ta mladina

V Krškem je bilo za konec tedna vse drugače.

Transparenti, zvočniki, rockovski ansambli, živ-žav na ploščadi pred Delavskim domom, poimenovanem po Edvardu Kardelju.

Kongres pač, uradno, osrednje zborovanje slovenske mladine, neke vrste parlament s približno petsto dejavnimi udeleženci. Delegati iz mladinskih vrst, gostje, novinarji...

Kongres z vsemi obeležji, ki shodu te vrste gredo: plenarne seje, uvodni referati, pozdravni nagovori, delo po komisijah, amandmaji, redakcijske komisije za dodelavo resolucij in sklepov... pa sprejemna pisarna in tiskovno središče in v svetlomodre kombinezone oblečeni redarji in stroga kontrola ob vhodu v kongresno poslopje... pa delovna predstava in zaporedje prijavljenih razpravljalcev in omejitev posameznih govorcev na deset minut in sprotno razmnoževanje tega, kar so povedali... skratka: znani in preizkušeni kongresni ritem, znano in utečeno kongresno vzdušje.

A je bilo vendar tudi glede tega – nekako drugače.

Ta kongresni vrvež je bil mlad in mladinski, in to v pravem in dobrem pomenu besede. Vse, kar se je od petka do nedelje dogajalo v Krškem, je bilo bolj podobno nekakšnemu zagretemu študentskemu zborovanju, kjer si vsi prizadevajo, da bi bili čim manj poškrbljeni in formalistični, pa zato čim bolj spontani in karseda sproščeni.

Prevladalo je vzdušje, v katerem ni bilo prostora za prazni in brezosebni bla-bla, se pravi zakakršnekoli »poklicne« govornike, ki na mnogih javnih sestankih govorijo po nekakšni službeni dolžnosti, ne da bi imeli kaj povedati.

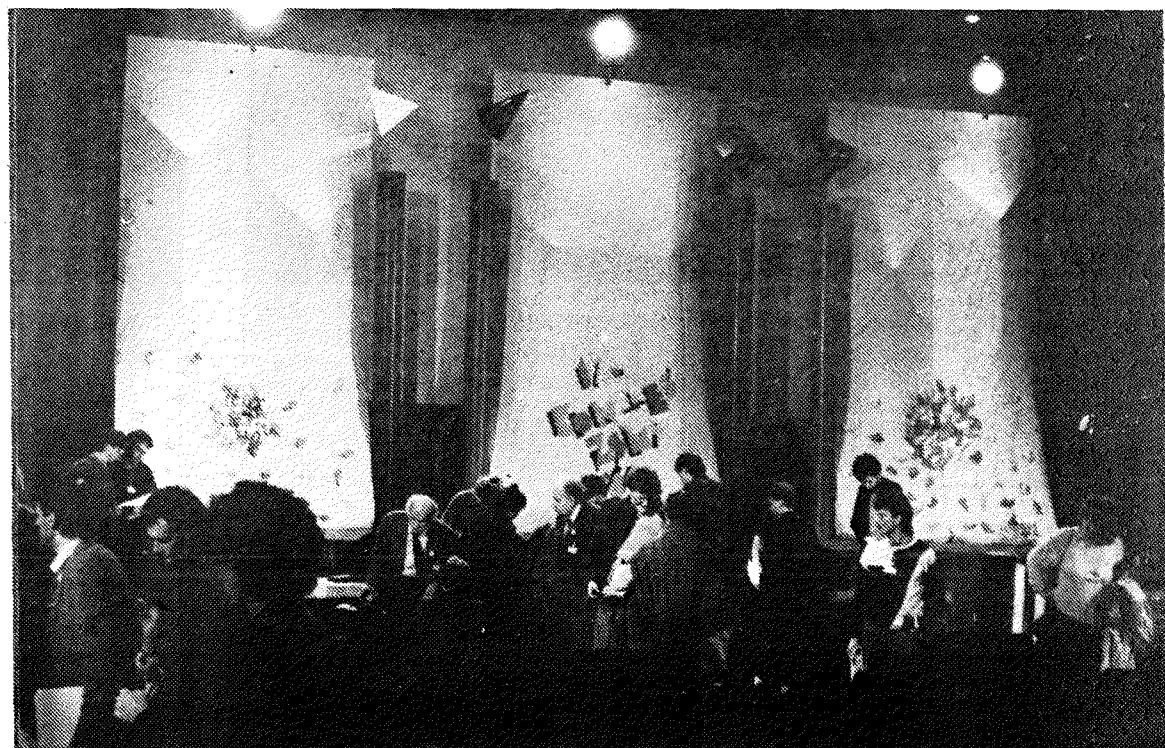
Po pravici povedano, tudi na mladinskem kongresu se je našel kak nadležnejši te vrste, a so mu dali kar brž vedeti, da brenka na razglašene strune. V poštev je prišlo samo tisto, kar je bilo mišljeno in izpovedano zares, se pravi iskreno in zavzeto. Nobenih besednih in drugih manc niso bili pripravljeni prenesti. Sproti in z neprikritim odporom so zavračali vse tisto, kar je kljub vsemu še vedno ohranjalo duha kongresne rutine ali šablone, besedne papagajščine in kar je še teh razpaslih grdih navad v našem družbenopolitičnem komuniciranju, pred katerim seveda nismo imuni: vendar je v zraku, pa tudi v nas samih, zoper to in takšno ravnanje vse več odpora. In razveseljivo je, da je ta odpor zoper prazno formo – v imenu osebne prizadetosti spričo vsega, kar doživljamo – v vrstah delegatov na slovenskem mladinskem kongresu prevladal in očitno tudi zmagal.

Prav zato je bilo (in je in bo) vredno temljito prisluhniti temu, kar so ti mladi ljudje, dijaki, študentje in že zaposleni povedali o sebi, o svojem doživljanju naših razmer, o svojem razmišljanju o gledanju na odnose, v kakršnih živimo in se z njimi otepamo, o svojih pričakovanjih in zahtevah glede prihodnosti in nadaljnjih družbenih poti, imenovanih razvoj.

Dobršen del družbenih preokupacij, s katerimi si dajejo opravka predvsem zdajšnji mladi ljudje, zadeva krizna stanja, v kakršna smo zagazili. Zastoji v gospodarskem in drugem delovanju, finančne in iz njih izhajajoče eksistencialne zadrege, rastoča nemoč na doma- la vseh družbenih in življenjskih področjih, vsi mnogi obrazi in razsežnosti krize so tisto, kar terja temeljito razčlenitev in razmislek. S to krizo in v njej ni

mogoče pristati. Mlada generacija se z njo ni pripravljena sprijazniti, vsaj ne v tem smislu, da bi ostajala pasivna žrtev teh razmer, ki prekrižanih rok čaka in gleda, kaj se bo zgodilo.

Ta generacija ugotavlja, da mora vzeti uzde časa v lastne roke – in prav to tudi zahteva. Na vseh področjih: v ekonomiki, v izobraževanju, v usmerjanju bodočega razvoja, v družbe-



nih razmerjih. Gre za življenje, ki ga bodo živeli oni, za njihovo usodo, za njihove delovne in ustvarjalne možnosti. Za zdaj so zanje prikrajšani, vedo pa, da tako ni mogoče nadaljevati.

Vedo, da se je Slovenija po štirih desetletjih ekstenzivnega razvoja znašla na križpotju. Silovita industrijska preobrazba – o njej jim je na kongresu z

zavzetostjo in navdihom spregovoril tudi Janez Stanovnik – je »preselila« dobršen del slovenskega prebivalstva z zemlje v tovarne, kjer dela sedaj kar 38 odstotkov vseh Slovencev, kar je dejansko zgornja meja, prek katere ne more seči nobena zre- la družba. Ta »selitev« je seveda dajala dosedanjemu razvoju izdatne impulze. Zdaj je izčrpana. In ker je tako, se je ta faza razvoja končala. Bil je nagel in ekstenziven, bolj ali manj vnemar pa smo v njem puščali kvalitativne faktorje. »Te sedaj,« je z duhovitim prizvokom v glasu

vodilnih gesel mladinskega kongresa, zapisano tudi na kongresnih plakatih.

Pot v kvaliteto seveda ne bo posuta z rožami, pač pa bo neizogibno trnova in težka, saj bo treba obvladati velikanske komplekse, kot so kompleks energije, surovin, okolja, akumulacije in transfera tehnologije. Na tej poti bo veliko konfliktov in dilem, toda »izredno važno je imeti jasen cilj in trdno voljo.«

Te intonacije se je oprijela večina mladih govornikov, tistih,

Troje odstavkov iz modrega govora

Ugotavljamo tudi, da ni več interesa za star način pojmovanja in organiziranja mladinskega prostovoljnega dela, da ni več zanimanja za organiziranje velikih, toda praznih proslav, da ni več interesa za posplošeno čvekanje o samoupravljanju. Obstaja pa interes za drugačne oblike solidarnostne pomoči. Obstaja interes za kritičen, toda pozitiven odnos do naše revolucionarne zgodovine, obstaja interes za neposreden spopad s tistimi, ki nočejo in ne znajo videti pomena preobrazbe gospodarstva, obstaja interes za spopadanje s tistimi, ki samoupravljanje enačijo s svojo lokalno, republiško ali zvezno osamosvojenostjo. Obstaja interes za spopad s tistimi, ki demokracijo razumejo tako, da javno formalizirajo odločitve, ki so jih sprejeli v tihoi svojih kabinetov in koordinaciji.

Vsi interesi, o katerih govorimo in jih podpiramo, niso samo interesi mladih. Če jih izražamo, to počnemo tudi zaradi tega, ker smo prepričani, da nismo sami, temveč da je to izraz najnaprednejših delov združenega dela, da je to izraz interesov napredne delavske baze socialističnega samoupravljanja, da je to izraz interesa ljudi, ki bi radi živeli dostojno in pokončno življenje, da je to izraz interesa naroda, ki si upa gledati v oči izzivom sodobne zgodovine.

Mi pa hočemo biti generacija, ki odloča in ne samo posluša. Mi hočemo biti generacija znanja, nove tehnologije, fleksibilne in udarne ekonomije, mi hočemo biti generacija odprte kulture in socialne fantazije, generacija, ki ji je dopuščeno, da misli s svojo glavo in da te misli svobodno izraža, generacija, ki se ne zadovoljuje in se ne bo zadovoljevala z doseženim, skratka, mi hočemo biti generacija svobode in človeškega dostojanstva.

Robert Černe, predsednik ZSMS, Krško, 4. aprila 1986

pripomnil Stanovnik, »prepuščamo vam mladim«. (Smeh v dvorani.)

Prišli smo v krizo. Poslej ne moremo nadaljevati po dosednji poti. Podati se bo treba na to pot intenzivnega inovativnega razvoja, ki pa bo možna le v ustrezni – drugačni – družbeni klimi, v kateri »misel in beseda ne bosta delikt« (kar je bilo eno

ki so s pripravljenimi diskusijskimi temami stopali za govorniški oder, pa tudi in predvsem tisti, ki so raje ostajali v klopih in se oglašali kar se da neformalno, polemično, v obliki republik in odzivov, z željo po sprotne razčiščenju odprtih vprašanj.

nadaljevanje na 2. strani

nadaljevanje s 1. strani

Eden izmed razpravljalcev (govoril je o nujnosti uvedbe malih produkcijskih enot, ki naj bi prestrukturirale slovensko gospodarstvo – kar je spričo veljavne politike vzdrževanja in spodbujanja velikih »kolosov« pa tudi spričo regidnih pravnih predpisov, ki fleksibilnih oblik produkcije ne spodbujajo, precej oteženo) je svojo temo poimenoval »manifest nove miselnosti«. Gre za misel, naj se mladi lotijo uresničevanja projektov, ki bodo prestrukturirali miselnost, razmerja in podobno.

Že dolgo opozarjamo, da je naša rešitev le v spremeni gospodarski strukturi. ZSMS je bila prva, ki je opozorila, da so pogoj za bolj akumulativno gospodarstvo majhne DO, ki ne potrebujejo velikih kapitalnih investicij, bile pa bi fleksibilne, inovativne, tehnološko intenzivne, v komplementarnem odnosu z veliko industrijo.

Janez Škrebec
delegat iz Ribnice
na Dolenjskem

Večina mladih poznavalcev in razčlenjevalcev naših gospodarsko-finančnih, energetskih, ekoloških in seveda tudi razvojnih težav zavrača dejanja in načrte kar zadeva velike investicije, kot so jeseniška železarna, aluminijški kombinat v Kidričevem in podobno ter »sanje« o novih elektrarnah, ki naj bi zapolnile potrebe teh velikih industrijskih objektov po energiji.

»S čim bomo te reči financirali?« so se spraševali v svojih razpravah in republikah. Naj mar te velenaložbe pogoltnejo vso akumulacijo, kar jo bomo ustvarili v naslednjih desetih ali petnajstih letih, z njo vred pa tudi tisti njen del, ki bi ga bilo neizogibno potrebno naložiti v veliko pomembnejšo in bolj perspektivno in bolj donosno energijo: v znanje, v sodobno tehnologijo, v vitalna družbena razmerja?

Mladina bo prek svojih delegatov v skupščinskih »mehanizmih« postavljala zahteve po reviziji teh in takih megalomanskih investicijskih in energetskih načrtov, pri čemer pa se dobro zaveda, kako težak bo boj z »lobbyji«, ki težijo prav v to smer in vsiljujejo svojo voljo.

Nuklearni program izvira iz ideološke opredelitve, da se nadaljuje z odtujitvijo centrov moči, kar je v nasprotju z demokratizacijo odnosov v naši družbi. Zato dajmo ljudem pravico, da odločajo o sebi in stvareh, ki vplivajo na njihovo življenje. Jedrske centrale pa so prav to.

Zato predlagam, da ta naš kongres sprejme zahtevo za sprejetje zakonskih regulativov in izvedbo zveznega referenduma za nuklearni program v smislu predhodnega predloga.

Mladen Petretič

Mladinski kongres je dal mladim in vsem drugim povsem nedvomno vedeti, da so naložbe v znanje, v njegovo akumulacijo in ažuriranje – družbena naloga številka ena.

»Tak bodi scenarij bodočega vnovčevanja kapitala in

ne v vprašljive objekte, »se je glasila ena izmed formulacij. Prehod v inovativno družbo terja seveda radikalno spremembo odnosa družbe do mladih ljudi, ki bi jih bilo – in jih seveda bo – treba intenzivno usposobiti za bodočo tehnološki razvoj, in sicer po poti »znanstvenega opismenjevanja« celokupne mlade populacije. Prav v tej njeni »pismenosti« je namreč tudi pogoj za kvalificirano samoupravno odločanje o bodoči poti našega razvoja.

Kako doseči ta prepotrebni preboj? – je bilo vprašanje, ki se je kot rdeča nit vleklo skozi vsa razmišljanja na tem kongresnem shodu, ki je opozarjal predvsem na to, da stopamo v prihodnost, v kateri bo prevladovalo intelektualno delo, oprto na znanje, na tehnološko znanstvena jedra, na »novi delavski razred«. Vse to pa je za zdaj za nas še oddaljeni cilj, kajti opraviti imamo z okrnjenimi bazami znanja, z begom vrhunsko usposoblje-

ni kot po kvalitativni plati pičili in prepičili.

Odnos do šole in šolo samomora neizogibno in takoj spremeniti – in to naj opravi s svojo voljo in na

Analize kažejo, da imajo mladi v povprečju, glede na svojo izobrazbo, za 10% nižji OD. Ob tem pa imajo mladi in še posebej mlade družine neprimerno višje življenjske stroške, zaradi t. l. pogonskih stroškov družinskega življenja: praktično nedosegljive cene stanovanj, ob izredno majhni možnosti dodelitve družbenega stanovanja, visoki so stroški opreme za stanovanja, stroški za varstvo otrok in še vrsta drugih stroškov, tesno povezanih z normalnim življenjem in razvijanjem mlade generacije.

V tem kontekstu se še kako strinjam s tezo o izgubljeni generaciji, kajti mi smo generacija, ki mora živeti tako, da troši manj, kot ustvari. Istočasno pa živimo in ustvarjamo ter imamo skupne interese z generacijami, ki so živele na kredo, ki so si ob nerealni obrestni meri in ob prekomernem zadolževanju zgradile življenjsko materialno eksistenco iznad nivoja svojega dela in zmožnosti. Ob tem se sprašujem, ali bo mlada generacija hotela pristati na to, da bo plačevala dolgove drugih, da bo pristala na enakost neenakih, ki je, kot pravi Marx, največja neenakost.

Mlada generacija noče živeti na kredo. Toda mlada generacija se žal mora boriti, da ne bo živela za kredo drugih.

Delegat Tone Rop

podlagi svojih spoznanj mlada generacija sama kajti »sama si mora speči svoj

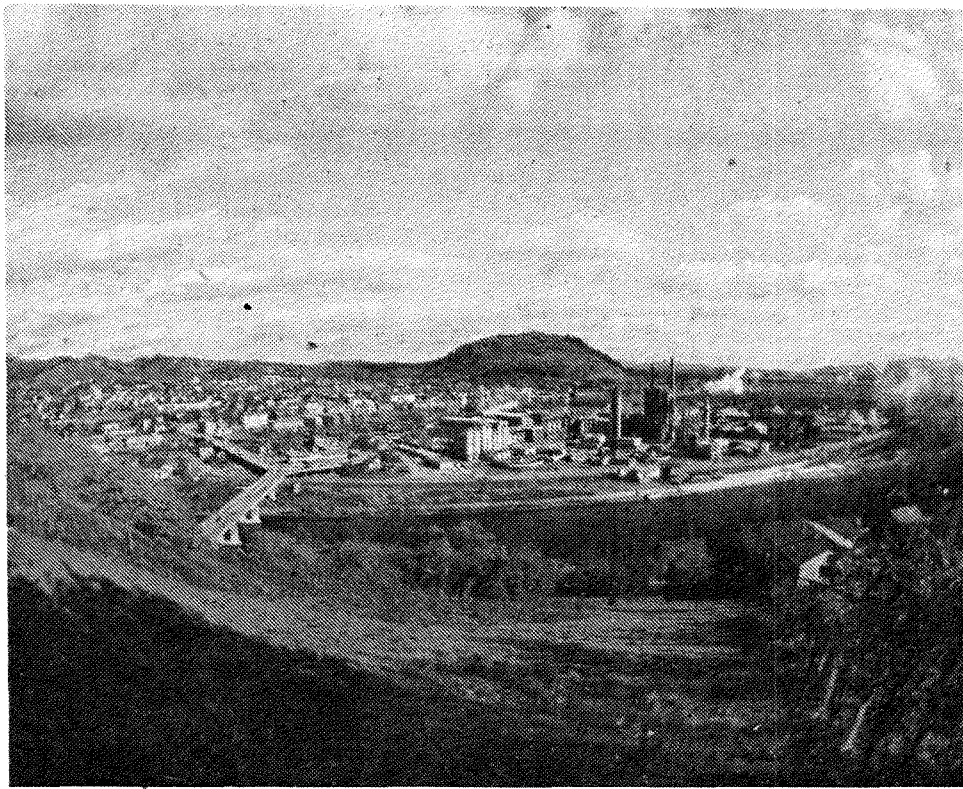
obema nogama v vrtnice tehnološke revolucije. Odločilnega pomena pri tem je, da bo izobrazbena struktura presegala obstoječe potrebe gospodarstva, namesto da se jim slepo podreja, kar je podoba zdajšnjega stanja in kar zavirajoče deluje na razvoj.

Pri tem seveda ni treba posebej poudarjati, da je zdaj, ta hip, s šolami in šolanjem (pa s štipendijami in številom diplomantov in

Samo po sebi se ponuja vprašanje, zakaj tolikšno ZAVIRANJE ZNANJA, ki je edina pot za izhod iz gospodarske zagate in obrobja v svetovnem razvoju.

Mnenja smo tudi, da se danes OZD oz. družba nasploh boji RAZMIŠLJAJOČIH MLADIH LJUDI, saj bi le-ti lahko zamajali stolčke mnogih, ki so z izrabljanjem inštituta »Z DELOM PRIDOBLEJENE IZKUŠNJE« dobesedno zabetonirali svoja vodilna delovna mesta.

Zoran Ivančič,
delegat iz Izole



nih kadrov in s prevlado neukih in premalo kvalificiranih kadrovskih sestavov.

Kajti ni se še uveljavilo spoznanje, da je izobrazbena struktura pomembnejša od kapitala.

Pa tudi naš izobrazbeni sistem ni v tem pogledu za zdaj prav nič obetaven. Nasprotno. Tak, kot je, nam bo do leta 2000 ponudil izobrazbeno strukturo, kakršno so imele, denimo, Združene države Amerike leta 1965.

Mladina na vsej črti zavrača ta in tak ritem izobraževanja. Sodobna ekonomija in razvoj temeljita na množični produkciji znanja, ne na množični produkciji blaga.

Naše šole zaostajajo za svojo nalogo, raven znanja, ki ga dajejo, je nizka, rezultati so tako po kvantitativ-

Mladi zahtevamo ukinitve kategorije »z delom pridobljene delovne izkušnje«, saj se dogaja, da je prednost še vedno dana tem ljudem, namesto da bi vztrajali pri sprejemanju novih izobraženih kadrov, pri čem zapostavljeni pa zahtevali dodatno strokovno usposabljanje in izobraževanje.

S takim ravnanjem bi dali večjo možnost sposobnim, inovativnim, strokovnim kadrom, da napredujejo v svoji stroki in pri njih s tem zagotovili večje zanimanje za stalno usposabljanje v svoji stroki, s čimer bi se prav gotovo pospešila in vzpodbudila tudi inovativna dejavnost. S tem bi dosegli višjo stopnjo tehnologije in se lahko oslonili na lastne sile, ne pa da jih iščemo zunaj naše države.

Mojca Šoba,
delegatka iz Ljubljane

njihovim zaposlovanjem in, tako naprej) vse povsem nasprotno, kot bi po neizogibni logiki stvari moralo biti. Naše šolstvo je slejkoprej v hudi krizi. Žrtev te krize so mladi ljudje, ki se počutijo kot nekakšne »pretočne elektrarne«, saj gre vse preveč energij v nič, rezultat pa je – »blazna povprečnost«, kot je stanje duha in s tem stanje vsega neizpeljanega izobrazbeno-reformnega sistema označil eden izmed radikalno nastrojenih kongresnih govornikov.

Želimo in zahtevamo – sta bila najpogostejše izrečena glagola. Pa ni šlo za nič imaginarnega. Šlo je za spoznanje, da se mora mlada generacija na čas, ki neizogibno prihaja, temeljito pripraviti s pridobitvijo zares kvalitetnega znanja ter z izborom take družbe in takih medsebojnih razme-

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

La Paz:

Generalni sekretar Organizacije Združenih narodov Perez de Quellar je med večdnevno latinskoameriško turnejo prišel v Bolivijo, kjer ga je sprejel predsednik Estensoro. Generalni sekretar je izrazil zaskrbljenost nad dolgovi držav v razvoju, to pa je tudi osrednja tema govora na de Quellarjevi turneji.

Luanda:

Na južni angolski meji je menda nameščenih več kot 20 tisoč južnoafriških režimskih vojakov, ki naj bi bili v stalni pripravljenosti za napad na Angolo. Portugalski častnik »Tempo« navaja, da je v omenjeni sestavi tudi 150 tankov, 80 letal in več sto oklepnih vozil. Pred nedavnim so angolske oblasti odbile napad nekaj sto pripadnikov odporiškega gibanja UNITA, ki jih podpira režim v Južni Afriki.

Manila:

Ameriški sekretar za obrambo Caspar Weinberger se je po obisku v Južni Koreji ustavil na Filipinih. Sprejela sta ga obrambni minister in vodja generalštaba filipinske vojske, Enrille in Ramos, sprejela pa naj bi ga tudi filipinska predsednica Corason Aquino. Najverjetneje se v pogovorih ne bodo mogli ogniti vprašanju ameriških vojaških oporišč na otočju.

New Delhi:

Po krvavih akcijah sikhovskih skrajnežev so v številnih indijskih mestih uvedli stanje izredne pripravljenosti, kajti obstaja resna možnost, da bi se spopadi policijskih in terorističnih enot utegnili vneti tudi izven žitnice Punjab.

Islamabad:

V deklaraciji ministrske konference držav južnoazijske zveze za regionalno sodelovanje (SARC) so razvite države in mednarodne ustanove pozvali naj le-te sprejmejo nujne ukrepe za izboljšanje gospodarskih razmer v državah v razvoju in za novo gospodarsko ureditev. Vsako leto naj bi se namreč iz držav v razvoju preko obresti za posojila v razvite prelilo najmanj 20 milijard dolarjev.

Bejrut:

Izraelska vojaška letala so izvedla bombni napad na palestinske položaje in pripadnike muslimanskih milic na jugu Libanona. V mestu Sidon so uničili več palestinskih taborišč in do tal porušili več stavb.

Rim:

Sedemnajsti kongres italijanske partije, ki se je začel 9. aprila naj bi bil kongres obnove in demokratizacije. V široko zastavljeni predkongresni razpravi je sodelovalo približno 350 tisoč komunistov, sprejeli pa so tudi številne predloge statutarnih sprememb.

Dunaj:

Avstrijska vlada je uradno zahtevala vpogled v arhivske dokumente Združenih narodov v New Yorku, ki zadevajo predsedniškega kandidata Kurta Waldheima. Dokumente naj bi menda osebnega pregledal sam avstrijski predsednik Rudolf Kirschlager.

Peking:

Na večdnevni obisk na Kitajsko je odpotoval grški premier Andreas Papandreu, tja pa ga je povabil kitajski predsednik vlade Džao Ciang.

m. l.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

rij in take gospodarske oziroma proizvodne strukture in take tehnologije, da ne bomo več neke vrste zao-stala tehnološka kolonija,

temveč dejanski sestavni del razvitega sveta, kar je

Zahtevamo od delavcev za stroji, da naj več delajo, pozabljamo pa na produktivnost političnega dela. Merilo politične produktivnosti ne bi smelo biti število sej, število obiskov, srečanj, število javnih nastopov, konferenc... Politična produktivnost bi se morala odražati v zaupanju ljudi, v aktiviranju vseh potencialov znanja, v osvobajanju človeka vseh sistemskih zaprek, v vrednotenju dela. Ne bi se smeli zadovoljevati s političnimi parolami »Odgovornosti ime in prilike«. Iskanje grešnega kozla še ne rešuje problema zavezanja širokih množic nad delom političnih struktur.

Kongres naj bo misel in streznitev. Pokongresno obdobje naj bo delo.

Valter Adamič,
delegat iz Nove Gorice

Vsi prav dobro vemo, da je znanje v svetu eden temeljnih elementov ekonomske in politične neodvisnosti in da ekonomija ne temelji več na množični produkciji blaga, temveč na množični produkciji znanja. Gospodarstvo, ki posveča znanosti premalo pozornosti oz. sredstev, je obsojeno na stagnacijo, zaostajanje za razvitimi in na vse večjo odvisnost od drugih.

Čeprav se vsi tega zavedamo, pa lahko po prvih korakih reforme izobraževalnega sistema ugotovimo, da smo kljub prizadevanjem naredili zelo malo za dvig in razširitev nivoja znanja, čeprav je bil to eden temeljnih ciljev reforme.

Edita Fabjančič,
delegatka iz Krškega

življenjski smoter zdajšnjih mladih ljudi.

»Gre za kruh, ki si ga moramo speči sami«.

Viktor Konjar

Težave južnokorejskega režima

Južnokorejske oblasti so vložile obtožnico proti 32-im osebam, udeležencem množičnih opozicijskih protestov proti južnokorejskemu diktatorju Čun Do Hvanu. Malodane sto tisoč udeležencev protestnega shoda v mestu Kvangdžu je namreč pred dnevi zahtevalo revizijo ustave in uvedbo neposrednih predsedniških volitev. Pred meseci so začeli tudi kampanjo zbiranja 10 milijonov podpisov, z zahtevo, da obstoječi režim ukine veljavni sistem volitev šefa države, ki je oblast v Južni Koreji prevzel z državnim udarom leta 1980.

Najnovejša opozicijske demonstracije so bile najštevilnejše javno srečanje opozicije v minulih šestih letih, hkrati pa dovolj zgovorno znamenje obstoječemu režimu, da bo slejkoprej moral spremeniti politiko trde roke. Vladajoča stranka, stranka demokratične pravice, ima resda v skupščini večino. Čeprav ji ustava zagotavlja nadzor nad predsedniškimi volitvami, jo resno ogrožajo opozicijski pritiski in zahteve po demokratizaciji političnega življenja. Cilj omenjene kampanje zbiranja podpisov je zlasti spremeniti določila o posrednih predsedniških volitvah, ki zatiralskemu režimu omogočajo, da ostane na oblasti tudi po napovedani Čun Do Hvanovi upokojitvi leta 1988.

Množično nezadovoljstvo in zahteve po odstopu so posledica politične represije, zapiranja in preganjanja nasprotnikov režima, zakoni proti demokratičnemu delova-

nju in svoboščinam, olja na ogenj pa priliva tudi »železni objem« južnokorejskega režima in vojske z ZDA. Stališče Bele hiše do Seula je jasno, potrdila ga je tudi najnovejša pacifiška turneja ameriškega obrambnega ministra Casparja Weinbergerja, ki se je minuli teden ustavil pri Čun Do Hvanu. Poudaril je, da je varnost Južne Koreje odločilnega pomena za mir in varnost v tem delu sveta, hkrati pa tudi za ameriške strateške interese. Takšno stališče ne preseneča, kajti Reaganova administracija se zaveđa nevarnosti, da utegne plima javnega nezadovoljstva južnokorejski režim odplaviti, tako kot se je to zgodilo na primer s Ferdinandom Marcosom na Filipinih.

Južnokorejski režim je ob le navideznem spogledovanju z demokratičnimi svoboščinami gotovo eden najbolj represivnih sistemov na azijskih tleh. Kljub temu si je v minulih letih, zgolj na račun izredno visoke letne gospodarske rasti, ki je dosegla tudi že osem odstotkov, uspel utrditi notranjo stabilnost in nekako zabrisati vtis o skrajno avtoritarnemu režimu. Z uvoznimi prepovedmi, visokimi carinami in ostrimi intervencijskimi omejitvami je bilo južnokorejsko tržišče malodane nedostopno za tuje partnerje. Diktator Čun je pred razpisom lanskim volitev v luči letošnjih azijskih iger in olimpiade leta 1988 odpravil prepoved političnega dela večini opozicijskih politikov. To sicer ni veljalo za najnevarnejšega

nasprotnika Kim Dae Jonga, ki se je lani po dveh letih izgnanstva vrnil na južnokorejska tla. Sedanjih množičnih protestov se ni mogel udeležiti, saj jih je preživel v hišnem priporu.

Za boljše razumevanje dogajanja na Korejskem polotoku moramo omeniti tudi popuščanje med obema Korejama, ki sta že skoraj štiri desetletja nasilno razdeljeni. Hermetična politika Seula se je resda leta 1984 nekoliko ublažila, kajti takrat so bili storjeni prvi konkretni koraki v popuščanju napetosti z Demokratično ljudsko republiko Korejo. Prav tako ne gre prezreti kitajskih stališč, saj uradni Peking posredno pritiska na Pjongjang, da bi do vlade v Seulu imel bolj pomirljivo stališče. Kljub temu pa lahko zapišemo, da je prav vlada v Seulu do zdaj malodane dosledno zavračala severnokorejske predloge za spravo. Južna Koreja pa na Kitajsko gleda zlasti skozi gospodarsko prizmo, v njej vidi predvsem potencialno tržišče za svoje ekspanzivno gospodarstvo.

Seulski režim na zahteve po notranjepolitičnih spremembah odgovarja z represijo. Spomnimo se samo v krvi zatrtega študentskega upora leta 1960, samo v prvih dveh mesecih letošnjega leta pa so zaprli več kot 500 študentov, kar je več kot v vsakem lanskem letu. Glede na to, da opozicija tudi v Južni Koreji ni enotna, so najverjetneje prav študentje največji trn v peti Čun Do Hvana, med drugim pa zahtevajo svobodo tiska, odpravo zakona, ki šolskim upravam dovoljuje odklonitev politično aktivnih študentov, pa tudi ukrepov ki policiji omogočajo pripor njej sumljivih oseb.

Zahtevam študentov se pridružujejo tudi katoliške organizacije za zaščito državljan-skih pravic. Vztrajajo na neposrednih volitvah in demokratizaciji razmer v državi. V Južni Koreji, ki ima približno 40 milijonov prebivalcev, je skoraj dva milijona katolikov, 11 milijonov budistov, slabih 8 milijonov protestantov in približno pet milijonov pripadnikov konfucijanstva. Tudi v teh skupinah z različnim verskim prepričanjem narašča averzija do sedanjega režima in nanje bo v prihodnje treba računati.

Režim Čun Do Hvana je v minulih mesecih najverjetneje zaradi ameriških pritiskov, ki »toliko dajejo na svobodo in demokratizacijo«, da bi na miren način ustavili naraščajoči val opozicijskega nezadovoljstva, nekoliko ublažil represalije nad nasprotniki režima in jim ponudil celo možnost skupščinskega pretresa njihovih zahtev. Kot spreten diktator pa vztraja, da bodo morebitne spremembe ustave prišle v poštven šele leta 1989, se pravi šele zatem, ko bo že izvoljen njegov naslednik.

Vodja režima se med drugim zdaj izgovarja tudi na leto 1988, ko bodo v Seulu olimpijske igre in takrat bodo v Južno Korejo uprte oči malodane vse svetovne javnosti. Zatorej nista neupravičena strah Čun Do Hvana in zaskrbljenost nad zaostrovanjem sedanjih razmer. Najnovejša in najbolj množično opozicijsko demonstrativno zborovanje dokazuje, da gre zares, voditelji opozicije pa zavračajo diktatorjeva svarila, saj na račun olimpijskih iger ne nameravajo žrtvovati temeljnih svoboščin.

E. M. Lamprecht

Nikaragva in njena pohlepna sosesčina

Če policija v Kostariki prime kakšnega »contrasa« iz Nikaragve in ga zapre, kot je v začetku marca letos gverilskega poveljnika z ilegalnim imenom »Tadeo«, tedaj noče imeti nobena izmed nikaragovskih uporniških skupnosti nič z njim! »Ta pa res ni naš,« je zatrjeval predstavnik konzervativnega politika Artura Cruza in njegove skupine Jose Luis Velazques, ko so ga prijeli za besedo v glavnem stanu Združene nikaragovske opozicije, znane po kraticah UNO. Trdijo, da vse skupine gibanja UNO delujejo znotraj nikaragovskega ozemlja. »Kostarike res ne nameravamo kompromitirati z našimi bitkami na njenem ozemlju,« je dejal Velazques.

Tudi tako imenovani »južni opozicijski blok«, katerega kratice so BOS, noče imeti nič skupnega z do zob oboroženim gverilskim voditeljem, ki so ga prijeli na kostariškem ozemlju v bližini meje z Nikaragvo. Nekaj mlajši pripadnik krščanskih demokratov iz tega »južnega bloka« je dejal, da je Tadeo v bistvu Alvaro Cermen. Do leta 1984. se je družil z Edénom Pastoro, imenovanem kar Comandante Cero in z njim sodeloval v akcijah proti sandinistični vladi v Nikaragvi. Pastora – leta 1982 je kot namestnik obrambnega ministra pretrgal vse stike s tovariši v Managui – je ta čas postal poveljnik v gibanju BOS. Tadeo pa je tudi v tem času iz vojaških razlogov zapustil enoto in začel iskati zvezo z nekim drugim upornikom, s komandirjem Fernandom Chamorro, popularno imenovanim »El Negro«. Vse to so menda ugotovili potem, ko so Tadea prijeli, ga zaslišali in zapisali vse, kar je povedal o delovanju BOS na kostariškem ozemlju.

Voditelji kontrarevolucije v Nikaragvi so v Kostariki prišli v precep. Arturu Cruzu, Alfonso Robelu in Adolfo Celeru iz južnega bloka UNO se v San Joseju ni treba ravno skrivati. Računati pa morajo s spektakularnimi nastopi, kot na primer pri svojem pokrovitelju, ameriškem predsedniku Ronaldu Reaganu v Washingtonu. Kot politični begunci uživajo zaščito socialno-demokratske vlade v Kostariki, morajo pa skrbno paziti, da ne prestopijo meje gostoljubnosti in prijateljstva. To je izvoljeni predsednik Kostarike socialni demokrat Oscar Arias jasno povedal. Trdno je odločen, da bo potem, ko bo 8. maja nastopil svoj mandat, svoja načela tudi uresničil. »Smo tradicionalno pribežališče za najrazličnejše ideologije s področja Latinske Amerike«, je dejal Arias, »toda nihče ne sme izkoriščati ozemlja naše države za vojaške podvige«.

Pobegli politiki računajo s tem, da jih bodo obiskovali uporniški poveljniki in s tem dajali večji pomen njihovi politični dejavnosti. O tem bodo potem v svojih uradih v San Joseju govorili tujim novinar-

jem in se hvalili, koliko moč da imajo pod orožjem. Če pa pride do incidenta, za kakršnega je poskrbel komandant Tadeo, ko je v polni bojni opremi hodil po ulicah gostoljubne države, potem hitijo na ves glas zatrjevati, da se vse njihove enote zadržujejo na oni strani meje, na ozemlju Nikaragve. »Pod orožjem imamo 22.000 mož,« hiti zatrjevati José Luis Velazques, voditelj južne grupe UNO in misli pri tem na enote »Fuerza Democratica Nicaraguense« – FDN, oboroženo podružnico največjega nikaragovskega uporniškega gibanja.

Pri južnem opozicijskem bloku UNO, ki si menda prizadeva ohranjevati tradicijo protisomozove gverile na južni meji Nikaragve, zagotavlja mladi krščanski demokrat Francisco Rodrigues, da 5.000 bojevnikov pod poveljstvom komandanta Edéna Pastore kontrolira 10.000 km² obsega, joče »osvobojeno ozemlje«. To je v zelo lepem nasprotju s tistim, kar pravijo poznavalci razmer v Nikaragvi in ki trdijo, da imajo uporniki pod vodstvom komandanta Cera velike težave z oborožitvijo in oskrbo, zato ne morejo več držati svojih položajev v Nikaragvi, temveč vedno bolj silijo k sosedom.

Vsem je znano, da obe opozicijski in uporniški skupini pretiravata s številom svojih oboroženih pripadnikov, kar pa ni nobena posebnost med nikaragovskimi contras. Protislovje v Demokratično-revolucionarni zvezi ARDE, kakor imenuje svoje gibanje Edén Pastora, je več kot zgovorno: 80 tisoč »campesinosov« bi na »osvobojenem ozemlju« lahko v nekaj tednih opremili z orožjem, če bi le dobili potrebno pomoč iz tujine, je hitel zagotavljati predstavnik gibanja BOS v San Joseju. Vzporedno s tem pa se je pritoževal, da so morali zakopati tisoč pušk, ker se jim novi gverilci niso priključili.

V opozicijski centrali gibanja UNO celo sam Jose Luis Velazques dvomi o podatkih skupine BOS in izjavlja, da Pastora niti približno nima 5.000, temveč kvečjemu le še 500 mož! Tudi oficirji kostariške

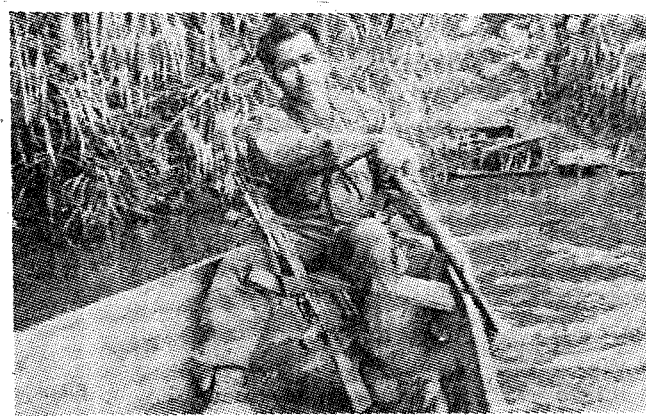
policije že nekaj mesecev govorijo le o razbitih ostankih Pastorasove vojske, ki so se rešili čez mejno reko San Juan na ozemlje Kostarike. Novinarji iz San Joseja, ki so se februarja letos s čolnom vozili po Rio San Juan, so v nekem taborišču, nekaj kilometrov znotraj nikaragovskega ozemlja, našli na skupino gverilcev, ki so bili brez oborožitve. »Pozivamo demokratične ljudi na svetu, naj nam pomagajo,« je govoril 23-letni komandant taborišča Ismael Sevilla zbranim reporterjem. »Smo brez oblek, brez streliva in brez orožja. Potrebujemo orožje za tisoče campesinosov, ki ga zahtevajo od nas.«

Če naj bi prišlo do povračilnih akcij na kostariški meji, potem naj uporniki ne računajo le z bojevitimi sandinisti, trdijo v San Joseju, temveč tudi s kostariškimi varnostnimi silami, kot je izjavil obrambni minister Benjamin Piza, je žandarmerija v Kostariki dobila ukaz, da mora streljati na vse oborožene skupine, ki bi vdrele na kostariško ozemlje. Sredi februarja letos so žandarji streljali tudi na sandinistični helikopter, ker je, tako je dejal minister Piza, vdrl 800 m globoko v kostariški zračni prostor. Sandinistična ljudska armada ima za boj s contras na voljo raketne helikoptere Mi-24 sovjetske izdelave. Menda so je večkrat naredili nedovoljen ovinek nad reko San Juan.

Razdrobljenost in nevoščljivost politične in vojaške opozicije v Nikaragvi ni nič novega. Tudi za sandiniste pravijo, da so se šele pozno, pa še to na pritiski prijateljev, kot so na primer kubanski predsednik Fidel Castro, šef panamske države Omar Torrijos in venezuelski socialno-demokratski predsednik Carlos Andres Pères, odločili za skupno nastopanje in delovanje. Danes obe uporniški skupini: konzervativno-liberalna UNO in nacionalno-revolucionarna skupina BOS črpata iz enega samega, zato pa toliko bolj mogočnega vira: iz dolarskih milijonov ameriškega predsednika Ronalda Reagana, katerega prizadevanje, da bi kongres odobril nove zneske za vojaško

in »humanitarne« pomoč nikaragovskim upornikom, je več kakor vztrajno.

Večina zdaj uporniških voditeljev je svojčas poskušala sodelovati s sandinističnimi komandanti pri graditvi demokratične Nikaragve. Inženir Alfonso Robelo, drobnji podjetnik, je bil skupaj s konzervativnim finančnim strokovnjakom Arturo Cruzom pripadnik »Skupine dvanajstih«, ki je kot zaveznica sandinistične gverile organizirala civilni odpor Somozovemu režimu. Robelo se je takrat na strani



Veliko je priložnosti za kršenje kostariške »gostoljubnosti«. Pripadnik protisandinističnega uporniškega gibanja se oborožen nemoteno »sprehaja« po reki San Juan, mejni reki med Nikaragvo in Kostariko.

Fidela Castro v Nikaragvi zavzel za neko obliko »socializma v svobodi«. Aprila 1980., ko se je sandinistično gibanje FSLN utrdilo na oblasti kot vladajoča stranka, je izstopil iz vladne junte.

Arturo Cruz je bil Robelov naslednik v vladni junti. Kot predsednik centralne banke je dosegel preprogramiranje državnih dolgov, ki jih je diktator Somosa zapustil sandinistom. Kot član junte se je Cruz naučil v družbi s Pastoro ravnanje z brzostrelko, da bi se lahko bojeval s prvimi enotami contrasov, ki so jih vodili bivši Somozovi oficirji, finansirala pa jih je ameriška tajna služba CIA. Kot zaupnik sandinističnih komandantov je Cruz postal nikaragovski veleposlanik v Washingtonu. Zaradi politike sandinistov do Združenja nikaragovskih podjetnikov in tovarnarjev je Cruz leta 1982. odstopil.

Pri »Coordinadora Democrática«, zvezi opozicijskih strank, sindikatov in podjetnikov, je poskušal Cruz vzpostaviti kar najboljše odnose in ustvariti pogoje za svojo predsedniško kandidacijo na volitvah leta 1984. Ker je videl, da nima nobene možnosti za zma-

go v tekmi z voditeljem sandinistov Danielom Ortego, se je na koncu odpovedal kandidaturi. Marca 1985. se je v San Joseju priključil Alfonso Robelu in Adolfo Celeru, tudi pripadniku protisomozistične konzervativne stranke.

Po poti nekdanjega sandinističnega prijatelja Cruza od sodelovanja s sandinisti do uporniškega gibanja UNO so šli ta čas še nekateri prej vidnejši sodelavci komandantov iz Managve. Alberto Gamez, ki je bil vse do decembra 1982. namestnik pravosodnega ministra, je v San Joseju prevzel pravni oddelek pri UNO. Bivši predsednik nikaragovskega Rdečega križa Ismael Reyes je prev-

poveljnik protisandinistične opozicijske vojske, tudi Edén Pastora zavrača vsako združitve z gverilo, ki jo finansirajo ZDA. Nove skupine, ki naj bi jih dobila UNO, to je združena nikaragovska opozicija in ki naj bi okrepile močno razbite upornike, so po mnenju komandanta Cera še zelo v oblikih. Kakorkoli že, Pastora je bil prisoten, ko so se vzporedno s srečanjem Cruza, Robela in Calera z ameriškim predsednikom Ronaldom Reaganom pogovarjali z Američani tudi predstavniki južnega opozicijskega bloka BOS. Začela se je, tako pripominjajo, odločilna faza v prizadevanjih za skupno delovanje obeh opozicijskih in uporniških skupin v Nikaragvi.

Krščanski demokrati pod vodstvom bivšega državnika Joseja Davila in nekdanjega predsednika »sandinistične centralne banke Alfreda Cesarja, sindikati in kmetje povezani v BOS, trdijo, da so vladajoči komandanti izdali demokratično revolucijo in da so uvedli v državi totalitarni režim, ki je podrejen kubansko-sovjetskemu imperializmu. Zahtevajo vrnitev k prvotnemu revolucionarno-demokratskemu projektu. Vprašanje pa je, ali se bodo krščanski demokrati na tej točki lahko sporazumeli s konservativnimi politiki v okviru UNO.

Cruz in njegovi partnerji v gibanju UNO so skeptični glede uspeha posredovalskih prizadevanj držav skupine Contadora. Bolj se zavzemajo za sodelovanje z Organizacijo ameriških držav, to pa zaradi tega, ker od nje lahko v skrajnem primeru pričakujejo uvedbo vojaških sankcij proti sandinističnemu režimu. V nasprotju z njimi se drugi politiki iz BOS, južnega opozicijskega bloka, zavzemajo za neke vrste trojni dialog: najprej za dogovor med ZDA in SZ, da se spor med vzhodom in zahodom ne bi razširil tudi na Srednjo Ameriko, drugič za pobotanje med Nikaragvo in sosednjimi državami na temelju dokumentov skupine Contadora in tretjič za pogovore med komandanti v Managvi ter opozicijo doma in v tujini za narodno pobotanje in »uvedbo res demokratičnega sistema«.

Vprašanje je, ali bodo opozicijske skupine lahko našle formulo za ureditev spornih vprašanj, kajti za nikaragovskega predsednika Daniela Ortego so pobegli politiki in njihovi komandanti le »Reaganovi vojaški« in nič drugega. Na vprašanje, kdaj je mogoče pričakovati pogajanja s takšno opozicijo, odgovarjajo v Managvi z eno samo besedo: »Nikoli!«

Florjan Laimiš

S konference Zveze prijateljev mladine Slovenije Odpiranje perspektive najmlajšim

Zadnjo soboto v marcu je bila v Ljubljani programsko-volilna konferenca Zveze prijateljev mladine Slovenije, ki je osvetlila pregled dela svojih aktivistov v preteklem letu, obenem pa nakazala tudi smernice prihodnjega razvoja, z vsemi ovirami, ki se stojijo na poti, pa so jih tisti, ki si prizadevajo za zdrav in srečen razvoj naših otrok, pripravljene premagati. Pionirki iz osnovne šole Ledina sta s kratkim kulturnim programom vnesli v konferenco »pionirski duh«, ki je opozarjal zbrane, zaradi koga so sedli skupaj, zaradi koga vse besede, ki jih bo seveda treba udejaniti. V končnem sklepu je zopet obveljalo naše že znano spoznanje – otrok je naša najboljša naložba.

Koliko generacij aktivistov je že živelo in delalo za otroke! Tudi današnja generacija ni nič manj entuziasistična. Dobro delajo zato, ker svojega dela z otroki ne gledajo skozi dinar. Res, ponekod ta entuziazem upada,

di razprave o plačah učiteljev. Takšen odnos je treba obsoditi! Mislim, da ni vprašanje sredstev, saj zapravljamo milijarde in milijarde, pa nikogar ne kličemo na odgovornost, pri tem pa so nas polna usta stabilizacije. Za

Slišati je bilo precej pri-pomb, da ima Socialistična zveza premalo posluha za delo zvez in društev prijateljev mladine, da je pač odvisno od ljudi, ki vodijo SZDL; kar seveda ne bi smelo biti. Organizacija mora vendar imeti

»Klima, v odnosu do učitelja, je v zadnjem času precej drugačna,« je dejala, »toda, kar smo dolgo peljali navzdol, ne moremo spremeniti v enem samem letu. Nismo zadovoljni. To je res in upravičeno. Če pa bi bili, je vprašanje, kaj bi nas gnalo naprej. V Socialistični zvezi bomo s svojimi načini še naprej poskušali urejati stvari, ne le društev prijateljev mladine, ampak vseh društev, da bi se vsi znašli v isti fronti in med seboj sodelovali. Vsega tega, kar čutite vi, neposredni aktivisti DPM, v Socialistični zvezi ne moremo občutiti, ker se ne ukvarjamo z enakimi vprašanji. Zato je prav, da se o tem pogovarjamo in skupaj oblikujemo programe.«

Iz preteklega v prihodnje leto in naslednje srednjeročno obdobje

Ta naš zapis ne bo natančen seznam vsega tistega, kar je v preteklem letu, v letu 1985, nosil vsakdan v delu z našimi najmlajšimi, vse tiste akcije in dejavnosti, ki so vzgajale in krojile mladega človeka, obenem pa razvijale organizacijo. Naj bo samo opozorilo na nekaj najpomembnejših stvari in na premike, ki so gibalo življenja zvez in društev prijateljev mladine. Društva so se začela odpirati v okolje, marsikje se je pokazalo boljše sodelovanje z drugimi društvi, z Zvezo socialistične mladine Slovenije. V okviru Jugoslovanskih pionirskih iger so se okrepile šolske pionirske zadruge, saj je bilo lani ustanovljenih kar sto novih. Pionirji so se začeli vse bolj uveljavljati na pionirskih konferencah, s svojim odkritim dialogom. Zveza je izdala več publikacij za starše in



literaturo za mentorje, kar vsekakor bogati delo z najmlajšimi. Gradnjo Doma pionirjev v Dolenjskih Toplicah je končno uspelo pripeljati v srednjeročni program Izobraževalne skupnosti Slovenije. Med akcijami velja posebej omeniti enkratno srečanje otrok ob meji v znamenju miru, ki je bilo v Gorici in je prejelo številne pozdravne telegrame iz Italije; na žalost pa ni bilo nobenega iz Jugoslavije. Spet eno od znamenj, da v naši družbi pionirsko delo ni dovolj spoštovano! Pa govorimo o podružbljanju... Nekaj stvari je lani pokazalo zaskrbljenost: premalo mentorjev iz vrst mladine za delo z otroki, zmanjšani in ukinjeni regresi za potovanja otrok po domovini, kar krni možnost spoznavanja naše dežele in čisto praktični problemi v občinah, kjer ni nihče zaposlen za administrativno-tehnična dela – nujno zlo! Predlog je, da bi v sodelovanju s SZDL druge službe priskočile na pomoč.

Programske usmeritve za obdobje od leta 1986 do 1990 so nastajale več kot leto dni, in sicer skupaj z nastajanjem drugih republiških dokumentov. Odpiranje organizacije navzven ter usklajevanje načrtov z načrti in programi drugih družbenih organiza-

cij in društev je gotovo prispevek k podružbljanju dela z otroki. V ospredju so aktualna vprašanja otrok cele Jugoslavije. Nekatera tematska področja bo treba še natančneje obdelati in jih vključiti v program. Med prednostne naloge, ki bodo v konkretnem akcijskem načrtu, spadajo načrtno razvijanje idejnih in družbenih vrednot, podvojitev mentorjev do leta 1990, izdelava programa za ustrezno izkoriščanje prostega časa, vključevanje slehernega pionirja v vsaj eno interesno dejavnost, prispevanje k nadaljnji stabilizaciji, programsko vključevanje v oblikovanje okolja in varstvo tega, opredelitev sodobnejših programov v okviru tabora Sutjeska, pri kurirčkovih pošti in v drugih pionirskih akcijah, velik poudarek pa bo še naprej namenjen izgradnji Pionirskega doma v Dolenjskih Toplicah.

Zveza prijateljev mladine se postopoma pojavlja kot aktivni del frontnega sistema. V prihodnje mora dobiti še večje razsežnosti. Graditi je treba na spodbujanje neposredne baze – starši in otroci naj pomagajo oblikovati programe. Samo dober priročnik za delo DPM v krajevni skupnosti gotovo ni dovolj!

Živa Drole



saj mentorsko delo ni dovolj družbeno spoštovano in cenjeno. »Je pač odraz stanja, v katerem živimo,« je dejal tovariš Keber iz ZPM Moste-Polje. »Šele, ko se začnejo štrajki v šolah, se začnejo tu-

naše delo pa ni denarja. Primerjajte samo vrednotenje mentorskega dela in zidarja. Dokler ne bo drugačnega političnega vrednotenja dela z mladino, tudi materialno stvari ne bodo rešene.«

svoj trden status! Podpredsednica RK SZDL Božena Ostrovršnik je povedala, da se v SZDL in ZK še kako zavedajo pomena dela z mladimi, še posebej v današnjem nerožnatem trenutku.

Umetniški izraz ljubljanskih srednješolcev

Podobe trenutkov

Podobe trenutkov – že dobro znano ime prireditve oziroma sklopa predstav; dobro znano, saj se je letos predstavilo že enajsto leto zapored, že četrta pa v Cankarjevem domu v Ljubljani. Podobe trenutkov v prejšnjem tednu so bile nekakšen »teden kulture ljubljanskih srednješolcev«, kakor nam jih je predstavil Matjaž Sekorinja iz Cankarjevega doma. Zvrstilo se je deset predstav, v katerih je pokazalo svojo mladostno ustvarjalnost osem ljubljanskih srednjih šol. »Ogledali smo si predstave v šolah in kar je bilo zrelo, smo pobrali za Podobe trenutkov,« je še povedal, »obenem pa predstavljamo izbor za republiško srečanje Naše besede na Vrhniki v drugi polovici maja. Mislim, da je med temi mladimi veliko ambicij, veliko vloženega dela in temu primerni so tudi rezultati.« Namen Podob trenutkov je predstaviti javnosti, obiskovalcem Cankarjevega doma, nadobudno gledališko ustvarjalnost, kakor jo znajo obarvati mladi, z nadihom sodobnega časa. Cankarjev dom lahko njihov trud in

njihovo delo oplemeniti z odrsko tehniko in opremo, ki je v šoli nimajo.

Ob našem obisku v Cankarjevem domu smo naleteli na skupino igralcev iz srednje narvoslovne šole za Bežigradom. Njihovo gledališče nosi ime Daša gre v kloster. Na Podobah trenutkov so nastopili s tragedijo Eneja za pot, novejšim tekstom Harolda Pintarja. Poželi so pohvale in pozitivno kritiko strokovnjakov, kar jih je pripeljalo v ožji izbor za nastop na Naši besedi na Vrhniki. Mislijo pa, da bodo še nastopili v Ljubljani, v Mariboru, morda v Beogradu, dogovarjajo pa se že za nastope v krajih severne Italije. V ta namen bo delo prevedeno v italijanski jezik.

Štiri mesece priprav za petindvajset minut predstave. Vodila jih je Aristotelova misel, vzbuditi v gledalcu občutek groze. Jim je uspelo? Največja pohvala za nas je bilo priznanje tega ali onega gledalca: »Bilo me je groza!« je povedal eden od nastopajočih Tomo Glažar. V tragediji igra vlogo Viktorja. Gre za

političnega disidenta, upornika, ki ga kolesje države s fizičnim in psihičnim mučenjem popolnoma zlomi.

Bežigradska skupina ima pet igralcev, režiserja, asistenta režije in drugo tehnično osebje ter avtorsko glasbo, kajti – »pomembno je ustvariti atmosfero!«

Tisti dan smo imeli res srečo. Komaj smo se poslovili od Bežigradčanov, se nam je ponudilo srečanje s Celjani, ki jih je Cankarjev dom povabil v goste na Podobe trenutkov. Šestindvajset nastopajočih iz francoskega gledališkega krožka srednje družboslovne šole v Celju. Vodi jih profesor francoskega jezika Slavko Deržek. Zmotili smo jih sredi dopoldanskih vaj za Malega princa in »večera šansonov«. Predstava je v francoskem jeziku. »Če imaš voljo, vse dosežeš,« nam je povedal tovariš Deržek. »Tako je z malim princem in tako je z našimi srednješolci, ki se učijo francoskega jezika. Večina jih je iz enega razreda – iz zadnjega razreda jezikoslovne smeri. Ko bodo odšli iz šole, bo za njimi zazi-

jala praznina, ki je ne bo lahko takoj nadomestiti, pa tudi novih moči si bomo morali nabrati, saj predstave, kakor je Mali princ, ni mogoče pripraviti vsako leto. Nameravamo se nastopiti v Zagrebu, mogoče v Beogradu pa v Rogaški Slatini in povsod tam, kamor nas bodo povabili.«

Gledati je treba s srcem; bistvo je očem nevidno. To je osnovna misel Malega princa. Videti je, da so jo tudi gledalci doumeli, saj je predstava navdušila tudi tiste, ki francoskega jezika ne razumejo.

Kakor v Celju, kjer si je marsikdo dvakrat ogledal predstavo, je Mali princ navdušil tudi ljubljance. Zlasti drugi del nastopa, ki pričara pravo pariško kavarniško vzdušje, kjer pojejo in plešejo, je objel gledalce z valom navdušenja. To pa je lahko samo takrat, ko dajo igralci vse od sebe, ki imajo dobre glasbenike in dobre plesalce, svoje ideje in ko le-ti v igri zaživijo kakor v stvarnosti.

Nihče kdor je prejšnji teden spremljal Podobe trenutkov v Cankarjevem domu, pa ni mogel mimo razstave likovnih del v predverju, izbora, ki je pokazal, kaj ljubljanski srednješolci delajo v prostem času.

Živa Drole

V teh dneh se spominjamo

10. aprila

... leta 1941 je vodstvo KPJ na seji v Zagrebu ustanovilo vojni komite, ki naj bi vodil obrambo domovine.

... leta 1943 je bila iz enot Južnoprimorskega odreda ustanovljena 5. udarna brigada Simona Gregorčiča in iz enot Severnoprimorskega odreda 6. udarna brigada Ivana Gradnika.

11. aprila

... leta 1941 se je v gradu v bližini Trebnjega sestal CK KP Slovenije in sprejel sklepe o takojšnjem začetku zbiranja orožja, o umiku kompromitiranih komunistov v ilegalo in o razkrinkavanju izdajalskih politikov.

... leta 1941 so vkorakale v Ljubljano prve italijanske okupacijske enote.

... leta 1953. je umrl Boris Kidrič-Peter.

12. aprila

... leta 1941 je nemška nacistična vojska zavzela Beograd.

... leta 1945 so enote jugoslovanske prve armade prebile sremsko fronto. (Taistega dne je umrl ameriški predsednik Roosevelt.)

... leta 1948 je CK KPJ obravnaval obtožbe vlade in KP Sovjetske zveze ter sprejel pismo, ki je te obtožbe zavračalo.

15. aprila

... leta 1941 je CK KPJ izdal razglas, ki je povezal jugoslovanske narode, naj ne klonijo pred fašistično agresijo. (Taistega dne je jugoslovanska kraljeva vojska položila orožje.)

16. aprila

... leta 1920 se je v Sloveniji začela železničarska stavka in prerasla v splošno delavsko stavko. V spopadu delavcev s policijo je padlo 12 odraslih in en otrok.

... leta 1938 se je začela v Štiglovi zidnici nad Grajsko vasjo v Savinjski dolini prva konferenca KPS – o potrebi po združitvi vseh demokratičnih sil slovenskega naroda zaradi vse hujše nacistične nevarnosti.

... leta 1945 se je četrta armada NOV Jugoslavije, potem ko je osvobodila Hrvaško primorje, Gorski kotar in kvarnerske otoke, prebila do nekdanje jugoslovansko-italijanske meje.

Lik Dušana Kvedra-Tomaža

Potekli sta dve desetletji, kar smo izgubili tega velikega vojaka revolucije

Za pričujoči spominski zapis o tovarišu Dušanu Kvedru-Tomažu sta dala povod dva datuma: 10. april 1915, dan Kvedrovega rojstva, in 12. marec 1966, dan njegove prezgodnje smrti. Ko je umrl, še ne 51 let star, so se njegovi soborci ter slovenska in jugoslovanska javnost bridko zavedli, da so izgubili z njim velikega revolucionarja, aktivista, partizana, vrhunskega intelektualnega delavca, enega izmed soustvarjalcev doktrine o splošnem ljudskem odporu v osvobodilni vojni ter učinkovitega ambasadorja miru in ideje neuvrščenosti. V času, ki nas loči od njegovega odhoda, nam je tovariš Tomaž manjkal na treh temeljnih bojiščih: v razvoju socialističnega samoupravljanja, v izvirni jugoslovanski zunanji politiki in v graditvi naše ljudske obrambe.

Mladost z izklesanimi cilji

Dušan Kveder se je rodil v učiteljski družini v Sentjurju pri Celju, mladost pa preživel v Ptuj. Zgodaj, že kot gimnazijec, je odhajal na potovanje po Evropi, da bi se na svoje oči prepričal, kakšno je življenje delovnih ljudi v kapitalističnih deželah. Hkrati si je utrjeval spoznanja o slovenskem narodnem vprašanju, ki se je posebno zgoče kazalo sredi takratnih nemčurskih krogov v Ptuj.

Njegov prodorni intelekt se ni ne hotel ne mogel izčrpati v sami šoli – bil je najboljši matematik in kemik v razredu – marveč je vrtal v globine družbe. V tem snovanju so ga vzpodbujali mentorji in prijatelji Franjo Žgeč, dr. Jože Potrč, Ivan Spolencak, Ivan Bratko in drugi; odločilno je vplivala nanj marksistična literatura, ki jo je hlastno študiral.

Komaj osemnajst let star je maturant Kveder l. 1933 z dvanajsterico ptujskih sošolcev stopil v komunistično partijo. Odtlej se je z vsem žarom predal ne le idejnemu, temveč že tudi organizacijskemu revolucionarnemu delu, sprva na zagrebški tehnični fakulteti, nato pa na ljubljanski univerzi, kjer je študiral pravo. Skupaj z Lidijo Šentjarc, Bojanom Kraigherjem in Lojzetom Ocepom je delal v pokrajinskem sekretariatu Skoj, urejal znameniti mladinski tednik Mlada pota in bil nasploh eden izmed iniciatorjev splošnega vrenja mladine proti fašizmu. Že prvo visokošolsko leto je okusil režimske verige in petmesečni zapor, ker je sodeloval pri

neki napisni akciji v okviru KP.

Leta 1936 je Dušan Kveder moral v ilegalo. Pred policijo se je umaknil na Dunaj in v Pariz. V Parizu je urejeval list Glas izseljencev in partijsko delal vse do odhoda v Španijo avgusta 1937.

V republikanskih mednarodnih brigadah, ki so se tokle proti Francu, se je boril na Morelli, na Ebru in še marsikod, bil dvakrat ranjen, naпослед pa kot četni komisar sodoživel kalvarijo francoskih taborišč in okusil nečloveški policijski teror na delu v Nemčiji. Šele poleti 1941 se mu je posrečilo s še nekaterimi Španci pobegniti v okupirano domovino.

V osvobodilni fronti slovenskega naroda

Takoj po prihodu prek zagrebške javke v Slovenijo se je Dušan Kveder vključil v narodnoosvobodilni boj. Septembra 1941 je bil poslan na politično delo v severovzhodno Slovenijo. Konec oktobra je pomagal formirati Brežiško četo in postal njen komandir. Dne 12. novembra je Kveder pripravil in uspešno izpeljal drzno akcijo: s še dvema tovarišema je vdrl v rajhenburške sodne zapore in osvobodil pet političnih jetnikov. Žal je bila v Kvedrovi odsotnosti dva tedna pozneje Brežiška četa obkoljena in uničena.

Pozimi 1941–1942 je bil Kveder na Dolenjskem politični komisar 2. štajerskega bataljona, katerega komandant je bil Franc Rozman-Stane. V partizanskih taboriščih na Pugledu in Kremenjaku so zaslovene Tomaževe politične ure – prav tako kot njegova borbenost, neustrašnost in akcijska drznost. Vse

te njegove lastnosti, podprte z neukrotljivim optimizmom, so se izkazovale v bojih na Litijskem, na Libergi in Turjaku, na Pugledu, pri Muljavi... Te lastnosti so tudi veliko prispevale, da je bila navzlic strašnim izgubam izpeljana ena najslavnejših ofenziv slovenskega partizanstva: pohod 2. grupe odredov iz Dolenjske na Štajersko, katerega uvod je bila zmaga na Jančah.

Brez Dušana Kvedra bi štajersko partizanstvo veliko težje prebolelo poraze pri Brežicah, na Dobrovljah, na Pohorju in še kje. To partizanstvo bi se težje ohranilo, težje bi spet in spet prevzemalo pobudo. Rozmanove in Kvedrove španske izkušnje, njune vojaške in politične sposobnosti ter vera v zmago so bile kos vsem udarcem in na videz brezupnim situacijam. Na Štajerskem je Tomaž prebil tudi osebno stisko: v boju na Josipdolu je skupil hudo rano, ki ga je za poltretji mesec prikovala v bolniški bunker. Takrat je že bil član pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko; konec decembra 1942 je bil imenovan za političnega komisarja 4. operativne cone.

Na spomlad 1943 so ga poklicali v glavni štab NOV in POS v Dolomite. Ko je podrobno poročal o položaju na Štajerskem, je aprila tega leta dobil nalogo, naj se vrne tja, od koder je prišel. Ta njegova misija je trajala manj kot dva meseca, kajti že 20. maja je moral kot novopečeni partizanski polkovnik in kandidat za člana CK KPS spet odpotovati v glavni štab v Kočevski Rog. Z začetkom poletja je bil poslan za vojaškega in političnega inštruktorja na Primorsko, kjer se je spopadel s težavnimi nalogami pred italijansko kapitulacijo in po njej. Ko je bila prebrodena nemška jesenska ofenziva, je bil imenovan za političnega komisarja operativnega štaba za zahodno Slovenijo, na Zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju pa tudi za člana SNOO in namestnika delegata na 2. zasedanju Avnoja. Decembra 1943 je postal načelnik glavnega štaba NOV in POS. V tej funkciji je ne-

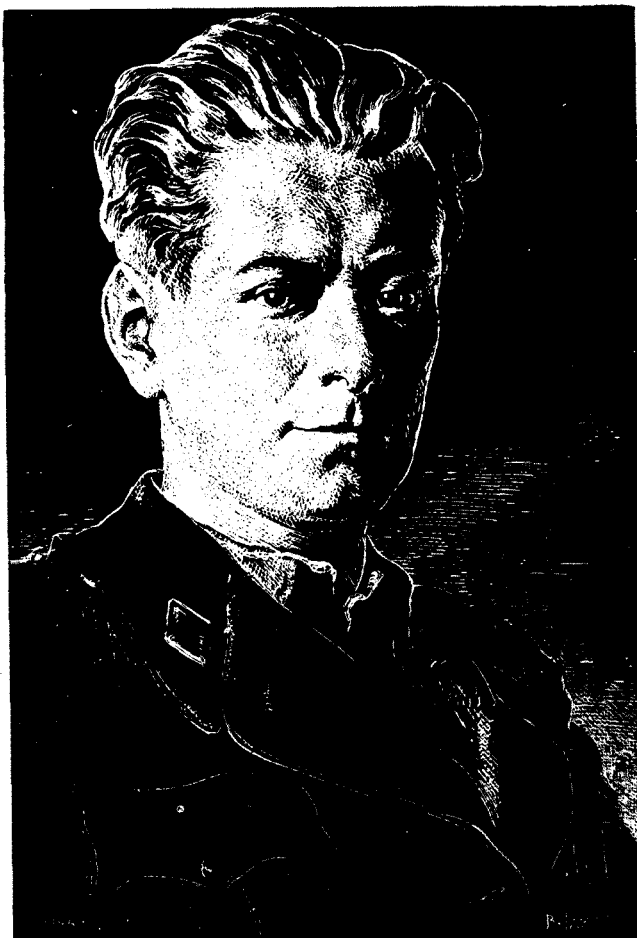
posredno sodeloval v vojaških operacijah, zdaj na Štajerskem, zdaj na Primorskem. Že kot generalmajor je vodil junija 1944 napad enot 9. korpusa na nemške postojanke v Baški grapi.

Dne 15. julija tega leta je Dušan Kveder odpotoval na Vis, kjer je prevzel dolžnost pomočnika načelnika vrhovnega štaba NOV in POS; od tam je prispel 20. oktobra v osvobojeni Beograd.

Toda nujna ga je potegnila nazaj v Slovenijo. Po tragični smrti komandanta Staneta je CK KPS predlagal Kvedra za v. d. komandanta glavnega štaba NOV in POS. To visoko funkcijo je prevzel 25. novembra 1944. Uspešno je vodil slovensko partizansko vojsko skozi trde preizkušnje vse mesece pred osvoboditvijo. Ko je bil osvobojen Trst, je bil Tomaž poveljnik tega mesta od 6. maja do 26. junija 1945 – vse do bridkega trenutka, ko je morala jugoslovanska vojska na pritisk zaveznikov in v dobro svetovnega miru Trst zapustiti.

Orjaško Kvedrovo delo po osvoboditvi

Kot enega najvišjih poveljnikov mlade JLA so Tomaža spomladi 1946 poslali študirat na Višjo vojno akademijo K. E. Vorosilov v Moskvo. Po dobrih dveh letih je diplomiral na tej šoli z odličnim uspehom. Že kot generalajtant je bil ob vrnitvi iz Sovjetske zveze imenovan za pomočnika komandanta vojne akademije v Beogradu, pozneje pa je do leta 1955 opravljal še vrsto visokih funkcij v JLA. Delal je v generalštabu, urejal Vojno delo in Vojno enciklopedijo, občasno predaval o izkušnjah NOB na Norveškem, v Švici, ZDA, Veliki Britaniji, Grčiji... Globoko obvladane snovi, znanje petih svetovnih jezikov in blesteč nastop so mu odpirali pota v predavalnice. Vse prvo vojno desetletje mu je v dobru meri izpolnjevalo teoretično publicistično delo na področju vojaške znanosti, delo, ki ga je na podlagi izkušenj iz Španije in še zlasti izkušenj iz NOB Jugoslavije zastavljal že v partizanih. Njegovi sloviti zgodnji spisi: Partizanski komisar, Spretnost poveljevanja, Iniciativa poveljevanja itd. so se pozneje z mnogimi poglavljenimi razpravami zaokrožili v Kvedrov osebni opus, ki



Božidar Jakac: Portret Dušana Kvedra-Tomaža

predstavlja enega temeljnih prispevkov k naši revolucionarni vojni doktrini.

Zadnje obdobje življenja – enajst let – je Kveder preživel v diplomaciji. Po vrsti je bil veleposlanik Jugoslavije v Etiopiji (1955–1956), veleposlanik v ZRN (1956–1957), veleposlanik v državnem sekretariatu za zunanje zadeve v Beogradu (1957–1958), veleposlanik v Indiji, Afganistanu, Nepalju in na Cejlonu s sedežem v New Delhiju (1958–1962) in pomočnik državnega sekretarja za zunanje zadeve v Beogradu (1962–1965). Ko je bil 5. avgusta 1965 naposled imenovan za veleposlanika v Veliki Britaniji, te službe zaradi bolezni ni mogel več nastopiti.

Povsod, kjer je zastopal svojo državo, je Kveder sejal seme miru, prijateljstva in mirnega sožitja med narodi in državami. Povsod je z vsem srcem in z vso zmoglostjo vztrajno posredoval težnje ZKJ ter postulate svojih velikih vzornikov Josipa Broza Tita in Edvarda Kardelja. Nemalo je tej politiki pridodal iz lastne ustvarjalnosti. Tuje državnike in diplomate je dobesedno osvaja-

jal z veličino svojega duha, kulturo, znanjem, družabnostjo. Najglobljo osebno sled je zapustil v Nehrujevi Indiji in na Cejlonu, kjer je ob vsem drugem mojstrsko pripravil Titov obisk l. 1959. Zahrbna bolezen je umorila narodnega heroja Dušana Kvedra 12. marca 1966. Žaro z njegovim pepelom so shranili v grobnici herojev v Ljubljani.

Kvedrov spomin je ostal med njegovimi soborci živ in svetel. Ohranjajo ga Tomaževa neumrljiva delovna zapuščina, nešteta pričevanja o njem kot strogem, pravičnem in sposobnem partizanskem poveljniku in komisarju, pa pričevanja o njem kot revolucionarju neizrekljive vere, energije in optimizma, neustrašnem borcu za ljudsko oblast in demokracijo, ljudskem tribunu, navdušujočem govorniku, globokem kulturniku, intelektualcu in piscu, še predvsem pa o Tomažu – dobrem človeku. Če za koga, velja za Dušana Kvedra ona globoka modrost, ki se glasi: Ni pomembno, kako dolgo kdo živi, marveč, kako živi.

Zvone Kržišnik

Predstavitev slovenskega prevoda knjige



Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije

V deset tisoč izvodih na štiristošestnajstih straneh razmeroma velikega knjižnega formata, ki je zanesljivo »pogoltnil« kakih dvesto strani tipkopisa, je zdaj tudi pred slovenskimi bralci razgrnjena Zgodovina zveze komunistov Jugoslavije kot eno temeljnih del dveh matičnih družbenih strok: zgodovinopisja in politografije.

Pobudo za nastanek te – zagotovo po-

trebne – knjige je dalo predsedstvo CK ZKJ, »iz občutka, da bi morali premestiti praznino, ki je značilna za to področje našega zgodovinopisja,« kot je zapisano v Predgovoru, pod katerimi je podpisan uredniški odbor (v njem je pod predsedstvom dr. Stanislava Stojanovića delovalo štirinajst eminentnih zgodovinarjev, slovensko zgodovinopisje je »zastopal« dr. Miroslav Stiplov-

šek). Za razumevanje tega zdaj uresničene projekta ter njegovega namena in pomena si moramo ogledati še nekaj dejstev, navedenih v Predgovoru. To, denimo, da je od Pregleda zgodovine ZKJ, izdanega v letu 1936, jugoslovansko zgodovinopisje krepko napredovalo. Zrasli so znanstveni instituti, ki se ukvarjajo s proučevanjem sodobne zgodovine, opravljene so bile mnoge raziskave, izšla je cela množica monografskih študij, arhivsko gradivo je veliko bolj dopolnjeno in urejeno, kot je bilo pred četrto stoletje.

Vendar pa to zgodovinsko gradivo v dobru meri še ni doživelo medsebojnih povezav in sintez.

Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije, oprta na dosedanje raziskave in dognanja, naj bi bila eden izmed poskusov takega sintetiziranja.

Naloga seveda ni bila lahka. Ob vsem, kar je zgodovinopisje v teh minulih nekaj desetletjih preučilo, ostajajo vendarle tudi premalo preučeni ali nasploh še neraziskani dogodki in pojavi, kar velja še zlasti za povojno obdobje in še prav posebej za zgodovinske procese, ki še niso končani.

Uredniški odbor je sklenil že na samem začetku izoblikovati skupine znanstvenikov za posamezna obdobja (obdobje do 1919, obdobje med 1919 in 1941, obdobje od 1941 do 1945 ter obdobje med 1945 in 1980). Avtorjem in uredniškemu odboru pa so bili

poleg teh skupin v oporo tudi svetovalci, vključeni v širši krog znanstvenih in družbenih delavcev, ki so jih zgodovinske komisije pri centralnih in pokrajinskih komitejih pritegnile k obravnavanju posameznih poglavij. Vseh je bilo približno 250.

Vsebina

Zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije ima štiri dele:

I. del – Delavska gibanja v jugoslovanskih deželah do ustanovitve enotne revolucionarne partije (torej do leta 1919).

II. del – Jugoslovansko komunistično gibanje v pripravah na revolucijo (Ustanovitev in vzpon Komunistične partije Jugoslavije v letih 1919–1921, v iskanju nove strategije revolucije v letih 1921–1928, Boj proti monarhistični diktaturi v letih 1929–1934 ter nastajanje protifašistične ljudske fronte v letih 1935–1941).

III. del – KPJ v osvobodilni vojni in socialistični revoluciji v letih 1941–1945.

IV. del – Obdobje socialistične revolucije (Sistem revolucionarne demokracije in njegova nasprotja v letih 1945–1948, Obramba neodvisnosti in odpor hegemonizma v letih 1948–1952, Delavska samoupravljanje in nova naloga partije v letih 1950–1952, Razvoj družbenega samoupravljanja in boj za enakopravne mednarodne odnose v letih 1953–1964 ter Ekonomski in politični nadaljevanje na zadnji strani

F. O.

ZRVS v Mariboru je vedno sredi življenja

Dosedanji predsednik mestne konference ZRVS Maribor generalmajor Jože Berce je odgovoril na nekaj vprašanj o delu organizacije

Mestna konferenca ZRVS Maribor, občinske konference in krajevne konference ZRVS so v zadnjem letu odigrale pomembno vlogo pri usposabljanju rezervnih vojaških starešin, podružbljanju SLO in DS, pri organiziranju raznih tekmovanj in drugih akcij ter pri povezovanju rezervnih vojaških starešin z borci, mladino in ostalimi prebivalci. Zato smo ob koncu mandatnega obdobja dosedanjemu predsedniku MK ZRVS Maribor generalmajorju Jožetu Bercetu (nedavno so ga borci Maribora izvolili za predsednika Mestnega odbora ZZB NOV Maribor) postavili nekaj vprašanj o delu organizacije in o problemih, ki jih je v zadnjem letu reševala.

»ZRVS je v Mariboru organizirana na mestni konferenci ZRVS, v 6. občinskih konferencah, 63. krajevnih konferencah, 8 aktivih v OZD in 6 aktivih v KS. Občinske konference prenašajo določene dejavnosti iz svoje pristojnosti na mestno konferenco ZRVS. Gre predvsem za tiste dejavnosti, ki terjajo urejevanje skupnih interesov in interesov RVS. Ob koncu leta 1985 je bilo v Mariboru v organizacijo vključenih 7351 rezervnih vojaških starešin.«

Ali sodelujejo organizacije ZRVS pri obrambnem usposabljanju drugih prebivalcev?

»Organizacije in člani ZRVS smo bili v zadnjem letu med nosilci usposabljanja prebivalstva. Sodelovali smo tudi pri usposabljanju mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja. Izvajali smo obrambne in samozaščitne aktivnosti v obrambnih krožkih, mladinskih delovnih akcijah in v OZD. Veliko RVS je bilo vključenih v vaje na raznih ravneh in je pomagalo pri izdelavi in ažuriranju varnostnih ter obrambnih načrtov.«

Kako je potekalo izobraževanje rezervnih starešin?

»Naše organizacije so v skladu s programom dela

pripravile vrsto strokovnih predavanj, ki so zajela tako strokovne vojske kot tudi idejnopolične teme. Med drugim smo pripravili taktično-tehnični zbor in prikazali sodobno vojaško opremo in tehniko. Poleg skupinskih vaj na terenu smo organizirali občinska in regijska tekmovanja ter sodelovali na republiškem in drugih tekmovanjih.«

Večkrat ste opozarjali tudi na slabosti. V čem se kažejo?

»Še vedno ne moremo biti zadovoljni z udeležbo na predavanjih. V nekaterih organizacijah so bila predavanja slabo pripravljena ter niso bila dovolj zanimiva. V nekaterih organizacijah pri predavanjih niso poskrbeli za ustrezne učne pripomočke in druga sredstva za popestritev pouka. Nekateri mlajši rezervni starešine sodijo, da so svojo obveznost do organizacije glede strokovnega usposabljanja uresničili že z udeležbo na vajah v oboroženih silah, kjer so razporejeni.«

Kaj predlagate za izboljšanje razmer?

»V prihodnje bo treba nameniti večjo skrb programiranju in pripravi pouka, oblikovanju aktivov predavateljev, analizi in evidenci ude-

ležbe, zagotavljanju učnih sredstev in izbiri aktualne problematike. Vse praktične oblike usposabljanja bo treba v prihodnje še bolj popestriti. V naslednjem obdobju moramo doseči, da se bo odstotek udeležbe na predavanjih povečal in da bodo vse KK ZRVS pripravile pohodno tekmovanje in najboljše ekipe poslane na občinsko tekmovanje. Organizacijo usposabljanja bo treba še marsikje izboljšati in pritegniti med predavatelje najbolj sposobne rezervne starešine in druge strokovnjake.«

Kakšno je bilo sodelovanje z JLA in TO?

»Mestna konferenca ZRVS Maribor in posamezne občinske in krajevne konference ZRVS so v zadnjem letu tesno sodelovale z JLA in TO. Hvaležni smo poveljstvu mariborske garnizije, ki nam je priskočila na pomoč na raznih strelskih tekmovanjih, pri organiziranju tehničnega zbora in s predavatelji. Prav bi bilo, da bi takšno sodelovanje z JLA in TO ohranjali tudi v prihodnje.«

Kaj pa prenašanje tradicij NOB?

»RVS v Mariboru so se vključevali v razne akcije na področju prenašanja tradicij, utrjevanja vrednosti in izkušenj iz NOB in revolucije) prisega mladih teritorialcev pri Treh žeblih na Pohorju, pohod Pohorje-Rogu, Kurirčkova pošta, pohod po poteh Djure Džakovića in Nikole Hečimovića, mladinske delovne brigade, prireditve ob raznih državnih in drugih praznikih in drugo).

Na tem področju smo že doslej tesno sodelovali v organizacijo Zveze borcev. To

sodelovanje bomo v prihodnje še bolj razvili in ustvarili še tesnejše vezi med člani ZRVS in borci.«

Kako nagradujete delo najboljših članov?

»Na naših programsko volilnih konferencah po občinskih smo najzaslužnejšim posameznikom in organizacijam izročili več odlikovanj, plaket in drugih priznanj ZRVS. V zadnjem letu je napredovalo v višji čin 252 oficirjev in 169 nižjih oficirjev, v čin vodnika pa je bilo imenovanih 145 starešin.«

Kaj je v tem trenutku pomembno za delo ZRVS?

»Pomembno je, da se vsi člani naše organizacije aktivno vključijo v samoupravne organe, delegatske skupščine in zlasti v vse organe, ki se ukvarjajo s problemi SLO in DS. V ZRVS moramo utrjevati izkušnje in odnose, ki bodo zagotavljali tovarštvo, samozavest, samodisciplino, učinkovitost in zadovoljstvo pri uresničevanju posameznih nalog. Zelo pomembni so tudi medsebojni stiki članov organizacije ne samo na raznih vajah in oblikah usposabljanja, temveč tudi na tovariških srečanjih in prijateljskih pogovorih. Neodgovorne člane, ki se ne udeležujejo usposabljanja, bo treba poklicati najprej na tovariške pogovore, v primerih hujšega kršenja pravil in programa ZRVS pa jih bo treba obravnavati na samoupravnih sodiščih. Med pomembne naloge naših organizacij sodi tudi nadaljnje vključevanje tovarišic in tovarišev brez čina, ki delajo na odgovornih mestih v SLO in DS.«

M. Kos

Šestnajsto srečanje zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije

Priprave so v polnem teku

Čeprav je do začetka šestnajstega srečanja rezervnih starešin Jugoslavije, ki že vsa leta potekajo pod geslom Bratstvo in enotnost, še skoraj tri mesece, so priprave v polnem teku. Organizator republiška konferenca ZRVS Slovenije pričakuje, da se bo 4. julija na Brdu pri Kranju, kjer bo osrednja prireditve, poleg udeležencev iz naše republike zbralo tudi približno 950 rezervnih vojaških starešin iz vse Jugoslavije.

Republiške in pokrajinske delegacije ZRVS bodo razdeljene v skupine po petin-

sti obiskali tudi delovno organizacijo. To bo Energoinvest v Črnučah. Predstavniki tega podjetja jih bodo seznanili z njihovim delom, načrti in željami. Prav tako pa jim bodo pokazali proizvodne obrate. Tam bomo gostom pripravili kosilo, ki ga bo plačala naše organizacija. Seveda bo to kosilo precej cenejše, kot pa če bi ga pripravili v kateremkoli gostinskem lokalu. Plačali bomo namreč samo lastno ceno obroka.«

Bežigraske rezervni starešine so predvideli, da bodo



Viki Ramovš

štirideset članov in bodo gostje triindvajsetih slovenskih občin. Ljubljanske občine bodo sprejele 225 udeležencev srečanja iz Črne gore, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije in Srbije.

Občinska konferenca zveze rezervnih vojaških starešin Ljubljana Bežigrad bo gostiteljica dela delegacije Srbije. Obiskali smo sekretarja bežigradske občinske organizacije ZRVS Vikija Ramovša in ga povprašali, kako daleč so s pripravi na srečanje.

»V naši organizaciji smo se dokaj zgodaj lotili priprav. Ustanovili smo organizacijski odbor, v katerem je osem članov, vodi pa ga Iztok Majcen. Pripravili smo tudi že okvirni program, ki pa ga ne bomo veliko spreminjali. Na ravni mesta smo se dogovorili za skupen del sprejema. Tako smo predvideli, da naj bi vse ljubljanske občine pričakale svoje goste pri motelu pri Grosupljem. Nato se bomo vsi skupaj odpeljali v Ljubljano, kjer bodo predstavniki mesta opisali razvoj in sedanji gospodarski in politični trenutek Ljubljane,« je povedal Viki Ramovš.

Po sprejemu bo vsaka občinska konferenca ZRVS odpeljala svoje goste in jih namestila v hotelih, ki ga plača vsak udeleženec sam. Vse to se bo dogajalo drugega julija popoldan in zvečer. Naslednji dan bodo gostje iz Srbije sprejeli predstavniki bežigradske občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij, zatem pa bodo imeli posvet na temo Družbena samozaščita in zveza rezervnih vojaških starešin. V okviru tega posveta bodo gostitelji predstavili tudi svojo organizacijo in njeno mesto v našem sistemu SLO in DS.

»Kot je že navada na teh srečanjih,« je nadaljeval Viki Ramovš, »bomo skupaj z go-

za to srečanje porabili približno petsto tisoč dinarjev. Ker ga sami prav gotovo nimajo, jim je denar dala občinska skupščina, tako da je povečala letno dotacijo, ki gre vsako leto njihovi organizaciji.

»Za čas po obisku v Energoinvestu in kosilu pa sta dve možnosti. Po prvi naj bi dali gostom prosto in bi si posamezno ogledali Ljubljano, po drugi, ki pa je najbolj verjetna, jih bomo peljali na Rašico, kjer bo eden od še živih borcev Rašiske čete predstavil kraj in kaj se je tam dogajalo med narodnoosvobodilnim bojem. Zvečer bomo pripravili skupno večerjo in se poslovili od naših gostov. Četrtega julija jutraj bodo naši gostje odšli na osrednjo prireditve, z njimi pa bo šel tudi poln avtobus naših članov.«

Vendar pa to ne bodo edini gostje bežigradske rezervne starešine. Njihova organizacija namreč tesno sodeluje z občinskimi konferencami ZRVS Palilula iz Beograda, Center iz Sarajeva in Medveščak iz Zagreba. Te tri organizacije pa so se že dogovorile, da bodo prišle na osrednjo proslavo v Kranju. Tako bodo iz teh mest odpeljali avtobusi, se nekje pri Zagrebu srečali in se nato odpeljali v Ljubljano, kjer bodo prenočili, nato pa odšli na prireditve. Rezervni starešine iz teh mest pa so izrazili željo, da bi si petega julija ogledali partizansko bolnišnico Franja. Na tej poti se jim bodo pridružili tudi rezervni starešine iz Bežigrada. Tako bodo uresničili vsakoletni izlet, ki ga pripravijo za svoje najbolj delovne člane.

Vse stroške bo krila vsaka občinska konferenca ZRVS zase, tako da to ne bo dodatni strošek za rezervne starešine iz občine Ljubljana Bežigrad. Bojan Kuntarič

Največji problem je udeležba na usposabljanjih

Občinska organizacija ZRVS Bežigrad je imela volilno programsko konferenco. Izvoljenim delegatom in gostom je bilo poslano jubilejno občinsko glasilo ZRVS Obveščevalček, v katerem so bila vsa potrebna poročila o delu za mandatno obdobje 1982 - 1986. Že po ustaljeni navadi so se konference udeležili predstavniki prijateljskih občinskih organizacij ZRVS iz Palilule-Beograd, Medveščak-Zagreb in Center-Sarajevo. Med gosti so bili še predstavniki republiške in mestne konference ZRVS, občinskih družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine.

Po uvodni besedi predsednika Jožeta Šemeta se je razvila pestra razprava.

V organizacijah ZRVS v krajevnih skupnostih so bili uspešni zlasti pri reševanju pomembnih nalog s področja strokovnega usposabljanja. Kljub temu nekatere organizacije ne morejo in ne morejo povečati udeležbe. V zadnjih letih so morali organizirati še nekaj predavanj za več sto zamudnikov, da bi tako zajeli vsaj približno zadovoljivo število starešin.

Veliko je bilo storjenega tudi na ideološko političnem področju. Rezervni starešine so bili seznanjeni z vplivi mednarodnih političnih, go-

spodarskih in vojaško-strateških razmer na naše notranje razmere, o političnih in gospodarskih razmerah v SFRJ, matični občini in krajevni skupnosti.

Zelo široko so se vključili v delovanje in razvijanje obrambno samozaščitne dejavnosti v šolah. Predvsem je bila ta dejavnost uveljavljena ob pripravah in izvajanju obrambnih dnevo v osnovnih šolah, pa tudi na mnogih šolah srednjega usmerjenega izobraževanja. Večina krajevnih organizacij je uspešno delovala pri organizaciji obrambnih krožkov v osnovnih šolah, pri postavljanju in izvajanju njihove programske osnove. Imeli pa so, da je bilo delo iz ven-



Volilno programske konference rezervnih starešin v ljubljanski občini Bežigrad so se poleg predstavnikov republiške in mestne konference ZRVS udeležili tudi predstavniki prijateljskih občinskih organizacij ZRVS iz Beograda, Sarajeva in Zagreba.

šolsko mladino dokaj skromno, tudi stiki z različnimi športnimi organizacijami in društvi niso bili povsem zadovoljivi, kar pa zagotovo ni bilo odvisno samo od njih.

Predsedstvo občinske organizacije je lani začelo ustanovljati aktivne ZRVS v delovnih organizacijah. V sodelovanju z občinskim sindikatом in SZDL je dosedaj organiziranih 9 aktivov. Začetna akcija s postavljanjem osnov za življenje in delo aktivov ZRVS v DO je torej stekla organizirano in uspešno.

V tem štiriletnem mandatu obdobju so v zadostni meri poskrbeli, da se informativno propagandna dejavnost razširi in popestri v vseh mogočih oblikah. Izda-

jajo informativni list Obveščevalček, prejemal ga je sleherni član organizacije. V tem glasilu so objavljali letne delovne načrte za pouk, pa tudi važne sklepe z letnih konferenc. Pri informiranju javnosti o življenju in delu organizacije ZRVS in posameznikov so v občinskem glasilu Zbor občanov v TV-15, Naši obrambi, ljubljanskem Dnevniku in Delu objavili 1982 leta 111 člankov, vsa naslednja leta pa v povprečju po 84 prispevkov, kar zagotovo potrjuje, da je vsaj količinsko informativna služba delovala zelo uspešno.

Po razpravi je predsednik izročil priznanja nagradjenecem. Plaketo ZRVS mesta Ljubljane je prejelo 7 RVS, plaketo ZRVS Slovenije 4 člani, zlato značko ZRVS Slovenije pa 6 RVS. Občinsko pismeno priznanje pa sta prejela ČGP Delo in Gospodarsko razstavišče.

Na koncu so izvolili novo 35-člansko predsedstvo, 5-članski odbor za kontrolo materialnega finančnega poslovanja in 6-člansko samoupravno sodišče. Za predsednika so izvolili Dušana Miheliča, podpredsednika Pavleta Radelja in za sekretarja Vikija Ramovša.

Dušan Rebolj

Spomeniki narodnoosvobodilne borbe spominjajo in opominjajo...

Njun zadnji boj

28. januarja je minilo dvainštirideset let, odkar sta junaške smrti v Bokovici pri Vodichah padla pripadnika varnostno-obveščevalne službe Mirko Kraljič-Cenko iz Spodnjih Pirnič in Mirko Mušič-Zevs iz Loke pri Mengšu. Gospodar hiše, v katero sta se tiste mrzle noči zatekla, ju je izdal. Zgodaj zjutraj so policisti in orožniki obkolili hišo. Po triurnem boju, ko sta spoznala, da zanju ni rešitve, sta z zadnjimi naboji končala svoji mladi življenji.

Spominska plošča kot toliko plošč, posejanih po naši mali domovini. Svetle črke na temnem kamnu mimo-idočemu bežno povedo, da sta tu, kjer zdaj stoji nova hiša, Bukovica 23, padla dva mlada partizana. Mali podstavek, na katerem sloni plošča, včasih dobi tudi cvetje. Včasih se ju spomnijo domači, včasih pride mimo Pohodna enota pionirjev vodiške osnovne šole, vsekakor pa je tu polno cvetja ob obletnici njune smrti. Takrat je tu vedno spominska svečanost z bogatim kulturnim programom in v spomin na mlada junaka zapoje partizansko pesem vodiški mladi rod. Vsakič tudi govornik na kratko oriše njuno junaško smrt. Vendar, če bi vprašali vaščane, bi le redko kdo vedel kaj več povedati o padli. Zato je prav, da se kdaj pa kdaj spomnimo nanju tudi v časopisu. Bila sta mlada, komaj 19 let jima je bilo, a padla sta kot junaka. Kdor pozna njuno zgodbo, se ne čudi, da je nemški policist sam pri sebi dejal: »Rad bi poznal materi, ki sta rodili taka sinova.«

Januar, zima, mrz. Oba Mirka, Kraljič in Mušič, sta tiste dni obiskovala vasi po

kamniškem področju. Nevarni kraji so bili to takrat, močno zastraženo je bilo povsod, precej pa se je tod že tudi razmahnilo domobranstvo. Če nisi bil že v naprej dobro obveščen, nisi vedel, v kakšno hišo si stopil.

Mirko Kraljič - Cenko je bil partizan že od avgusta 1941. Kmečki sin je bil, nekaj časa se je učil za pleskarja, ker pa domači niso zmogli stroškov za uk, se je moral zaposliti. Voja ga je zatekla kot proletarca - delavca v kamnolomu v Kokri. Z bratom Slavkom sta se od leta 1941 že vključila v Rašiško četo. Udeležila sta se vseh akcij, ki so jih izvedli borci Rašiške čete do 27. septembra 1941, ko je bila četa napadena in razbita. Mirko je tedaj šel v Ljubljansko pokrajino, 29. oktobra pa se je vrnil na Gorenjsko. Sodeloval je v borbi pri Kofolu na Ožboltu nad Škofjo Loko. V tej borbi je padel njegov brat Slavko. Mirko je spet odšel nazaj v Ljubljansko pokrajino, sodeloval pri rušenju Preserskega mostu v noči 5. decembra 1941, se vrnil na Gorenjsko, sodeloval v Poljanski vstaji, prve dni januarja pa je bil s Cankarjevim bataljonom na položajih v

Dražgošah. Po umiku Cankarjevega bataljona se je vključil v Kamniško četo, ki jo je vodil Matija Blejc. Konec leta 1942 je bil poslan v rajon Smlednik. Ko je bila ustanovljena varnostno-obveščevalna služba, je bil med njenimi borci. Njegovi starši, mati Marija in oče Leopold ter sestra Angelca so bili izseljeni na Hrvaško, avgusta 1943 pa so šli v partizane v enote VI. korpusa.

Mirko Mušič - Zevs je bil po poklicu vodovodni instalater in nazadnje zaposlen pri nemškem županu. Od vsega začetka se je že hotel priključiti partizanom, a so ga ti pustili na terenu, kjer jim je kot obveščevalec veliko bolj koristil. Ko pa je septembra 1943 dobil poziv v nemško vojsko, so ga partizani »nasilno mobilizirali«. Sovražnik ni prizanesel tudi družini Mirka Mušiča. Njegova mama in sestra sta bili aretirani in odgnani v Auschwitz. Brat Ivan - Štefan je bil komandant udarne slovenske brigade Slavka Šlandra.

Tisto zimo 1943 na 1944 sta se partizana Zevs in Cenka zadrževala na Kamniškem. Čim več ljudi sta na tem neregulirnem in sovražnem terenu hotela pridobiti za narodno osvobodilni boj. Tudi gospodarja hiše, v katero sta prišla 27. januarja 1944 zvečer. Toda vse se je zasukalo drugače. Sprejeli so ju v hišo, jima postregli, domača hči pa jima je obljubila, da

bo zanju ocvrta krofe... Gostoljubja na pretek. Kdo ve, kako da sta tako naivno verjela gospodarju, ko je tisti večer rekel, da gre le v mlin, ko se je poslavljaval v temno noč. Toda njegova pot je držala naravnost k orožnikom v Vodice.

Navsezgodaj 28. januarja 1944 so orožniki in policisti neslišno obkolili hišo. V njej sta partizana ostala sama. Domači so drug za drugim ponoči zapustili hišo. Ko je zapokalo, je bilo prepozno, da bi se rešila skozi katera od

odločena. Predobro sta vedela, kaj bi sledilo. Lahko bi ju pobili že takoj na pragu.

Lahko bi ju zgrabili živa in potem zvezana vodili skozi vasi proti Kamniku in ju zasramovali. Z zaslišanj bi hoteli izveči iz njiju priznanja, izdaje. Na koncu bi vseeno umrla mučeniške smrti. Ne, v nič takega ju ne bodo prisilili. Pokončala se bosta sama. Tudi nič njunega jim ne bo prišlo v roke. Uničila sta vse zapiske, ki sta jih imela s seboj, z noži sta razrezala črno vosovsko obleko, škornje

Policisti si niso upali takoj k njima v hišo. Kdo ve, morada sploh še nista mrtva, morada imata še kakšno nakano. Soseda so nagnali pogledat naprej. Prizor je bil pretresljiv...

Naložili so ju na voz in odpeljali pred vodiško cerkev. Tam so Nemci trupli posedli ob zid, ju fotografirali, nagnali skupaj vaščane in hoteli izvedeti, kdo sta mlada junaka. Vedeli so le za njuni partizanski imeni.

Šele čez pet dni so vaščani oba partizana smeli pokopati. Za pokopališkim zidom so jima prostor odmerili Nemci, v neposvečeni zemlji, kjer so včasih pokopavali berače in zločince...

Izdajalski gospodar je ob koncu vojne dobil zaslužen kazni. Nova hiša je zrasla na mestu, kjer sta mlada partizana bojevala svoj zadnji boj. Ni več zidov, osmojenih in opikanih od krogel, ni razbitih opek na strehi, ki bi pričale o njunem boju na življenje in smrt. Le plošča spominja popotnike, da sta tu ugasnili dve mladi življenji za našo svobodo.

Vsako leto je zadnjega januarja tu lepa spominska svečanost, ki jo organizira krajevna organizacija zveze borcev Bukovica - Šinkov turn. Kulturni program vsakič pripravijo učenci podružnične šole Utik in učenci celodnevne osnovne šole Franc Marn iz Vodice. Slovesnosti se udeležijo tudi delegacije borčevskih organizacij iz Mengša, Domžal, Kamnika, Pirnič in od drugod. Skratka, junaška mlada partizana nista pozabljena.

Joško Peternel



Mladinski pevski zbor »13. junij« OŠ Franc Marn Vodice poje na spominski slovesnosti v Bukovici 31. januarja 1986. Zbor vodi prof. Joško Peternel

Foto: Franci Kranjec

obeh vrat, tudi okna na podstrešju so bila zamrežena, eno pa zabito z deskami. Napad je bil silovit, a silovit je bil tudi njun odgovor. Blizu tri ure je trajal njun boj na življenje in smrt. Zmanjkovalo jima je nabojev, rešitve ni bilo videti nobene.

Oni zunaj so ju pozivali, naj se predata. Nikoli! Živa jim ne prideta v roke, sta bila

prestrelila in nato še razrezala in raztrgala. Celo zapestni uri sta razbila, orožje pa razstavila na dele, te pa razmetala in poskrila po postrešju. Domislila sta se tudi pesmi. Pela sta partizanske pesmi. Morali so ju poslušati oni spodaj hoteli ali ne. Še Hej Slovani je zadonelo s podstrešja, potem pa sta se z zadnjimi naboji ustrelila. Le pištolo so našli pri njiju.

Zakonca Slavica in Jakob Palir zverinsko mučena in umorjena v Jasenovcu

Nemci so 1941. leta izselili iz Šentjurja v Srbijo in v Hrvaško več sto zavednih Slovencev. Med njimi tudi mlada zakonca Slavica in Jakoba Palir iz Gornjega trga v Šentjurju pri Celju. Jakob Palir, rojen 1913. leta na Vrhu pri Grobelnem, je pred vojno končal gimnazijo v Celju. Potem se je zaposlil kot tajnik na okoliški občini v Šentjurju.

Slavica Palir, roj. Smerdelj, je bila rojena leta 1920 v Šmarju pri Jelšah. Z Jakobom sta se spoznala in poročila tik pred vojno. V Šentjurju sta si ustvarila topli domek. Stanovale sta v poslopju občine v Gornjem trgu. Še sedaj se mnogi Šentjurčani radi spominjajo, kako lep zakonski par sta bila. Prav žena Slavica je bila nekaj posebnega. Njena lepa postava in čudovite poteze obraza so izžarevale lepoto njenega srca in značaja. Zmeraj je bila rada lepo in okusno oblečena. Svojega moža je neizmerno ljubila. Imela sta dva otroka. Sin Rado je bil rojen 1940. leta in hčerka Irena 1941. Takrat, v največji omami svoje sreče pač nista mogla niti slutiti, kaj njima pripravljata kruta usoda bližajoče se vojne.

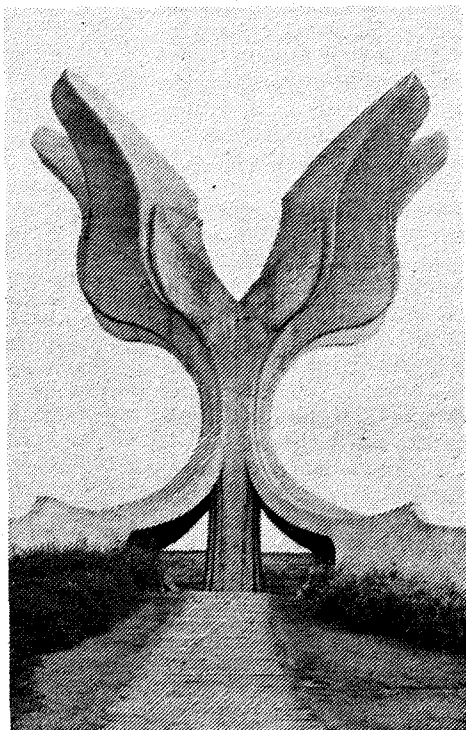
Jakob si je kmalu po kapitulaciji priskrbel vojaško pištolo. Pri pospravljanju stanovanja sta shranjeno pištolo opazili njegova žena in teta. Bolj plašni žepski sta Jakob prosili in rotili, naj se čim prej znebi orožja in naj se ne igra s tako nevarnimi rečmi. Jakob pa jima je odgovoril: »Ne bo dolgo, ko bo prišel čas, da bomo vso to okupatorsko svojat z orožjem v roki izgnali iz naše zemlje.« Potem je Jakob orožje skril na varnejše mesto, da ga Nemci, ki so ob neki priložnosti delali pri njem preiskavo niso našli.

Nemška okupacija je prinesla zle slutnje vsem zavednim Slovincem. Začeli so z izseljevanjem ljudi iz njihovih domov ponoči. V temi, kot roparji, ki jih moti dnevna svetloba.

Izgnance so stlačili v črne, pokrite kamione, imenovane Marice. Nobene milosti ni-

so poznali. Palirjeve so hoteli izseliti že spomladi 1941. Zaradi visoke nosečnosti Slavice, ki je pričakovala drugega otroka, so izselitev odložili za tri mesece. V tem času so večkrat poslali svoje ljudi, ki so komaj čakali, da jih bodo lahko izgnali. Slavica je svojemu možu podarila drugega otroka v težkih časih. Rodila je zlatolaso hčerkico v mesecu juliju 1941. leta. Okupatorji niso poznali nobenega usmiljenja. Po Palirjevo družino so prišli že v začetku septembra 1941, ko je dojenček imel šele dva meseca.

Palirjeve so skupaj z drugimi stlačili v črni kamion. Slišati je bilo neutolajljivo



Spomenik v Jasenovcu

jokanje drobčenih otrok, ihtenje na smrt prestrašene mlade matere in žene, zamolki in brezglasni bes nemočnega očeta.

Teta Francka Žaberl, ki ni bila na seznamu za izselitev, se je sama prostovoljno pridružila nesrečni mladi družini in jih spremljala na poti neznane usode. Kakor da bi bila slutila, kako zelo bo še potrebna mladima otrokoma v izgnanstvu.

Odpeljali so jih v taborišče Rajhenburg. Od tu so jih čez nekaj dni kot živino naložili v tovorne vagona in jih odpeljali v taborišče v Slavonsko Požego. Iz tega taborišča so bili izpuščeni in naselili so jih v Novski, ki je blizu Jasenovca. Mesto Novska je na zelo pomembnem železniškem križišču, tedaj je bila polna ustaške in nemške soldateske. Zaradi pomembne komunikacije z Bosno in Slavonijo je imel v Novski tudi Gestapo svojo močno vojaško postojanko. Zloglasno taborišče smrti Jasenovac je že tedaj iz dneva v dan požiralo na tisoče novih žrtev.

Jakob Palir se je zaposlil v okolici Novske. Vestno je opravljal svoje delo in skrbel za svojo družino. Oba z ženo sta se kmalu povezala z narodno-osvobodilnim gibanjem. Zaradi suma, da Jakob Palir pomaga narodnoosvobodilnemu gibanju so ga ustaške oblasti po kazni premestile na drugo delovišče v oddaljeni kraj v Sidu. Po končanem delu je Jakob vsako soboto prihajal domov k svoji družini.

Iz taborišča Jasenovac jima je 1944. leta pisal znanec iz Slovenske Bistrice, izseljeni Slovenec Maks Marinšek. Prosil jih je, da bi mu poslali kakšen paket hrane v Jasenovac. Palirjeva, ki sta rada pomagala komur sta le mogla, sta poslala nekaj paketov tudi tovarišu Marinšku. Toda ustaška cenzura na pošti je bila budna in ostra. Kmalu so ugotovili, kdo pošilja pakete Marinšku. To je bil zadosten razlog, da so prišli aretirati Palirjeve. Po njih so prišli neko soboto, ko se Jakob še ni vrnil z dela. Tedaj so aretirali in zvezali samo Slavico ter jo skupaj z drugimi zaporniki stlačili v napol pokriti kamion. Ko se je Jakob vračal domov, je srečal kamion z jetniki, med katerimi je zagledal tudi svojo ženo. To je bil zanj strašen in obupen prizor. Slavica je imela, tako kot vsi jetniki, roke zvezane z žico. Ni imela več dovolj moči, da bi preglasila hrup avtomobilskega motorja in poklicala moža. Jakob je ves obupan in zlomljen prišel domov. Teta Francka mu je pripovedovala o ne-

srečni Slavici, ki je morala zapustiti tako majhne in neobgljene otroke in svojega moža.

Jakob se je poslovil od svojih dveh otročičev in tete Francke, ki ji je naročil, naj dobro pazi na njuna otroka. Ni mu bilo treba dolgo čakati, da so prišli še po njega. Ustaški žandar ga je aretirali in odpeljal na zbirno mesto za taborišče Jasenovac. Kmalu jih je šla obiskati teta Francka. Skoraj ves dan je morala čakati pred ograjo taborišča samo zato, da je lahko spregovorila z njima par besed. Potem je opustila vsako misel na obiske, ki jih ustaši tudi niso več dovoljevali. Dobila je še eno ali dveje pisem, nekaj cenzuriranih dopisnic in potem nič več... Čeprav težko, je teta Francka nekaj časa pošiljala pakete v taborišče. Videti pa je bilo, da jih Palirjeva nista sprejela. Pokradli in izropali so jih ustaši.

Za malega sinčka in hčerkico je ves čas vzorno skrbela teta Francka. Ustaši ji niso dali živilskih nakaznic. Teta je šivala podnevi in ponoči, da je zaslužila za najnujnejše za otroke: soli, moke, sladkorja in drugih živil. Nekaj so ji pomagali tudi dobri ljudje. Oba otroka je ohranila pri življenju. Slavica in Jakob sta preživljala neizmerno trpljenje in strahote mučenja v Jasenovcu. Jakob je moral v taborišču delati v gradbeni skupini. Slavico so tako kot vse ženske v taborišču ločili od moških. V ženskem taborišču je morala delati v šivalnici in pri raznih poljskih delih na posestvih taborišča. Oba sta prestajala silna mučenja, lakoto in bolezn. Se prav posebno so se znašali nad Jakobom. Nesrečnež je moral prestajati nepopisna mučenja, v zloglasni Cividinijevi mučilnici, kjer so ustaši žgali občutljive dele telesa svojih žrtev z razbeljenim železom. Zapirali so jih v tesne kletke iz bodeče žice, v katerih niso mogli stati, ležali ali sedeti. Voda jim je tudi v zimskem času segala do pasu. Tako so ljudje obolevali za pljučnico ali pa so podlegli kapi.

Verjetno bi oba Palirjeva preživela, če ju ne bi aprila 1945. tik pred osvoboditvijo ustaši tako grozovito mučili in ju nazadnje obglavili. To žal ni edini primer v Jasenovcu, kjer so ustaši mučili in zverinsko pobili okrog sedemsto tisoč svobodoljubnih ljudi. Poprej tako srečno družinsko življenje Palirjevih je bilo strto. Otroka sta postala siroti brez staršev. Maks Marinšek pa je po čudnem naključju preživel in dočakal svobodo.

Jernej Borovnik

KAREL KUMŠE

Partizansko gospodarstvo na Primorskem

Razvoj in organizacija vojne oblasti 9. korpusa NOV in POJ

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Za potrditev uspešnosti delovanja bi na kratko omenili samo nekaj del, ki kažejo, kako je bilo uspešno delovanje bataljonov NOVGRADA, njihovi čet oziroma delavcev na gradbiščih, po delavnicah in obratih.

Vzdrževali so več stranskih poti, kolovozov in cest med gosto postavljenimi postojankami, ki so bile sovravniki skoraj prikrite. Skrbeli so za 450 km poti in cest – večino so jih pozimi pluzili. Naporov pri vzdrževanju obeh glavnih cest oziroma poti s Krasa v Vipavsko dolino in Trnovski gozd; kjer je bilo potrebno prevazati hrano (v glavnem koruzo in moko iz Furlanije), je bilo ogromno. Dosti napora je bilo vloženega tudi pri razširitvi cest oziroma kolovozov – pomembne poti Šempas – Osek – Vitovlje – Trnovski vrh ter Selo – Malovšče – Gojače – Selovec – do Trnovo – Čaven. Pot čez Gojače, Selovec, Trnovski gozd proti Lokvam je bila usposobljena za transport s tovornjaki.

Za uspešno izvedbo težkih fizičnih del je bilo potrebno orodje, ki je bilo izdelano v delavnicah komande področja, deloma pa dobljeno v Vipavi in Ajdovščini. Mnogo orodja je izdelala tovarna v Batujah. Želje je izdelovala Fužina v Lokovcu pri Ajdovščini in Vrtovinu, potrebni minerski material je prihajal iz cementarne v Anhovem, iz apnenic v Solkanu in iz rudnika živega srebra v Idriji. Gradbeni material so enote izdelovale same (drobile kamenje, sekale in žgale les ter ga tesale). V lastnih delavnicah so izdelovali tudi različna okovja, spojni material, želje, vijake, spojke, ki so jih izdelovali kroparski žebjarji. Nabirali so odpadni material žičnih ovir na zapuščenih mejnih utrdbah kot potrebni material za izdelavo izdelkov.

Od pomembnejših cestnih del so bila popravila in vzdrževanje glavnih cest na osvobojenem ozemlju. Skupno je bilo popravljenih 70 km cest, na mostovih pa so bila izvršena mnoga dela. Okrepljen je bil most na Želin, v Spodnji Trebuši, za novo gradnjo mostu čez 20 metrov visoko Kobilico pa je 1. četo prvega bataljona pisno pohvalil štab 9. korpusa za izjemno hitro delo.

Za izdelavo barak korpusa je bilo opravljenih 7200 delovnih ur in porabljenih 150 kubičnih metrov lesa. Opremljene so bile s pohištvo, pečmi, električno razsvetljavo in drugo opremo. Zgrajenih je bilo 12 barak. Elementi so bili izdelani v mizarskih delavnicah. Opravili so mnogo gradbenih in zidarskih del. Popravljenе so bile požgane in porušene hiše, žage, mlini in drugi objekti, potrebni za proizvodnjo.

Večino uspešnih del je bilo opravljenih v času tekmovanj. Tako je bila v rekordnem času zgrajena in opremljena velika reprezentančna dvorana v Cerknem, ki je bila prej v ruševinah. Namenjena je bila za kinopredstave, zato so morali napraviti celotno konstrukcijo brez podpor. Opremljena je bila s sedeži in je bilo v njej prostora za 600 ljudi. Tekmovanje se je nanašalo tudi na najboljšo opremljenost delavnic, proizvodnjo, organizacijo in kvaliteto proizvodov. V Cerknem je bila najbolje urejena mizarska delavnica. V njej so bili montirani tračna električna žaga, moderen vrtni stroj in univerzalni mizarski stroj, ki so ga poškodovalnega usposobili za nemoteno proizvodnjo, opremljena je bila še z dvema univerzalnima strojema. Zaposlenih je bilo več mizarjev, kar je bila že prava mala industrija. Tu je bila izdelana serijska mizarska oprema, 230 oken in 65 vrat za opremo šole, bolnišnico Franjo in Pavlo ter za barake 9. korpusa.

V Cerknem so delovale tri mizarske delavnice. O dveh le malo podatkov, medtem ko je dovolj podatkov o smučarski delavnici, ki jo je vodil znani smučarski skakalec Rudi Finžgar. Oktobra 1944 je štab 9. korpusa izdal ukaz za ustanovitev partizanske smučarske delavnice. Orodje so si delavci – borci izposodili po okoliških vaseh. Dva stroja so uspeli pripeljati iz Ajdovščine, nekaj strojev pa tudi iz Kroepe. Na dan so naredili 20 parov smuč. Smuči so imele poseben zaščitni znak, petokrako zvezdo s prekrizanimi smučkami. Do zime istega leta so izdelali okrog 800 parov smuč, lakiranih in opremljenih z vezmi in palicami. Pri izdelavi okovja in druge opreme so se povezali z drugimi delavnicami v Cerknem. Druga

smučarska delavnica je delala v Vipavski dolini v Sepu pri Batujah. Poleg tega so komande mest na svojem območju zbirale in pošiljale stare smuči, ki so bile potrebne popravila. Dne 21. in 22. januarja 1945 se je uresničila ideja, da so smuči preizkusili na smučarski tekmi. Tako je bila organizirana edina smučarska tekma v takratni Evropi.

Uspešno so opravili gradbena dela in montirali žičnico z Vitovljah, kar je olajšalo transport prehrane in opreme. Borci so pomagali pri postavitvi drog in napeljav električnih in telefonskih vodov.



Avtobus na redni progi Cerkno-Trebuša

Po nalogu štaba 9. korpusa NOV in POJ so leta 1944 pripravili po tipskih načrtih za lesene mostove različnih velikosti ves material za graditev in postavitev mostov čez reko. Tako je bilo pripravljena za 50 mostov materiala, skritega na primernih krajih v bližini cest. V Renčah so izdelovali čolne. Vse to so uspešno uporabile motorizirane enote 4. armade pri osvoboditvi Slovenskega primorja in pohodu na Korško.

Po nalogu pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora je bila na osvobojenem ozemlju izpostavljena cestarska organizacija za tekoče vzdrževanje cest. Pri teh delih so borci NOVGRADA pomagali cestarjem.

Za civilno oblast so opravljali različna dela. Tako so izdelali 80 načrtov za obnovo požganih in porušeni objektov. Delali in pomagali so kmečkim družinam pri obdelavi zemlje in spravi poljščin na Krasu v Vipavski dolini na Goriškem in na Pivki ter pri gozdnih delih na Cerkljanskem in Idrijskem, kjer je zaradi izгона ljudi v internacijo in zapore ter odhoda v partizane primanjkovalo moške delovne sile. Spravilo poljščin je moralo biti hitro, da jih ne bi

zasegel okupator. Vse to je utrdilo sodelovanje in zaupanje med prebivalci in borci, k čemur so veliko prispevali tudi domačini, ki so bili tudi v sestavi teh enot.

Večina kovačnic in drugih kovinskih delavnic, ki so se to obrtjo ukvarjale že pred vojno, so svojo dejavnost nadaljevale tudi v vojnem času. Partizanom so podkovali konje, vole, okovali, vozove in drugo. V kovaških delavnicah so izdelovali tudi želje, sekire, klešče, tesarske spine, krampe, težka kladiva, vijake, plezalke, samokolnice, srpe in drugo. Na Primorskem so bile take delavnice v Cerknem, Anhovem, Čepovanu, Šempasu, Ozeljanu, Ponikvah, Škrbini, Renčah, Lokovcu pri Čepovanu, Šmarjah, Lokavcu pri Ajdovščini, Vrtovinu, Trebuši in drugje. V delavnic v Cerknem so s pomočjo kroparskih žebjarjev na dan izdelali 1000-1200 žebeljev različnih velikosti. Tovarna – kovačnica Batuje je v glavnem kova-



la orodje za NOVGRAD in polizdelke podkev, ki so jih morali v drugih kovačijah prilagoditi posameznim konjem in volom. V Spodnji Trebuši je delovala kovaška delavnica s 15 delavci – borci. Kovali so različne spojke za les in kovine, želje, preurejali topovske granate in podobno. Izdelke so uporabljali pri gradnji mostov.

Največ delavnic je delovalo na Cerkljanskem – približno 70 jih je bilo. Nastajale so iz več vzrokov in potreb. Na tem območju je bila že prej razvita obrt, zaradi potreb po obrtnih izdelkih in uslugah za različne ustanove, se je ta dejavnost močno razširjala.

Sodelovanje in visoka politična zavest prebivalstva sta se še posebno pokazali v zadnjih ofenzivah, ko je okupator skoraj popolnoma opustošil ta predel – vendar je s pomočjo dobrega sodelovanja ostalo večina delavnic neodkritih. Enako stanje je bilo tudi na Pivki, Krasu in Vipavskem, saj so na teh območjih četniki odkrili le manjše število delavnic.

Tako je primorsko ljudstvo pomagalo k uspešnemu boju svojega 9. korpusa proti sovražniku in za končno zmago in osvoboditev.

Konec

Partizanski znaki in medalje 130, 131

Prvi primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič

Ta spominska medalja je žal ena izmed tistih redkih, ki je ni v knjižici o partizanskih medaljah (izdal jo je Muzej narodne osvoboditve v Mariboru). Nastala je celo že leta 1982, saj so bile medalje podeljene 4. julija tega leta na Nanosu na proslavi ob 40 letnici nanoške bitke in 40 letnici ustanovitve bataljona. Podeljenih je bilo 96 medalj. Skupno jih je bilo izdelanih 111, oblikoval in izdelal jih je v svoji delavnici Jože Kogoj v Mirnu pri Novi Gorici. Na vsaki izmed medalj je vgrajirano ime, priimek in partizansko ime borca, ki je do medalje upravičen. Kdor je še nima, naj piše na naslov Alojz Kristančič-Minko, Grčna 77, Nova Gorica.

Bataljonu je pripadalo okoli 300 borcev in ilegalnih aktivistov. Več kot 100 jih je padlo, približno 90 jih je umrlo po osvoboditvi, kar 12 nekdanjih pripadnikov bataljona je bilo odlikovanih z redom narodnega heroja. Razen prej omenjenega števila borcev so bile medalje podeljene tudi domicilnim občinama Ajdovščina in Nova Gorica, Goriškemu muzeju in Osnovni šoli Prvi primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič Šempas. 1. primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič je



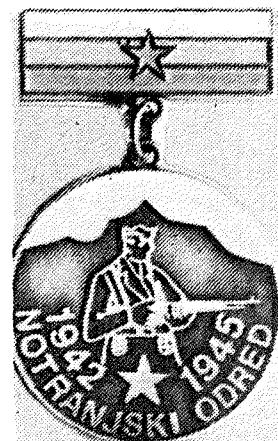
Spominska medalja borcev 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič. Na vsaki je vgrajirano ime nosilca.

bil formiran 10. avgusta 1942 Na Vodica nad Ozeljanom pri Vitovljah na Goriškem, le približno 10 kilometrov od Gorice, kjer je bil nekaj dni prej na obisku sam Mussolini in grozil Primorcem z uničenjem. Bataljon je kot samostojna enota deloval do 20. oktobra 1942, ko je bil vključen v Soški odred. Njegova ustanovitev je bila pomemben mejnik v razvoju partizanstva na Primorskem. Ustanovljen je bil iz Vipavske, Tolminske in Brkinske čete, Kraškega minerskega voda in skupin partizanov, ki so se borile v Goriških brdih.

Notranjski odred

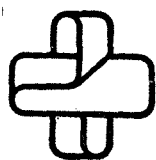
Notranjski odred je svojo spominsko medaljo ustanovil ob 40 letnici zmage, prva podelitev pa je bila 4. julija 1985, ko je bil ob občinski proslavi občine Cerknica odkrit obnovljen spomenik padlim borcem Notranjskega odreda pri Sv. Ani nad Ložem. Podeljenih je bilo 235 medalj živim borcem, 43 medalj svojem padlim borcem in 30 medalj svojem že umrlih pripadnikov Notranjskega odreda. Skupno je bilo izdelanih 700 medalj, kdor je upravičen in medalje še nima, naj piše na naslov Mitja Tollazzi, Tržaška 32, Logatec. Osnutek za medaljo je oblikoval Bojan Tollazzi, sam borec v Notranjskem odredu, likovno dokončal slikar Mario Vilhar iz Ljubljane, medalje pa izdelalo graverstvo Franc Seifert v Ljubljani.

Z imenom Notranjski odred so se dejansko borili kar štirje odredi. Prvi je bil ustanovljen 22. aprila 1942 in je deloval na obsežnem operacijskem območju na Notranjskem. Do poletja je imel v svojih vrstah že 3000 borcev in prvega julija 1942 so bili iz njega oblikovani Kočevski, Krinski in Dolomitski odred. Novi Notranjski odred je bil ustanovljen 6. oktobra 1942 in je deloval do 22. decembra istega leta. Ponovno je bil ustanovljen 3. janu-



Spominska medalja borcev Notranjskega odreda. Na črno-beli sliki žal ni videti lepih slovenskih narodnih barv na obesku medalje.

arja 1943 in je imel aprila že 86 borcev. Devetega maja je skoraj v celoti prešel v Tomšičevo brigado in postal jedro njenega četrtega bataljona. Novi (že četrti) Notranjski odred je bil spet ustanovljen decembra 1943. Najprej je imel 186 borcev, največje število avgusta 1944, ko je imel v štirih bataljonih 1120 pripadnikov. Ta odred se je boril vse do končne zmage, ukaz o njegovi ukinitvi je izdal štab VII. korpusa 28. aprila 1945, sam odred pa je bil ukinjen po bojih za osvoboditev Grčarice. Janez J. Švajncar



TOSAMA

Tovarna sanitetnega materiala, n. sol. o.

61230 Domžale p. p. 3 – Vir, Šaranovičeva 35
Telefon hc. 721-511, 721-535 • Prod. odd. 721-404 • Telegram: »TOSANA« • Telekx: 31196 YU Tosama



Od mizarskega vajenca do komandanta mesta Jesenice

Spomini Ivana Finžgarja-Gorazda – Zame so bili v partizanih najtežji dnevi, ko smo več dni v hudem deževju nosili ranjence s Krima v Kočevski Rog

Spoznala sva se v Gorjah pri Bledu, nekaj dni pred koncem vojne, ko smo brez boja razorožili nemško enoto, ki je šela preko sto mož. V tistih dneh je bil Ivan Finžgar Gorazd imenovan za komandanta mesta Jesenice, Stane Grčar-Štefan iz Doslovč, ki je bil politkomisar Partizanske straže Kranjska gora, pa za komisarja Komande mesta. Z njima na čelu smo devetega maja 1945. leta prikorakali na Jesenice. Na celi poti od Poljan do Jesenic so nas ljudje zasipavali s cvetjem, tako da smo pravzaprav hodili po rožicah in ne po prašni cesti.

Pred železniško postajo se je od množice odtrgala deklica, objela Gorazda in mu izročila šopek cvetja.

Množica se nam je pridružila. Ustavili smo se pred tedanjim Krekovim, zdaj Titovim domom, v katerem je jeseniško gledališče. Zbrani množici sta spregovorila Gorazd in sekretar okrožja Aleš Jelenc.

Čez slaba dva meseca so bile komande mest ukinjene, borci in oficirji pa večinoma premeščeni v Korpus narodne obrambe Jugoslavije, ki je varoval vse pomembne objekte in državno mejo. Gorazd je ostal v Jugoslovanski ljudski armadi do leta 1949, po demobilizaciji pa je delal na ministrstvu za gozdarstvo. Nato je bil štiri leta direktor Papirnice Količevo in pred upokojitvijo trinajst let direktor Lesne industrije Litija.

Lansko pomlad sem sklenil, da bom poiskal nekdanja komandanta in politkomisarja Komande mesta Jesenice in si zapisal njune spomine na vojne dni.

Gorazdov naslov sem iskal več mesecev. Po štiridesetih letih sva se spet videla, tokrat v njegovi hiši v Medvodah. Avgusta lani je praznoval sedemdesetletnico.

»V naši revni delavski družini na Prezrenjah nad Podnartom nas je bilo šest bratov in štiri sestre. V partizanih nas je bilo pet bratov; France je padel.

Kot otrok sem bil za pastirja pri raznih kmetih, mizarske obrti pa sem se izučil v Podbrezjah, kjer sem potem tudi delal kot pomočnik.

Bivša jugoslovanska vojska je imela dva kolesarska bataljona, enega v Ljubljani, drugega v Nišu. Ta dva bataljona sta usposabljala vojske za kurirje in ne za borbeno dejstva. Jaz sem bil vpoklican v kolesarski bataljon v Niš, kjer sem služil 18 mesecev in napredoval v kaplarja. Tudi naša partizanska vojska je poleti 1942 imela kolesarsko četo, vendar kot borbeno vojaško enoto. Ta četa je pred roško ofenzivo tabarila pri vasi Korošce nad Cerknico in varovala tamkajšnjo osvobodeno ozemlje.

Po odsluženju vojaščini sem od leta 1938 do začetka vojne delal v jeseniški železarni, kjer sem bil član naprednih sindikatov. Po domače so rekli »pri rdečih«.

Ob mobilizaciji nisem dobil poziva in sem razsulo stare Jugoslavije dočakal doma na Prezrenjah. Potem nisem več hodil v železarno; zaposlil sem se pri tesarskem mojstru Francu Šparovcu z Lipnice. V tvoji knjigi Krik v Dragi sem prebral, da so mineri Dravske divizije ob umiku jugoslovanske vojske z Gorenjskega porušili 45 mostov v skupni dolžini 1500 metrov. Na obnovi teh mostov smo delali tudi mi z mojstrom Šparovcem. Jaz sem najprej delal pri obnovi mostu čez Savo med Radovljico in Lancovim, na mostu čez Savo pri Podnartu in na mostu pri Bistrici čez Tržiško Bistrico.

Mojster Franc Šparovec je pozneje odšel k partizanom in delal mostove v osvobodjenih krajih na Primorskem, največ na Cerkлянskem.

Prve ideje socializma sem zaužil še kot mizarski pomočnik, ko sem delal v mi-



Ob osvoboditvi Jesenic, levi Ivan Finžgar-Gorazd, desni Ivan Brišar, zgoraj na desni Nace Janša Želeharjev iz Podhoma, ki je po vojni pobegnil v tujino

zarski delavnici Jožeta Šolarja v Podnartu. V tej delavnici nas je delalo deset pomočnikov mizarjev, od teh sta name najbolj vplivala brata Peter in Ivan Pogačnik iz Zaloš pri Podnartu. Obata bila prvoborca. Peter je po dražgoški bitki padel na Jelovici.

Kako pa je bilo z Ivanom, udeležencem dražgoške bitke?

Osmega aprila 1943. leta so gestapovci s pomočjo izdajalca odkrili in obkolili Polajenovo hišo v Mišačah pri Otočah. V tej hiši je bil skrit ven bunker tehnike okrožnega komiteja KPS Kranj. V nenadnem napadu so ubili vodjo tehnike Viktorja Jurkasa-Bineta in sekretarja jeseniškega okrožja Karla Prežljaja, ki se je le mimogrede ustavil v bunkerju. Kurirja Ivana Pogačnika-Ivka in gospodarja hiše Cirila Pečnika pa so 28. aprila 1943 ustrelili v Brodeh v Poljanski dolini.

Ivan Pogačnik, ki je bil dve leti starejši od mene, je izhajal iz kroga Žagarjevih učencev. Bil sem član Sokola in Ivan me je nenehno spodbujal, naj bom v tej organizaciji čim bolj aktiven, da bi tako lažje širil napredne ideje.

1942. leta je mojster Šolar zapustil Podnart in odšel na Dolenjsko, delavnico pa je prevzel njegov svak Tone Rakovec, mizar s Poljšice pri Podnartu, komunist. V tem času sem bil že zaposlen pri mizarstvu Ažman v Kranju. To sokolsko družino so Nemci izgnali v Srbijo, v njihovi delavnici pa nas je delalo dvanajst mizarjev in vsi smo bili za narodno osvobodilno gibanje. Vendar s tem nisem prekinil stikov z mizarsko delavnico v Podnartu. Tja, k Rakovcu (prej Šolarju) sem za potrebe kranjske delavnice hodil opravljat dela na stroje, ki jih v Kranju nismo imeli. Tako smo ostali tudi politično povezani. V enem kotu Rakovčeve mizarske delavnice je bil skrit preprost razmnoževalni stroj, na katerem smo razmnoževali poročila, ki smo jih potem nosili po vaseh, toda le zaupnim ljudem. Pri tem

kurirskem delu sem bil zelo previden.

Prve zveze s partizani

Partizan Jože Štular s Prezrenj, ki zdaj živi na Posavcu pri Otočah, je bil prvi partizan, ki me je januarja 1943. leta poklical na zvezo. Sporočil mi je, naj pridem v bližini železniške čuvajnice v Besnici; tam je sedaj železniška postaja Besnica. Mi smo ji rekli Grčarjeva vahtnica, ker je nekoč v tisti železniški čuvajnici stanovala družina železniškega čuvaja Grčarja, očeta znanih partizanov Gustelja z ilegalnim imenom Mato in Staneta z ilegalnim imenom Štefan. To je bil tisti Štefan, od mene leto dni starejši, ki je bil na Jesenicah politkomisar komande mesta.

V času, ko sem jaz v gozd nad čuvajnico prišel na zvezo s partizani, Grčarjevi že dolgo niso več živeli tam, ampak v Doslovčah. Z Jožetom Štularjem so prišli še trije partizani in vsi so imeli okrog vratu rdeče rute kot razpoznavno znamenje. Podrobnosti našega pogovora se ne spominjam, vsekakor pa smo se pomenili o sodelovanju. Takrat sem bil že poročen in sva z ženo že imela hčerko Marijo, stanovali pa smo na Ovsišah pri Podnartu.

Kmalu po tem dogodku je moj brat France odšel k partizanom. Tudi on je bil mizar. Od tistega dne sem redno hodil na zveze s partizani k Rakovcu, po domače k Mernakovim v Rovt nad Podnartom.

Nikoli nisem mogel izvedeti, kdo je bila oseba, ki mi je napajala listek z obvestilom naj se ne vračam domov, ker gestapo ve za moje delo. Listek sem prejel v mizarski delavnici v Kranju. Kljub opozorilu sem šel zvečer domov na Ovsiše. Žene Marije ni bilo doma, ker je bila pri starših v Zvirčah pri Kovorju. Sam sem pripravil potrebno opremo in odšel na Poljšico k bratu mizarja Rakovca, kjer sem dobil zvezo s partizani bataljona Gorenjskega odreda, ki je bil nad Nemiljami.

Dvajset dni po mojem pri-

hodu k partizanom je bila iz več bataljonov Gorenjskega odreda ustanovljena Prešernova brigada. Na slovesnosti ob ustanovitvi se nas je na travniku blizu Marinkovca v Davči zbralo okrog 500 borcev. Bil je lep sončen dan. Pred nami je vihrala zastava. Mnogi so nosili civilne obleke, na glavah pa so imeli klobuke s peterokrako zvezdo. Nekateri niso imeli orožja. Za komandanta je bil določen Ivan Javor-Igor, za političnega komisarja pa Škofjeločan Ivan Franko – Iztok. Jaz sem bil razporejen v drugi bataljon, ki sta ga vodila komandant Albin Drolc – Krtina (1907-1953), za političnega komisarja pa Franc Jernej-Milče, ki je predlanskim umrl v Ljubljani. Že prvi dan po ustanovitvi smo se iz Davče premaknili v Martinj vrh nad Železnike. Tu je brigadni štab dobil obvestilo, da bodo Nemci v bližini Dolenje vasi ustrelili dvajset talcev. In to na kraju, kjer so pred petimi dnevi naši borci razbili dva nemška avtomobila, ubili sedem in ranili skoraj petdeset nemških vojakov. Naš drugi in tretji bataljon smo na ukaz štaba brigade in v želji, da preprečimo ustrelitev naših ljudi, drveli v tisto smer. Žal smo prišli le nekaj minut prepozno.

Sodeloval sem v vseh bojih, ki jih je vodil drugi bataljon Prešernove brigade. Vse to je pokojnik Stanko Petelin-Vojko popisal v knjigi Prešernova brigada, omenil bom le nekatere kritične trenutke. V najbolj kritičnih dneh v začetku avgusta 1943. leta, ko je bila brigada obkoljena na Zirovskem vrhu, sem bil pravzaprav srečen, ker sem bil v drugem bataljonu. Naš bataljon se je prvi in z najmanj izgubami izmuznil iz obroča in se prebil čez nemško-italijansko mejo. Po nemških poročilih, ki so jih podkrepili z imeni padlih in ujetimi partizani ter s fotografijami, je v tridnevni boj na Zirovskem vrhu padlo 55 borcev, ujetih pa je bilo devetdeset. Približno stotdeset borcev, ki so se razhajali, pa so si po svoji poiskali zatočišče kje na Gorenjskem, največ v bližini domačega kraja ali kraja sorodnikov.

Železniško progo Ljubljana – Postojna je brigada prešla sedmega avgusta ponoči med postajama Verd in Logatec. Italijani, ki so nas sledili, so streljali na slepo na vse strani in pri tem ubili enega, ranili pa tudi enega borca. Le-ta je bil v našem bataljonu namestnik komandirja čete. Ime mu je bilo Slavko, doma je bil iz Poljanske doline. Skupaj sva kot mizarja delala pri Ažmanu v Kranju, a se nikakor ne morem več spomniti njegovega priimka. Slišal sem, da je odšel na zdravljenje v domači kraj, kjer so policisti s psi izsledili njegovo skrivališče. Ubili so ga na begu.

Ko je bil omenjeni Slavko ranjen; so za namestnika komandirja čete namesto njega imenovali mene.

Na Krimu nam je bilo zelo hudo. Z bolečino v srcih smo se pogovarjali o padlih na Zirovskem vrhu, o usodi ujetih. Nismo natančno vedeli, kdo je padel, kdo je bil ujet, kdo ranjen. Vedeli smo le za nekatere, za mnoge pa šele po vojni. Poleg teh srčnih bolečin na Krimu ni bilo ne hrane in ne vode. Mnogi borci iz raznih enot so iz obupa pobegnili, največ čez progo in Dolomite na Gorenjsko. Vsak grizljaj kruha smo si morali izboriti z orožjem.

In v teh dneh, konec avgusta 1943. leta, je naša Prešernova brigada dobila nalogo, da prenese dvanajst težkih ranjencev v partizansko bolnišnico v Kočevskem Rogu (od tega smo tri dobili naslednjega dne v Krvavi peči). Prenos teh ranjencev je bila silno težavna naloga. Od dneva, ko smo prevzeli ranjence (26. avgusta 1943), do dneva, ko smo v Podstenicah oddali ranjence (1. sept. 43.), je bil zame najtežji čas v partizanih. Vse dni je hudo deževalo. Pot z Ustja pod Rakitno je vodila po ozki in sila nevarni stezi med globeli v sotesko rečice Iške. Vsakega od nas je grozila nevarnost, da bo zdaj zdaj zdrsnil v prepad. Na vsakega ranjenca je bilo določeno dvanajst nosačev, opremo teh nosačev pa so morali nositi drugi. Enega ranjenca so nosili štirje, potem smo se menjali. S Krvave peči smo šli čez Bloško planoto proti Travnici gori. Tu smo se spočili, kajti pred nami je bila nova nevarnost. Morali smo čez dobro zavarovano železniško progo Ljubljana-Grosuplje-Kočevje. Ko smo šli mimo Dolenje vasi so nas Italijani obstreljevali z minometalci in ranili nekaj borcev. A smo le vse ranjence žive prenesli na določen kraj. Že naslednjega dne nas je obiskal komandant glavnega štaba NOV in POS Franc Rozman-Stane.

Med obveščevalci na Štajerskem

V Prešernovi brigadi sem bil vse do likvidacije turjaške belogardistične postojanke po kapitulaciji Italije septembra 1943. leta. Na Turjaku me je mina ranila v nogo. Kot ranjenec sem bil dva dni v osvobodjenih Dolenjskih Toplicah, kjer sem se kopal v tamkajšnjem zdravilišču. Ker se je bližala nemška ofenziva, so nas ponoči s tovornjaki odpeljali v bolnico, ki je bila v vasi Stale v Kočevskem Rogu. Vas je bila brez prebivalcev. Bili so Kočevarji, ki so jih Nemci preselili in naselili v Posavje (v okolico Brežic).

Po okrevanju sem bil štirinajst dni v zaščitnem bataljonu Glavnega štaba NOV in POS. Tam sem zaposlil, naj me pošljejo nazaj na Gorenjsko, a so me poslali v štab 14. divizije, ki je bil v okolici Suhorja. Divizija se je prav tedaj pripravljala za pohod na Štajersko. In tako sem se kot član divizijskega obveščevalnega centra udeležil znamenitega pohoda te divizije prek Hrvaške na Štajersko. Med pohodom sem že nosil čin podporočnika. Pri tem štabu so za nas obveščevalce organizirali krajši tečaj.

O hudih bojih Štirinajste divizije med njenim pohodom je bilo že toliko napisane, da o tem tokrat ne bom pripovedoval. Po ofenzivi me je štab divizije poslal s strogo zaupno pošto v štab 4. operativne cone, ki je bil na Florjanovi gori, zdaj Gora na

Moravskem. Vsi štirje spremljevalci na tej pomembni poti so bili prej v nemški vojski.

Pri štabu cone sem ostal mesec dni, nato so me poslali na terensko delo v kraje med Tržičem, Begunjami in Brezjem. Imenovali so me za pomočnika poverjenika OZNA za okraj Brezje. Šef poverjeništvaja je bil domačin iz Leš Andrej Mokorel-Samo, gradbeni delavec, star 31 let. Bunker smo imeli dvesto metrov nad Trilejevo hišo v Srednji vasi pod Dobrčo (nad cesto Tržič-Begunje, ki pelje po pobočju Dobrče. Nemci so ji pravili Banditenstrasse). Med hajko novembra 1944. leta so Nemci odkrili ta bunker. Iz bunkerja se je rešil le Tone Kump-Beno iz Kranja, vsi drugi so padli (to tragedijo podrobno opisujem v knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino, opomba J. Vidic). Jaz sem tedaj raziskoval neki primer izdaje v bližini Brezij, zato me hajka na Dobrči ni zajela.

Jesen 1944. leta je bil Gorazd premeščen na Gorenjsko vojno področje. Dodelili so ga Komandi mesta Bled, ki je bila tedaj v Bohinju. Ta komanda pa ga je imenovala za komandanta Partizanske straže Pokljuka.

»Pri tej enoti je bilo 25 borcev,« se spominja Gorazd. »Med njimi brata Želeharjev Nace in Tonček, pa Gustelj Ambrožič, po domače Kladov iz Zasipa. Decembra in januarja 1945. leta smo tabarili nad kočjo samotarja Dimitrija na Zatrniku (Pokljuka). Nekoč smo napadli nemško enoto, ki je prišla po drva na Pokljuko. Mladega oficirja smo ujeli, drugi so nam pobegnili nazaj v dolino, in ga zvezanega poslali na KM Bled v Bohinj.

Mesec dni pred koncem vojne smo po zvezi izvedeli, da se nam želita priključiti dva nemška vojaka. Odgovorili smo jima, naj prideta, toda ne praznih rok. V spremstvu partizanke, ki je bila kasneje tajnica na KM Jesenice (njenega imena se žal ne spominjam) sta se pripeljala na zapravljenku in nam pripeljala veliko pijače, jedade in sanitetnega materiala. Delala sta namreč kot ekonom v vojaškem skladišču. Vso noč smo praznovali ob teh dobrotah. Takrat smo že tabarili blizu Gorij, torej v dolini.

Gorazd mi je pripovedoval še in še. A naj bo za tokrat dovolj. Le še Gorazdova želja. Rad bi izvedel za ime ženske, menda učiteljice, ki se je z njim, Želeharjevim Nacem in neznanim šoferjem v avtomobilu peljala s Poljan na Jesenice na ogled, če so Nemci res zapustili mesto. Pred železarno so naleteli na nemško kolono, omenjena ženska pa je bila za prevajalko. Komandant omenjene nemške enote je prislulnil Gorazdovemu svarilu, naj se nemudoma umaknejo kamor vedo in znajo. Ko se je Gorazd vrnil iz tega izvidniškega ogleda, smo se postavili v vrsto in krenili proti Jesenicam.

Jože Vidic



Ivan Finžgar-Gorazd z vnukom Gorazdom (Foto: Jože Vidic)

Kadar kliče domovina

Na mizi ležita dva časopisa. »GLASILO« je časopis Splošnega gradbenega podjetja iz Grosuplje. Na prvi strani je Titova slika. Ponosno zre v daljavo, na temni obleki se svetijo ordeni trikratnega narodnega heroja.

»Vidite, jaz sem moral delati že od svojega šestega leta in vse do danes. Šel sem skozi vsa obdobja, skozi vse težave, skozi katere lahko gre človek...« je dejal tovariš Tito leta 1979 ob odkritju bronaste doprsne kipa svoje matere pred osnovno šolo v kozjanski vasi Bi-



Drago Markovič ob prihodu iz partizanske vojske

strica ob Sotli, kjer je bila zbrana množica navdušenih domaćinov.

Sledi znani rek Ivana Cankarja: Na meni, na mojih plečih, na plečih delavca-proletarca leži bodočnost slovenskega naroda-proletarca.

In naprej misel Edvarda Kardelja: Razvoj znanosti in tehnike, kakor tudi napredek industrijske proizvodnje, sta se zila v enoten proces, tako da je postala znana eden eden najmočnejših vzvodov razvoja materialnih sil družbe.

Kmalu za tem je zapis življenjske zgodbe gradbenega inženirja Janeza Markoviča, ki združuje tehniko in šport. Kot gradbeni strokovnjak dela pri Gradbenem podjetju Grosuplje. Najprej služba, potem dom, na smučeh pa je vse dotle, dokler je kje kaka leha snega. Vse po pogovoru: V zdravem telesu zdrav duh!

Ko brskam po časopisu »GLAS MEŽISKE DOLIN-

NE«, preberem: V nedeljo, 20. avgusta 1944, je v borbi, pri jurišu na švabsko kolono v Koprivni pri Črni, padel pomočnik politkomisarja I. bataljona Vzhodnokoroškega odreda tovariš Mato. Kasneje sledi pripis: Markovič Kristi Mato, rojen 20. 11. 1922 v v Ravnah na Koroškem. Že doma je pisal pesmi ljubezni do Koroške, do rodnega kraja, do matere... Ena njegovih pesmi iz prvih dni partizanstva je izšla v zbirki »Pesmi naših borcev« pod naslovom »Pismo materi«. Prva kitica se glasi:

*Odšel sem z doma ter se izgubil v noč.
V blesketu zvezd žarela so nebesa;
od tebe odšel sem tiho – brez slovesa.
Obraz tvoj gledam, mati, v daljo zroč...*

Njegov prijatelj Ivan Šipek-Vanja je med drugim zapisal: Prav iz srca se je veselil vsakega, tudi najmanjšega uspeha svojih tovarišev. Sreče drugih se je veselil bolj kot svoje. Marsikdo ga je štel za svojega najboljšega prijatelja. Mato je padel, padel na najbolj časten način – v jurišu. Njegov duh pa živi dalje v nas. Ostal bo nepozabljen, kakor vsi junaki, ki so žrtvovali življenje za svobodo našega naroda. Dal je svoje življenje za srečnejše življenje drugih.

Tako nekako je pripovedoval Matejev brat Drago Markovič, prav tako partizan, sedaj kapetan I. klase. Oba, njega in ženo Franjo, sem »neusmiljeno« zmotil pred barvnim televizorjem, ko sta zavzeto gledala prenos smučarske tekme. Drago je kar poskočil, ko je naš Petrovič osvojil prvo mesto.

– Bravo, bravo, hura! je bilo slišati skozi tišino lepo in skrbno urejenega stanovanja; oba sta še danes vneta za šport. Kdo bi preštel kilometre, ki sta jih presmučala in

najrazličnejša tekmovalja.

– Ko mi je bilo 6 let, mi smuk ni delal težav, pritrudi Drago, ko pove, da je bil rojen skoraj pred 74. leti. Kdo bi mu verjel, saj ga je še ena sama vitalnost. Tudi žena ne kaže 60 let, saj je v obraz še prava mladenka, čeprav ji zdravje pošteno nagaja.

Oddahnil sem se, ko sta se odločila za krajše kramljanje, kako je bilo med vojno. Oba sta bila partizana, nosila najrazličnejše orožje, sodelovala v različnih borbah. Drago je Črnjan, Franja Konjičanka, zdaj živita v Zalcu, kjer je bil Drago vrsto let priljubljen občinski tajnik.

– Ja, Kopaonik sem presmučal po dolgem in počez, imam ga tako rekoč v mezinu. Markovičem iz Črne na Koroškem je šport v krvi. Odbojka, orodna telovadba, smučanje, namizni tenis in še kaj. Hm, naša Črna!

Pove, da je mama rodila tri fante, oče je bil orožnik, živeli so skromno, v meščansko šolo je hodil v Mežico. Oče je želel, da bi postal urar, Drago pa se je odločil za podoficirsko šolo. Naštevaja kraje, kjer je služboval kot podoficir v inženirski četi. V lepem spominu hrani telovadnega učitelja Prislana.

Vojna, ta vražja vojna, namršči čelo. »Nisem pričakoval, da bo jugoslovanska vojska v tako kratkem času »premagana.«

– Šele leta kasneje smo zvedeli, kako trlo in izdajalsko je bilo starojugoslovansko vodstvo, tiho pripomni žena, ki skoraj preskromno omeni, da je tudi njena družina od vsega začetka sodelovala v NOB, da je bila partizanka in da so očeta malo pred svobodo ustrelili. Bil je čas, ki ga ni moč pozabiti.

– Že res, da so bile Konjice precej nemčurske, toda naša družina ni imela s tem ničesar opraviti. Kar po vrsti smo odhajali v hosto. Takrat sem bila mlada in zdrava, strahu nisem poznala...

Za trenutek tišina, v tišini povprašam za slike, ki jih nikakor nista mogla najti. Za hip sem pomislil, da sta mogoče le malo huda name, ker sem ju »pregnal« od ekrana. Ne, nista, njune tople oči go-

vore, potrjujejo, da to ni tako. Drago nadaljuje.

– Mene je zajelo v Sarajevu. Za izdajstvo smo že zvedeli, ampak naš bataljon je tolkel ogorčeno bitko. Toda premoč je premoč. Romali smo v ujetništvo. Pravi pekeli! In v ujetništvu en sam stradež. Nemočni smo gledali, kako so ravnali z ruskimi ujetniki, z Židi, s Poljaki. Videli smo, kaj je tisto pravo zverinstvo. Potem se je zgodilo nekaj nerazumljivega. Kar precejšnje število Stajercov so spustili domov. S prijateljem Ivanom sva bila vedno skupaj. Domov, domov, domovina kliče...

Vlak je drvel preko poljan in vzpetin, blizal se je meji Slovenije. Nekdo je veselo vzkliknil: »Že se vidi naša tako zaželena domovina!«

Žena Franja v mislih potuje po partizanskih poteh, tudi Dragov spomin se zvija med vojnim strojem, skupaj slišimo verze jurišnika Mata, Dragovega brata:

*Čuj! Ko pomlad v deželi cvet razgrne,
ko prosta bosta rod in domovina,
takrat, o mati, sinko tvoj se vrne.*

– »Kmalu sem dobil vezo s partizani«, nadaljuje Drago. Toda tako hitro vendarle ni šlo. Kam? Da ne bi bil Nemcem preveč sumljiv, sem se zaposlil na občini. Veza pa je že bila trdno vzpostavljena. Imena Ribičič, Enooki, Luka, Silas so mi bila znana. Krepkega fanta sem takrat spravil v hosto. Zdaj je polkovnik VDV v pokoju. Poskril sem tudi papir, pisalne stroje ter razne ponarejene dokumente. Nato zastrašujoča vest: Drago, zapri te bodo! Moje dekle je skočilo skozi okno ravno na gnojišče. Jaz skozi zadnja vrata čez cesto k teti v klet. Na pločniku pa gestapovci. Drago, beži, Nemci bodo prebrskali vsak kot, pri mamici borki pa so nastopile resne težave. Premiki, hajke, borbe, porodni krči. Potem se je zgodilo na samotni kmetiji, partizanski javki. Kje je zdravnik dr. Kopač? Nekje na terenu. Sinko je bil krepak fantič, pri mamici borki pa so nastopile resne težave. Zastrupitev in kmalu tudi smrt. Prej partizanska poroka, zdaj partizanski pogreb.

»Tekal sem od komandirja do komandanta, bil sem čustveno razrvan. Nemci so zvedeli, da je to partizanski

Drago naštevaja poti, kraje, dolžnosti, imena komandanov, kako so zavezniki s padali pošiljali pomoč, nato srečanje s podivjanimi Kozaki, kako ga je smrti rešil nemški oficir, omeni Slovenj Gradec, Šoštanj, premik na Pohorje, Topolšico, kjer so razoroževali Loroovo vojsko in da sta bila precej časa skupaj z nosečim dekletom. In še in še. Drago se je zdaj res razgovoril. Z neko tiho trpkostjo je omenil, kako sta se z dekletom sredi gozdov poročila. Pokaže dokument, ki se glasi:

Stab SNOUB »Miloša Zidanskega« IV. operativne zone NOV in POS Na položaju, dne 10. 1. 1944

ZAKONSKA IZJAVA

Dne 10. 1. 1944 sta stopila v zakon tov. Markovič Drago, rojen 1. 11. 1912 v Črni, po rodu Slovenec, po činu vodnik SNOUB »Miloša Zidanskega« in tov. Krulac Leopoldina, partizanka SNOUB »Miloša Zidanskega«, rojena 13. 10. 1926 v Črni, po rodu Slovenka.

S tem se zavezujeta, da se bosta ravnala po zakonih novega družbenega reda, za katerega se danes bori OF slovenskega naroda.

Ta listina ima pravno veljavnost pred politično in vojaško oblastjo slovenskega naroda. Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Sledijo podpisi zakoncev, dveh prič in politkomisarja SNOUBMZ.

Poroka je bila na Primožu na Pohorju. Potekala je v vselem razpoloženju, ko pa se je bližalo rojstvo sina Dragota, so nastopile resne težave. Premiki, hajke, borbe, porodni krči. Potem se je zgodilo na samotni kmetiji, partizanski javki. Kje je zdravnik dr. Kopač? Nekje na terenu. Sinko je bil krepak fantič, pri mamici borki pa so nastopile resne težave. Zastrupitev in kmalu tudi smrt. Prej partizanska poroka, zdaj partizanski pogreb.

»Tekal sem od komandirja do komandanta, bil sem čustveno razrvan. Nemci so zvedeli, da je to partizanski

otrok, domačijo so do tal požgali, gospodarja pa na begu ustrelili. Prosil sem tamkajšnje ljudi, naj skrijejo sinka. Romal je tako rekoč od hiše do hiše. Dobri ljudje so hoteli mojega prvega sina, ki je arhitekt, živi v Črni. Tudi v drugem zakonu imam sinove. Moram reči, da so vsi izredno delavni in prav vsi tudi športniki.

Žena pripomni: »Spoštujemo drug drugega, srečni smo, ko smo skupaj, srečni tudi zato, ker živimo v miru.«

Povedala sta še nekaj spominov iz vojnih dni, skupaj bi setavili kar zajetno knjigo. Drago je omenil, da je bil demobiliziran kot poročnik, žena pa pove, da o odlikovanjih in priznanjih ne bi rada govorila. Poročila sta se kmalu po vojni, se s srcem in močjo vključila v obnovo domovine in tudi danes delata v organizacijah in društvih.

– Če sva pozabila na šport? se nasmehne žena. O, to pa ne!

– Mogoče sva prav zaradi udeleževanja v športu prebrodila težave, ki so naju tako ali drugače občasno spremljale skozi vse življenje, pove Drago, ki se malce jezi, ker ne najde in ne najde prave fotografije. Ne smem pozabiti na najmlajšega brata Vanča, ki je prav tako vnet za šport. Kot vidiš, nam je bil šport tako rekoč v zibel položen.

Spet se spomnim, kako je komandant bataljona Kristi Markovič-Mato dobri materi pred zadnjim jurišem zapisal: Ne skrbi! Huda, vem, je tvoja bolečina, vendar ne kloni! Opusti misli črne. V trpljenju nisi sama, ne edina.

Njegov prijatelj pa takole: Nekega zimskega večera je bilo, ko je naš Mato prišel med partizane. Pet prijateljev si je takrat, ko so prišli izven naselja v gozd – partizanski dom – krepko stisnilo roke. Vsi so se poznali še iz zola šolskih klopi. Njihova usoda je bila tesno povezana, poznali so drug drugega kot brat brata. Leta in leta so – četudi še mladi – delili vse dobro in slabo.

Da, tako je bilo, ko je klicala domovina. Drago Kumer

S Pohorja na Koroško

Okoli novega leta sem obiskal Franca Trosta-Otona v njegovem toplem stanovanju v Rudarjevem. Sukal se je okrog štedilnika kot mlado dekle in si pripravljalo neko zdravilo s čajem. »Vidiš, dragi Ignac,« mi je rekel ob mojem prihodu, »ko smo stari in zanič za vse, si krajšamo čas samo še s pripravljanim zdravlilom.« Franci namreč ima močno sladkorno bolezen in je zelo srečen, kadar ga kdo obišče. Žena Slavka mu še dela družbo, kolikor ji dopušča čas, seveda. Tudi otroci ga radi pridejo obiskat, če že ne drugega, vsaj ob nedeljah, a videti je bilo, da je takrat, ko je čisto sam, najbolj srečen.

Ko sem ga zaprosil za intervju, se me je nekam prestrašil in videti je bilo, da je postal zelo živčen. »Ne bom se mogel vsega spomniti,« je slednjič le spregovoril, toda po dolgem času se je le zbral in začel pripovedovati svojo težko življenjsko pot.

V lepi sončni vasi v Sentažanju nad Vuzenico je 24. marca 1922 leta pri kmetu Bučniku stekla zibelka. Starša sta imela majhno kmetijo in v tej družini je bilo osem otrok; šest fantkov in dve punčki. Kot po tistem pregovoru, ki pravi, kjer je večja sirovščina, tam je več otrok, je bilo tudi pri njih doma. Franci je bil starejši in kar kmalu, ko je začel trgati hlače v šolskih klopeh, je

moral staršem doma pomagati pri kmečkem opravilu. Ko je zaključil osnovno šolo, je moral »z trebuhu za kruhu«, ker doma ni bilo dovolj živeža za vse. Dobil je delo furmana pri kmetu Vidmarju v Ribnici na Pohorju. Pri tem kmetu je služboval vse do leta 1941, ko se je začela vojna. V letu 1941 se je zaposlil pri gradnji centrale v Dravogradu. Tu je bil zaposlen do konca leta 1942, ko je 6. decembra moral v nemško vojsko.

V nemški vojski je najprej bil na Češkem in pozneje v Franciji v Marseillu. Po končani vojaški obuki je dobil dopust. Doma je preko svojih staršev in organizacije OF na tem območju prišel v partizane v mesecu juniju 1943 in sicer k aktivistom OF na Pohorju. V skupini aktivistov so biti tudi še danes dobro poznani aktivisti kot npr. Ivo Škerlovnik, takratni sekretar za vojno Pohorsko področje, Ivan Polenik, Edi Zvancer, Ivan Keber in drugi, katerih imen se več ne spominjam. Postojanka aktivistov je za Pohorje bila pri Zvikartovi žagi. Ta postojanka je pozneje bila izdana Nemcem. Ti so pri nenadnem napadu na aktiviste ujeli tudi nekaj aktivistov. Pri tem je bil ujet tudi Ivan Polenik, ki so ga Nemci pozneje ustrelili v Mariboru.

Takoj po izdajstvu pri Zvikartovi žagi se je Franci še z nekaterimi borci priključil



Franci Trost-Oto

Pohorskemu bataljonu. V mesecu novembru 1943. pa se je ta bataljon priključil pravkar ustanovljeni Zidaniški brigadi. V Zidaniški brigadi je bil v 1. bataljonu do konca avgusta leta 1944. Med tem časom je sodeloval v številnih bojih po vsem Pohorju in okoliških vaseh. V početku meseca septembra 1944 pa je bil premeščen v Šerčerjevo brigado. V Šerčerjevi brigadi pa je bil pomočnik mitraljezca. V mesecu novembru 1944 je bil težko ranjen v desno koleno v kraju Dramlje pri Graški gorici. Soborci so ga odnesli izpod položaja na varno in pozneje pripeljali v partizansko bolnico Jurkloster pri Planini. V tej bolnici si je zdravil rano vse do osvojitve. Po vojni pa je moral z zdravljenjem nadaljevati v vojaški bolnici v Ljubljani.

V letu 1946. je bil odpuščen iz bolnice. Najprej se je

zaposlil kot stražar v železarni Muta. To službo je opravljal do leta 1949., kasneje pa je bil stražar pri rudniku Mežica in opravljal še druge zaposlitve. Leta 1970 je zaradi ran iz partizanov in drugih bolezni odšel v invalidski pokoj.

*»Fantič res pride pod kamrico stat,
začne na polke lesene rožlat.
Vstani gor, ljubica,
sveti mi lunica
lepše kod sonce podnev.«*

V letu 1950 se je Franci poročil s Stanislavo Stropnik. V zakonu imata tri otroke, dva fanta in eno punčko. Presrečen je, kadar ga vsi njegovi otroci, ki so sicer že poročeni, obiščejo s svojimi vnučki.

Franci Trost (Oto) je bil v partizanih odlikovan z medaljo za zaslugo za narod, ordenon za hrabrost in še s posebnimi odlikovanji od vsake brigade. V letu 1944 so mu Nemci izselili očeta in mater, sestro Urško in brata Avgušтина. Zaprti so bili v tabornišču Šternal v današnjem Kidričevem. Spomladi leta 1945 so zavezniška in naša letala bombardirala tabornišče v Kidričevem. Vsi iz družine Trostovih so z drugimi zaporniki zbežali iz tabornišča v gozdove Pohorja, kjer so dočakali dan svobode.

Pohorje, njegov rojstni kraj mu je še danes najlepše.

Ignac Zdovec

Vida Tomašev-Sonja



bolnišnici delno amputirali levo roko, toda rana se nikakor ni hotela zaceliti. Tako je poleg bolečin od udarcev in mučenja trpela pogosto tudi zaradi bolečin nezaceljene rane. Toda klonila ni! Neke noči so jo odpeljali. V celici je nastala moreča tišina. Dva dni smo bile zatopljene v svoje misli in molčale. Bile smo prepričane, da so jo ustrelili. Skoraj dvajset let pozneje pa sem po naključju zvedela, da je še živa.

»Srečne smo, da smo žive, saj nam je podarjeno enainštirideset let življenja, življenja v svobodi. «To so njene misli, ki jih je zapisala v svojem zadnjem članku v TV-15 pod naslovom Srečanje v Grahovem.

Spoznala sem jo leta 1944 v zaporu na Poljanskem nasipu v Ljubljani. Bile smo skupaj v celici številka 17, ki so jo imenovali tudi »mladinska soba«. In prav tu so se spletale trdne vezi neizmerne tovarštva, zaupanja in iskrenega prijateljstva. Vse, ki smo bile tedaj skupaj z njo, smo bile še zelo mlada dekleta, toda tudi nam ni bilo prizaneseno. Preživljale smo enake muke in trpljenje kot mnogi drugi zaporniki. A Vida še veliko več! Vedele smo, da so jo jeseni leta 1943 ujeli. Prej so ji v partizanski

Veseli in navdušeni ob prvem srečanju v svobodi je bilo nepopisno. Od tedaj smo se vsako leto zbrale na našem skupnem srečanju, kjer smo obujale spomine in doživljale trenutke sreče in veselja, da živimo v svobodi življenja, ki smo si ga tako želele.

Vida Tomašev-Sonja je bila s svojo nezlomljivo voljo in kljubovalnostjo nam vsem svetel vzor neomajnega dekleta. Nikoli ni niti za hip podvomila o zmagi pravice in svobode.

Danes Vide Tomašev-Sonje ni več med nami; zahrbtna bolezen od prestopnega trpljenja in gorja je opravila svoje.

Od nje smo se poslovili jeseni 1985, na pokopališču Miroševac v Zagrebu.

Pavla Čenčula

Iz naših krajev

V urednikovi mapi z napisom »Dopisniki« se je skozi tedne od zime sem spet nabralo kar za nekaj centimetrov »debeline«. Ta ali oni izmed avtorjev je verjetno že kar nezadovoljen, ker svojega besedila v časniku ne najde.

Ponovno poudarimo, da ničesar, kar prejmemo, ne vržemo v koš. Kot je, po drugi plati, res tudi to, da vsega, kar je napisano, ne moremo objaviti, ker pač nimamo na voljo zadostnega števila strani, ki bi mogle posrkati vase vse – včasih tudi »prerazkošno« – napisane odstavke. Kdaj pa kdaj preprosto ne gre drugače kot da prispevke naših dopisnikov predstavimo v povzetku.

Tudi tokrat se poskusimo »spopasti« z dopisniško mapo po tej poti in na ta način.

Pomniki zgodovine

Ozrimo se, za začetek, v prekmursko ravnino, od koder je prišlo nekaj dopisov iz pod peresa **Jožeta Zerdina**. Ti njegovi prispevki so pravzaprav nekakšni širši podpisi k fotografijam.



Rojstna hiša narodnega heroja Šefana Kovača-Marka v Nedelici – tipična stara prekmurska brunarica – je pogosto obiskovani spominski objekt NOB. Šefan Kovač se je mlad pridružil narodnoosvobodilnemu delavskemu gibanju in postal sekretar okrožnega komiteja KPS za Prekmurje. Enainštridesetega je po vsem Prekmurju in Medjimurju organiziral priprave na vstajo in boj proti madžarskim okupatorjem. Ti so ga zato lovili in ga 18. oktobra 1941 na kraju med Beltinci in Gančani, kamor je prišel na sestanek okrožnega komiteja iz zasede ubili.

Skrb za njegovo zaščiteno rojstno hišo je prevzel nase delovni kolektiv turniške Planike. Hišo so prenovili in v njej s pomočjo lendavske kulturne skupnosti uredili spominsko sobo, ki jo zdaj že dopolnjujejo. Najpogostejši obiskovalci so prekmurski šolarji.

V podobnem kratkem sestavku poroča **Jože Žerdin** o obnovi Trajberjeve kleti v Strehovskih gorah. Gre za pomemben kulturno-zgodovinski spomenik iz časa NOB, žal pa ga je zob časa že tako zelo načel, da se temeljiti obnovi ni mogoče izogniti. Pokroviteljstvo nad akcijo je prevzela Ina-Nafta iz Lendave.

V svojem tretjem članku naš prekmurski dopisnik obuja spomine na leto 1934., ko je v takratni Dolnji Lendavi izšla prva številka Ljudske pravice, legalnega tednika KPJ v Sloveniji. Prvi urednik je bil – po sklepu pokrajinskega komiteja – pisatelj Miško Kranjec. Nanj vladajoči režim ni bil pretirano pozoren, saj so šli Ljudsko pravico za neke vrste njegov »zasebni časopis« namenjen boju proti prekmurskim klerikalcem. Taktika se je obnesla: Ljudska pravica si je utrla pot po vsej Sloveniji in tudi dopisovalcev vanjo je bilo vedno več. Lendava in kraji pod obronki slikovitih Lendavskih gor so še danes ponosni nanjo.

Družbeno koristno delo

Iz Moravske doline se redno oglašja **Jože Novak**. Tudi on nam je poslal fotografijo stare (Armonijeve) hiše v Zgornjem Tuštanju.



V njej so v februarju dvainštridesetega ustanovili odbor OF za moravsko območje. Tone Cerar je postal sekretar odbora, Renato Jerič vojaški referent, Ciril Cerar in Ivan Kokalj sta bila zadolžena za zbiranje orožja, Miha in Jože Pirnat za prehrano in gospodarstvo ter Peter in Slavko Kokalj za obutev in obleko.

Leta 1975 so na tej hiši odkrili spominsko ploščo, letos pa so v KS Vrhpolje-Zalog ob spominu na tisti dan izpred 44 let prvič slavili svoj krajevni praznik, vendar ne samo z mislijo na preteklost. Praznovanje je

bilo v prvi vrsti delavno: sprejeli so načrte za ureditev komunalnih objektov, se odločili za 2,5 odstotni samoprisevek, namenjen modernizaciji cest, ter se temeljito pogovorili s svojimi novimi delegati oziroma člani delegacij.



Pod to prijazno skupinsko fotografijo je podpis: šolarji iz Vrhpolja in okolice so pridno zbirali odpadni papir... Jože Novak označuje to delo moravskih šolarjev kot »tradicionalno«. Lani so akcijo izvedli dvakrat: v maju in oktobru. Nabrali so kar 5.300 kilogramov papirja in prejeli zanj, potem ko je bil odprodan v Količevo, dobrih 79 tisočakov, novih seveda. Poleg papirja zbirajo na matični šoli v Moravčah in na podružnični v Vrhpolju tudi steklenice. Kar 3.000 so jih poslali ajdovskemu Fructalu. Pri tem zbiranju so seveda razredi med seboj tekmovali ter si obljubili, da bodo letos še bolj uspešni, kot so bili lani. Denar, ki so ga zaslužili, bodo s pridom uporabili za spomladanske izlete.

V enem svojih dopisov se je Jože Novak pomudil pri prostovoljnih krvodajalcih. V transfuzijskem oddelku v Ljubljani je bil Domžalčanom letos na voljo teden od 6. do 14. januarja. Občinska organizacija Rdečega križa se je skupaj s krajevnimi organizacijami potrudila in pripeljala na odvzem krvi tako stare krvodajalce kot tudi nove darovalce, predvsem tiste iz vrst mladih.



Tragičnega dogodka – smrti dvainosemdesetih borcev, ki so padli pod strelji pobesnelih sovražnikov 24. februarja 1944 na Oklem – se Micka, Francka in Nežka Flerin ter preživeli udeleženci boja Janko Grošelj še vedno živo spominjajo. »Strašno je bilo tistega zimskega dne na Oklem nad Ihanom,« pripoveduje 65-letna Francka. »Ne bom pozabila mladega fanta, borca, ki me je tisto noč, ko so prišli borci v našo vas, prosil za malo vode, da bi si umil obraz. Dala sem mu jo. Naslednji dan pa sem ga ugledala med pobitimi.« Nežka Flerin je stara 60 let. Takrat jih je imela osemnajst. Skozi njihovo vas je peljala redna kurirska pot, pa tudi brigade so pogosto hodile skozi te kraje. »Tistega dne so se partizani za več ur ustavili v Oklem, da bi si odpočili. Bili so napadeni. Slišala sem silovito pokanje, krike, bil je strašen boj...« Vsa tri Flerinova dekleta so ostala na kmetiji, na tistih desetih hektarih nič kaj rodovitne hribovske zemlje in v več kot 300 let starem domu vsa povojna leta, vmes sicer zaposlene v tovarni, zdaj že upokojene, a ves čas delavne, vedre in med sovaščani priljubljene. Njihova edina želja je, da bi bil na svetu – mir.

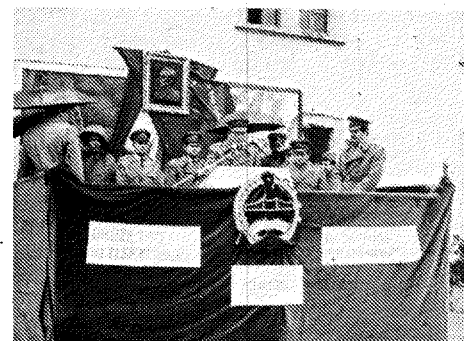
»Občan strelja«

O uspešni akciji, ki jo je, potem, ko se je konec lanskega leta prebudila iz večletnega spanja, izvedla strelska družina Štefan Kovač iz Beltincev v murskosoboški občini, nam je nekaj malega napisal **Filip Matko**. Ob 30-letnici ustanovitve družine so namreč razpisali tekmovanje pod imenom »Občan strelja«. Na zračnem strelišču v stari beltinski osnovni šoli se je zbralo kar 90 strelcev, od pionirjev do veteranov. Organizatorji so bili obiska veseli, pa tudi rezultati

niso bili slabi. Med člani je s 360 krogi zmagal Milan Šajher, med mladinci s 334 krogi Branko Gyöerek in med pionirji – v posebni kategoriji – Robert Gabor.

Znanje, teoretsko in praktično

Z ilirskobistriškimi dogodki nas seznanja **Petar Nikolić**. O tečaju prve pomoči, ki se ga je udeležilo 30 žena in deklet (v organizaciji Rdečega križa, v trajanju 80 ur, z izpitom in diplomom bolničarke), o uspešno opravljenih volitvah (ki se jih je udeležilo 98 odstotkov aktivnih vojaških oseb in civilistov, zaposlenih v JLA) ter – predvsem – o praznovanju dneva inženirskih enot, ko so se lahko inženirski iz enote Bogdana Krtniča ponosno ozrli na svoje dosežke, podelili pohvale in nagrade vojakom in starešinam, si ogledali kulturno prireditve, ki so jo pripravili sami inženirski, se zahvalili za sodelovanje delovni organizaciji Kraški vodovodi iz Sežane ter prisluhnili govoru svojega starešine Milutina Netrebašića (na fotografiji).



Bloški teki

Iz »zibelke slovenskega smučanja«, iz bloške Nove vasi se je oglašil **Milan Glavonjić** in natančno popisal potek letošnjih Bloških tekov. Na tekmo je prispelo 1564 tekmovalcev iz vseh delov Slovenije, v starosti od 5 do 70 let. »Važno je sodelovati«, pove tudi na Blokah veljavno olimpijsko geslo.

Tekli so na 7, 15 in 30 kilometrov dolgih progah. Vsi, ki so startali (starter je bil narodni heroj, bloški domačin Janko Rudolf), so tudi prišli v cilj nekateri (med njimi Ljubljancin Drago Šebenik, ki se mu je po 5 kilometrih zlomila smučka, pa je naslednjih 25 kilometrov pretekel na eni smučki) tudi kot »junaki« letošnje tekme, ki je bila 11. po vrsti. Eden najstarejših udeležencev je bil 70-letni upokojeni oficir JLA Jože Švigel, ki je na Blokah tekmoval že deseto leto. »Manjkal sem samo leta 1984., ko sem bil, kot gledalec, na sarajevski olimpiadi.« Tekmuje – redno in zavzeto – tudi njegova 65-letna žena Poldka.



»Tega tekmovanja«, navdušeno izjavlja Švigel, »se bom udeleževal tudi poslej.«

Tekmovanje

Iz Kočevja se z napovedmi o regijskem tekmovanju »Mladi v splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti« oglašja **Viktor Dragoš**. Majskega tekmovanja se bodo udeležile ekipe z osnovnih in srednjih

šol in tudi izvenšolska mladina. Vseh ekip naj bi bilo osemdeset. Organizatorji (izvedba tekmovanja je zaupana Kočevju) so poskrbeli, da bodo v pripravi sodelovali tudi člani borčevske organizacije, teritorialne obrambe, gasilskih društev, zveze rezervnih vojaških starešin, Rdečega križa in drugih. Udeležencem tekmovanja bodo razkazali spomenike revolucije v okolici in tudi po tej poti povezali spomin na preteklost s sedanjostjo.

Sedlarjevo 86

Iz Maribora je prišlo pismo s podpisom **Franca Skvarča**. »Kot vsako leto«, pravi, smo se borci tudi letos udeležili srečanja v Sedlarjevem. Gre za borce, udeležence pohoda 14. divizije na Štajersko in za srečanje s pohodno enoto, ki jo sestavljajo mladinci, vojaki in teritorialci. V mariborski delegaciji so bili sicer samo trije nekdanji borci legendarne divizije, pridružila pa sta se jim še dva tabornika – praporščaka. A bilo je nadvse prijetno – tako kot vsa leta doslej. Borci in mladi pohodniki so se tovariško pogovorili, si izmenjali darila, si zaželeli srečno pot, seveda pa so borci pohodni enoti predali tudi svoj prapor ter si rekli: »Ob letu – na svidenje!«

Bodi to vse v našem tokratnem povzetku. V mapi z dopisi je še lep sveženj pisem, ki čakajo na obdelavo in objavo. Torej tudi mi porečemo: ob tednu – se bo nadaljevalo.

Dopise je povzel
V. Konjar

Obvestila

AKTIV PARTIZANSKIH NOVINARJEV pripravlja za četrtek, 5. junija izlet v Brda z obiskom partizanskih točk. Prijave do 20. aprila sprejema Društvo novinarjev, Lj., Vošnjakova 8, tel. 323-170. O ceni izleta in ostalem boste obveščeni pravočasno. Vabljeni tudi svoji.

Vse Vojskarje, ki živijo izven domačega kraja in druge, ki so kakorkoli povezani z našim krajem, obveščamo, da smo se na pobudo KO ZB NOV in drugih družbenopolitičnih organizacij v KS Vojsko odločili, da postavimo spomenik vsem Vojskarjem, ki so med NOB padli ali bili kako drugače žrtve sovražnikovega nasilja. Mnogi med njimi še danes nimajo nikakršnega obeležja in njihova imena bi prej ali slej utonila v pozabo. Tega pa ne smemo dovoliti, saj so to naši sorodniki, prijatelji, znanci, borci za čas, ki ga živimo – v miru in svobodi.

Spomenik bo stal nasproti šole, na Malem Školju, saj se je ta lokacija, kljub številnim drugim predlogom, pokazala kot najustreznejša.

Predvidevamo, da bodo stroški za postavitev spomenika znašali okrog 700.000 dinarjev. Menimo, da bodo ta sredstva zadoščala, saj bomo vsa nstrokovna dela najbrž opravili prostovoljno.

Zato prosimo vse Vojskarje in druge, da to akcijo po svojih možnostih denarno podprete; prispevke nakažite na žiro račun pri SDK Idrija številka: 52020-676-80443 – za spomenik na Vojskem.

Za sleherno denarno pomoč se vam že vnaprej toplo zahvaljujemo.

Odbor za postavitev spomenika

Borcem NOV nudimo za oddih sobo z več ležišči v lepem gorskem kraju brezplačno, le hrano si morajo pripraviti sami. Avtobusne zveze so ugodne, s Celjem dvakrat dnevno v obe smeri, z Rimskimi Toplicami pa štirikrat dnevno. Imamo zdrave smrekove gozdove, čisto vodo, elektriko in ceste za vsako vozilo. Nastop možen takoj. Naslov v uredništvu TV-15.

Vabili

Vse borce 4. bataljona (koroškega) 3. brigade VDV-NO vabimo na 2. zbor skupnosti borcev bataljona, ki bo v soboto, dne 19. 4. 1986 ob 10. uri v prostorih restavracije »NAMA« v Slovenj Gradcu. Na zboru bomo izvolili nove organe skupnosti ter se seznanili z dosedanjim in bodočim delom odbora skupnosti borcev bataljona. Po končanem zboru bo tovariško srečanje borcev in obujanje spominov.

Odbor

Na podlagi Pravilnika skupnosti Odbor skupnosti borcev I. slovenske brigade – II. grupe odredov, vabi na:

PROGRAMSKO VOLILNI ZBOR SKUPNOSTI

ki bo v soboto, dne 12. aprila 1986 v Celju s pričetkom ob 11. uri v veliki dvorani Skupščine občine Celje, Trg svobode 9.

Za udeležence iz Ljubljane je organiziran brezplačen prevoz s posebnim vlakom, z odhodom vlaka iz Ljubljane ob 8.35. Povratek iz Celja je istega dne ob 16.20.

Prosimo, da se tega zbora zanesljivo udeležite.

Predsednik
Franc Poglajen-Krajnc

Oseminštirideseto pred izidom

Intervju z avtorjem Janezom Vipotnikom

Slovenska javnost z nemajhnim zanimanjem čaka na izid vaše nove knjige, ki ste ji dali naslov Oseminštirideseto. Založba Borec, ki bo to »dokumentirano pri-poved« izdala, še ni objavila, kdaj bo knjiga izšla. To bo založba morala kmalu storiti, kajti ljudje že sprašujejo, kdaj bo mogoče knjigo prednaročiti. Kaj menite, od kod to zgodnje, za naš razmere kar nenavadno živahno povpraševanje?

Bržkone so radovedni, kaj bo knjiga povedala o tem usodnem letu, ko nas je hotel Stalin spraviti na kolena, mi pa smo se odločno uprli. Radovedni so tudi, s katerimi smo skupaj trepetali, se borili in verovali, da bo zmaga na naši strani, radovedni oni, ki so takrat »zaglavili« zaradi nesporazuma ali kako drugače, radovedni pa tudi takšni, ki jim je posebna slast brskati po temnih sencah naš preteklosti.

Delo Oseminštirideseto sem v tipkopisu prebral. Videl sem, da bo obsegalo blizu 200 tiskanih strani. Vaši pripovedi sta dodana dva dokumentarna teksta: Resolucija Informbiroja in Odgovor CK KPJ na to resolucijo. Zakaj se vam je zdel potreben ta dodatek?

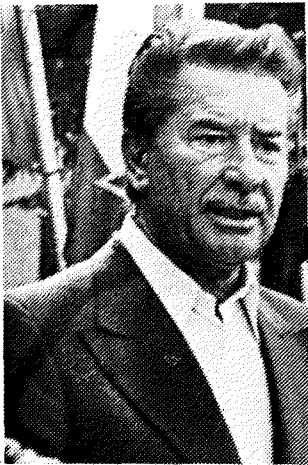
Iz dveh razlogov. Prvi je ta, da sem ta dva dokumenta poiskal, ko sem pričel pisati »Oseminštirideseto«. Na veliko začudenje sem opazil, da sem njuno vsebino malone že pozabil. Seveda, saj je minilo skoraj štirideset let. Kaj takega se bo lahko dogodilo še komu, zato njun ponatis, upam, ne bo odveč.

In drugi: nedolgo tega sem se pogovarjal z mladim dekletom, mladinsko aktivistko. Med drugim me je spraševala o oseminštiridesetem letu. Po pogovoru sem ji dal prebrati oba omenjena dokumenta. Čez dva dni mi ju je vrnila in povedala, da ju je z izrednim zanimanjem prebrala, da pa ni o teh stvareh doslej ničesar vedela. Ne vem, kako na to temo poteka vzgoja v naših šolah, vsekakor bi bilo prav, da vsak mlad človek pozna vsaj bistvene stvari iz teh časov. Zlasti pa bi jih morali poznati mladinski in drugi politični aktivisti!

Splošno znano je, da se lo-teva človeške in družbene problematike iz naših prvih povojnih let vrsta jugoslovanskih in posebej slovenskih pisateljev. Nedvomno ste ta dela povečini prebrali. Ali ni morda vaša nova knjiga deloma tudi polemičen odziv na to pisanje?

Marsikaj sem prebral. Moram reči, da me je prebiranje grozot iz Golega otoka pretreslo. Pri tem pa sem nekaj pogrešal. To me je pravzaprav spobudilo opisati tudi drugo stran, ne samo trpljenje in grozote Golega otoka, ki so, tako kot so se odvijale, resnična sramota. Toda, zakaj se nihče ne loti tudi druge strani – zakaj je prišlo do Golega otoka, ne da bi ga seveda zagovarjali? Po toliko knjigah o Golem otoku bi človek pričakoval tudi drugo plat medalje – opise, kaj se je takrat dogajalo po Jugoslaviji, kaj so delale teroristične kominformovske grupe po naših pokrajinah, kaj se je dogajalo na naših mejah z vzhodnimi sosedmi, kaj se je dogajalo, recimo, z našimi vajenci, ki so se ob resoluciji informbiroja znašli na Čehoslovaškem, na Poljskem, v Rusiji, kaj se je dogajalo z našimi študenti in kurzisti različnih vrst v teh deželah, z našimi diplomati, z našim gospodarstvom, ki je bilo z vsem svojim izvozom in uvozom vezano na vzhodne države, te pa so po resoluciji informbiroja tako rekoč čez noč prekinile vse pogodbe z nami, in tako naprej. Opisati, vsaj deloma, tudi to drugo stran, je bil torej moj namen, ne da bi zagovarjal še enkrat ponavljam, strahote na Golem otoku.

Posrečen se mi zdi vaš pripovedni prijem, ko protagonisti (bivši kaznjenci na Golem otoku Jože Zdovc, njegova žena Nika, Sekretar, delavci UDB-e Marjan, Polde in Tine ter še nekateri) obujajo spomine na informbirojevsko obdobje na tak način, da osnovna zgodba organsko raste, hkrati pa – ob zapletanju in razpletanju mnogih spremljajočih človeških usod – dobiva pomensko širino. Ali ste sami kot avtor zadovoljni z bero podob in izsekov, ki ste jih nanizali in združili v enovit prikaz informbirojevskih



časov, ali pa bi bilo moč tu še kaj karakterističnega dodati?

Nič novega ne bom povedal, če rečem, da do kraja zadovoljen s svojim delom ne morem in ne smem biti nikoli. Če bi lahko še počakal, tekst še pustil ležati mesece, leta in ga potem spet predelal, bi samo koristil njegovi kvaliteti. Žal gre računati še z nečem, z glavnim, s časom! Mislim na tistega, ki je še pred menoj in ga je treba pravočasno izkoristiti in povedati, kar mi buri možgane, če je to seveda vredno javne izpovedi.

Najbrž se ne motim, ko mislim, da vsebuje oseba Sekretarja, ki je poglavitni povezovalac in pogosto tudi razlagalec posameznih slik, nemalo avtobiografskih prvin. Ali je bil Janez Vipotnik tudi zares predsednik posebne komisije, ki se je v petdesetih letih ukvarjala z rehabilitacijo kakih 320 ljubljanskih političnih obsojencev? Če je tako, vam gotovo ni neznana poznejša usoda skoraj tristo rehabilitiranih, pa tudi onih oseminštiridesetih obsojencev, ki so vztrajali na informbirojevskih pozicijah? Kako se jim je godilo?

Tako kot vsak, ki piše, tudi jaz trdim, da se noben pisatelj v nobenem svojem delu ne more do kraja izogniti osebnim notim, v vsakem delu je tudi nekaj lastnega doživljanja. Ob tako občutljivih temah, kot je oseminštirideseto, je to toliko bolj razumljivo, ker smo se takrat vsi, eni bolj, drugi manj vključevali v politično bitko, da ostanemo, kar smo, svobodni, neodvisni in zvesti svojemu

izročilu. Pri delu komisije res opisujem lastne izkušnje, takrat sem bil namreč sekretar Ljubljanskega partijskega komiteja.

Kakšna je bila potem usoda rehabilitiranih? Ogromna večina tistih, ki jih je takrat partija rehabilitirala, se je potem pokončno in prizadevno vključevala v delo in življenje, postali so spet enaki med enakimi, čeprav jih je nesrečno oseminštirideseto spremljalo in storjene krivice niso bile pozabljene. Oni drugi, ki takrat ponujene roke partije niso sprejeli, so pač ostali pri svojem. V knjigi sem napisal, da jih je nekaj, res malo, zadržalo svoje poglede in da so še vedno prepričani, da imajo prav. Če se bodo angažirali za svoje ideje, bodo čutili posledice, sicer pa, če so pametni, bodo živeli v tej družbi, tako kakor drugi ljudje. In res, to drugo se je uresničilo!

Zdaj po toliko letih je seveda stvar povsem drugačna, kot je bila petdesetega ali šestdesetega leta. Oseminštirideseto je ostalo daleč zadaj. Za nove generacije to ni problem, nam pa, ki smo ga doživljali, spomin neusmiljeno peša. Če kaj, želim, in pri tem nisem sam, naj se krivica, ki je bila storjena in še ni bila opravičena, popravi! Zavedam pa se, da vsega popraviti nikoli ne bo mogoče.

Koliko ste sami zadovoljni, koliko se vam je posrečil namen, da bi politični diskurz in vezna literarna pripoved drug drugega dopolnila ter združeno prispevala k plastičnosti prikaza?

S tem delom želim res plastično prikazati posebno obdobje našega razvoja. In prepričljivo; zato med besedilo vključujem dokumente. Tu di podnaslov Dokumentirana pripoved naj prispeva k razlagi zasnove te knjige. Sicer pa bodo bralci povedali, kaj mislijo o stvari. In kritika bo napisala svoje.

Posebno impresivno delu je tisti del teksta, v katerem Jože Zdovc opisuje pot na Goli otok in življenje v tistem razpitem taborišču. Zelo očitno je vaše prizadevanje, da ne bi prav nič, kar se je tam dogajalo, olesnčali ali zamlotali. Hkrati, ko je vsa knjiga namenjena orisuje, ki je vodila takratno Jugoslavijo, da se je skrajnje odločno postavila v bran stalniškim pritiskom, ste vendar nedvoumno obsojili nekatera nečloveška ravnanja na Otoku. Ali ste

pri zbiranju tovrstnih podatkov naleteli na kakšne težave?

Ne vem, kakšne težave imate v mislih. Da material nisem dobil? Da so se sogovorniki branili povedati doživljanja? So se bali, da bi jih iz opisovanja spoznali?

Material mi je bil dan na razpolago, brez pridržkov, ves, kar ga je. Žal so bili nekateri dokumenti iz tega ob-

dobja že prej sezgani. Tudi z razgovori ni bilo težav, nekateri so me prosili le, da ne omenjam njihovih imen. Po-udariti pa želim, da so me njihova doživljanja resnično pretresla.

In izkušnje iz vsega tega? Ena sama želja: naj se naši družbi nikoli več ne ponove takšne strahote, kot jih je rodilo oseminštirideseto leto!

Zvone Kržišnik

Pariška retrospektiva

Sredi aprila, natančneje, dvaindvajsetega, se začneja v Parizu velika in doslej prav gotovo največja jugoslovanska kulturna predstavitev na tujih tleh: retrospektiva jugoslovanskega filma.

V Centru Georges Pompidou, ki si je pridobil sloves nespornega kulturnega središča, bodo tja do 22. julija, torej polne tri mesece vrteli jugoslovanske filme. Pariz bo – morda zveni nekoliko pretirano, ali pa tudi ne – živel v znamenju jugoslovanske sedme umetnosti.

Videli bomo, kaj porečeta k temu, kar jima pošiljamo na ogled, francoska in siceršnja svetovna javnost. Vsekakor njun odziv na to našo ponudbo nestrpno pričakujemo. Tu, pri nas, v Jugoslaviji posvečamo tej retrospektivi največjo možno pozornost. Vemo sicer, da je naš film prav zdaj – po prodornih uspehih Očeta na službeni poti in še nekaterih najvidnejših priznanjih – v središču zanimanja svetovne kinematografske javnosti, torej prihaja tudi velika pariška retrospektiva na plan v pravem času. In vendar je preizkušnja, pred katero pojde vseh teh naših 40 povojnih ustvarjalnih let, nekaj povsem drugega, kot so »tekmovalni poskus« posameznih avtorjev na večjih ali manjših mednarodnih festivalih.

V ospredju bodo seveda celovečerni filmi. Pariškemu občinstvu bo predstavljenih sto filmskih del, izbor najboljšega, kar so izbrali francoski selektorji. Na seznamu so najbolj zanimiva, najbolj umetniško dognana pričevanja o našem času, torej tudi in predvsem – gledano z oči drugih – o »jugoslovanskem fenomenu«, o našem boju za svobodo in neodvisnost, o naši revoluciji, o uresničevanju (ali neuresničevanju) naših velikih družbenih idej, med katere sodi v prvi vrsti ideja o delavskem samoupravljanju. Svet bo pozoren predvsem na stopnjo naše kritičnosti do lastne življenjske in družbene prakse ter do analitičnega razkrivanja globljih vzvodov, ki so poganjali (in še poganjajo) naš zgodovinski čas.

Prav posebno mesto si v okviru te retrospektive zasluži filmska dela, ki so si za temo izbrala čas in duha narodnoosvobodilnega boja. Gre za filme vseh možnih zvrsti, od epskih zgodb prek lirčnih evokacij do velikih vojnih spektaklov. V vsej naši kinematografiji je takih del približno 200. Pariški del tega izbora, ki obsega kakih 20 naslovov, je seveda temeljito prebran in ponuja v resnici najboljše, kar imamo.

A saj lahko naslovi sami najbolj zgovorno povedo vse, kar je povedati treba: Slavica, Dolina miru, Pet minut raja, Deveti krog, Balada o trobenti in oblaku, Kozara, Tri, Praznik, Jutro, Poldne, Okupacija v 26 slikah, Draga moja Iza, Na svidenje v naslednji vojni, Padec Italije, Balkan ekspres – pa Vlak brez voznega reda, Prometej z otoka Viševce, Mali vojaki, Zaseda, Slike iz življenja udarnika, Petrijin venec, Samo enkrat ljubiš, Rdeči boogie, Oče na službeni poti...

Vsako popoldne bodo na ogled po trije filmi. Vmes pa bo na voljo tudi še vrsta drugih priložnosti za temeljito seznanitev s podobo tega, kar je – in po čemer v svetu dandanes slovi – jugoslovanski »filmski trenutek«. Upajmo, da bo ta sloves letos v Parizu še pridobil.

K. V.

Književniki-interniranci

Manko Golar

Ob 75-letnici rojstva

Pri Golarjevih je bila ljubezen do pesništva v hiši. Mankov oče Cvetko Golar je bil lirčni pesnik in dramatik, zato ni nič čudnega, če je Manko stopil po očetovih stopinjah. Rojen je bil pred petinsedemdesetimi leti, 24. marca 1911 v Münchnu, čeprav sam trdi, da je Ljutomerčan, saj je v Prlekiji preživel večino svojega življenja. Osnovno in meščansko šolo je končal v Ljutomeru, učiteljske v Ljubljani in Višjo pedagoško šolo v Zagrebu. Prvo službeno mesto je prevzel v Križevcih pri Ljutomeru, nato je učiteljeval na meščanski šoli v Ptujju in meščanski šoli v Ljutomeru. Maja leta 1941 je bil z družino izgnan, taval je po Hrvaški in se vrnil v Ljubljano kot progovni delavec. Nekaj časa je živel v Beli krajini, kjer je bil pogodbeni učitelj. Tu so ga ujeli Italijani in ga poslali v internacijo. Manko v svojem hudomušnem jeziku trdi, da so ga »gostili« Lahni na Rabu, Monigu in Gonarsu. V teh taboriščih je pisal pesmi, ki jih je skrivaj recitiral po barakah in šotorih v obdobju 1942-1943. Po internaciji je do konca vojne ostal v Ljubljani, kjer se je kot delavec na železnici povezal z Osvobodilno fronto.

Po osvoboditvi se je vrnil v ljubljeno Prlekijo, poučeval je na nižji gimnaziji v Ljutomeru, od jeseni 1946 je bil ravnatelj nižje gimnazije v Gornji Radgoni in nekaj let ravnatelj osnovne šole v Radencih vse do upokojitve. Vsa povojna leta je marljivo delal na kulturnem področju. Bil je vrsto let predsednik občinske Zveze Svoboda, kasneje KPO, občinskega sveta za prosveto in kulturo in še kaj.

Kot pisatelj in pesnik se je pred vojno pojavil v Mladem rodu, Zvončku, Naši radosti (sokolskem listu za otroke) in Mladem jutru. Po vojni je bil gost otroških listov in revij v Cicibanu, Pionirskem listu, Pionirju in Kurirčku. V leksikonu Slovenska književnost (Cankarjeva založba – 1982) je predstavljen slovenskim bralcem kot pesnik in pisatelj, ki piše predvsem mladinski literaturo v vednem očetovem duhu. Za otroke piše tudi igrice in dramske prizore.

Doslej je izdal za mlade bralce naslednje knjige: Jelka žari (Igrice 1952), Gode črček (zbirka otroških pesmi – 1958), Jaše k nam zeleni Jurij (zbirka otroških pesmi – 1969), Pionir Marko (igrica iz NOB – 1963) in Bobi v laškem ujetništvu (1985). Za odrasle bralce je izdal pesniško zbirko Pozabljeni dan (1967). Posebno poglavje predstavlja v njegovem književnem delu pisanje humoresk. Doslej sta izšli že dve njegovi knjigi o veselih Veržencih. Mnogo prijetnih folklorno prleško obarvanih humoresk je napisal za radijske oddaje, časnike in revije. Kot pesnik se redno oglašja s svojimi lirčnimi pejsaži in taboriščeno liriko v Obzorniku, Dialogih in Književnih listih (kulturni prilogi Dela).

Dušan Meljla

To bo knjiga za vas!

Sodobna letala in helikopterji

Pri reviji NAŠA OBRAMBA bomo konec aprila letos izdali knjigo, kakršne v slovenskem jeziku še ni bilo – knjigo o sodobnih letalih in helikopterjih. Knjiga bo na najboljšem papirju, v velikem formatu 23,5x31,5 cm in v bogatem barvnem tisku predstavila skoraj 200 letal in helikopterjev, ki danes pomenijo vrhunsko dosežke letalske tehnologije:

- športna,
- šolska,
- poslovna in potniška,
- zlasti pa vojaška letala in helikopterje

Vsako letalo bo prikazano z barvno fotografijo in s tremi projekcijami, s kratkim orisom značilnosti in razvoja ter s tehnično-tehničnimi podatki. Vsako poglavje se bo začelo z opisom namembnosti in splošnih značilnosti posamezne vrste letal in s podrobnim presekom značilnega predstavnika. Posebna poglavja bodo namenjena jugoslovanski letalski oborožitvi, opremi sodobnih letal, različnim vrstam

motorjev ter oborožitvi letal in helikopterjev. Na koncu bo še pregleden KATALOG z osnovnimi tehničnimi podatki.

Knjiga SODOBNA LETALA IN HELIKOPTERJI velja v prednaročilu (do 20. aprila 1986) samo 4.350 din. Po izidu bo njena cena najmanj 5.600 din!

Vse informacije dobite po telefonu (061) 223-329, revija Naša obramba.



NAROČILNICA

Naročam knjigo SODOBNA LETALA IN HELIKOPTERJI

Ime in priimek

Naslov

pošta in poštna številka

Prekrižajte izbrani način plačila:

- kupnino bom poravnal v celoti (4.350 din) pred izidom knjige
- knjigo mi pošljite po povzetju, kupnino 4.350 din in stroške pošiljanja bom poravnal poštarju.

podpis

Naročilnico pošljite na naslov: Naša obramba, Rimska 8, 61000 Ljubljana

2. april – dan knjige – na Tolminskem

Zlate plakete zvestim mladim bralcem

»Divja, lepa Tolminska, pozdravljena! Posebej tisti od sveta odmaknjeni kot, ki je nekoč rodil puntarje, tovariša Ivana Gradnika. Vrtoglava pobočja in ozke soteske, skale in prepadi, pustote in mračni gozdovi, v dolinah ozke njive, a lazi in senožeti po strminah, ozki pasovi neba med vrhovi in šumenje spenjenih voda v globini...

Vasice kot gnezdeca, hiše izgubljene v rupah, skrite v gube zemlje. Hodiš, hodiš, srečuješ, pozdravljaš – ni gostolečih besed, a tudi ni mrzlih pogledov, same tople oči...

Vstopi, tovariš! Sedi, da nam ne odneseš spanja! Zajmi iz skupne skleda, bog ti blagoslovi!

Tihi, od sveta odmaknjeni domovi v blagostanju in siromaštvu, v radosti in nesreči – vsa vrata odprta na stečaj... Kdor je zrasel iz tvojih tal in te je doživljal na zunaj in na znotraj kot jaz, se mu kot srobot za zmeraj oviješ srca.

Vsa takšna, kakor jo je opisal pisatelj France Bevk v Kočevskem Rogu poleti 1944, v času narodnoosvobodilnega boja, je Tolminska 2. aprila, na dan knjige, sprejela svoje goste, najzvestejše mlade bralce svojih pobočij in dolin, tiste, ki so osem let prebiral, stran za stranjo, knjigo za knjigo, in si tako vsako leto prislužili bralno značko. Osem značk in zdaj še zlata plaketa, ki so jo značkarji prejeli tu, v Tolminu, v čudovitem kulturnem vzdušju Kozlovske sodbe v Višnji gori, ki jo je uprizorila gledališka skupina srednjega usmerjenega izobraževa-

nja iz šolskega centra Vojvodina v Tolminu, potem prisrčnega nastopa gostje Svetlane Makarovič, ki je vse popeljala v nedorekljivi otroški svet, ob spremljajoči razstavi zelo zelo starih knjig v zbornici šolskega centra in nazadnje z nepozabnim obiskom Vrsna, rojstnega kraja Simona Gregorčiča, ki se je tako globoko zapisal v srca vseh Slovencev, posebej še Primorcev.

Tristo trideset mladih bralcev iz enaindvajsetih osnovnih šol severne Primorske si je prislužilo zlato plakete bralne značke. Ideja, da bi jih podelili prav ob dnevu

knjige, se je prerodila v sklep, da bo odslej vsako leto tako. Poleg besed, ki jih je v imenu Tolmincev izrekel tovariš Rozman in ki so dobesedno izzvenele kakor objem prijateljem knjige, je zbrane pozdravil tudi predsednik Zavoda za šolstvo iz Nove Gorice tovariš Štancar. Takole nekako:

»V teh osmih letih ste si z vašimi knjigami pridobili kup prijateljev in izkušenj. Veselili in žalostili ste se z njimi. Napravile so vas človeške ljudi. Čez noč ste postali enaki junakom iz knjig, Matjažem in Alenkam. S knjigami boste šli tudi na-

prej, po osemletki. Tudi tam naj vam pomagajo, da vas bodo izklesale v plemenite ljudi...» Opozoril pa je tudi na mentorje, na vse tiste učitelje, ki so vestno stali v senci za tem beročim mladim rod, jim svetovali in jih usmerjali.

Vztrajanje in zapisovanje knjigi je vsekakor dobra stran naše mlade generacije, saj knjiga odpira obzorja lepote in znanja, odpira nove poglede v prihodnost in odgrinja zavese preteklosti. Skozi knjigo živi naša slovenska beseda, ohranja kulturo našega naroda. Slovenski jezik mora biti deležen ljubezni, če hoče živeti. Kdo mu lahko da več ljubezni kot prav mladi rod, ki slovensko besedo, umetnost njenega oblikovanja in izpovednosti spoznava skozi knjigo?

Srečanje mladih bralcev v času, ko v Sloveniji veliko govorimo in pišemo o dogodkih, ki so vplivali na naš razvoj in našo kulturo, posebej o Trubarju in letošnjem kar »Trubarjevem letu«, nosi še poseben pečat zvestobe tistemu prvemu Abecedariumu, če lahko tak rečemo. Prav Trubarjevo leto je vzpodbudilo zbiranje starih knjig na severnem Primorskem. Zamisel je postala dejanje. Del teh knjig, za vse ni bilo primerne prostora, je oblikovalo razstavo v Šolskem centru Vojvodina v Tolminu. Še neizkušeno in nestrokovno oko se bo ob njih ustavilo s spoštovanjem in zanimanjem. Kako bi se tudi ne, če se ti ponujajo Tomaža Kempčana Hoja za Kristusom, cela vrsta obrabljanih molitvenikov iz let 1820, 1835 in pozneje, original Prešernovih Poezij pa Slovenske večernice, Domači zdravnik iz leta 1892, Andreja Praprotnika Slovenska slovnica za prvence (1887), Občna zgodovina za slovensko ljudstvo Josipa Stareta (1892), Pregljevi Tolminci, Gregorčičeve Poezije (1908), Tolminske narodne pravljice, kulturno-historična študija Primož Trubar in naša reformacija pa še to in ono, kar so pisali in prebiral včasih.

Izrečeno izgine – napisano ne mine!

Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pohitite z
nagradnim
natečajem

Dragi mladi prijatelji, ne želim, da bi to moje opozorilo izzvenelo kot priganjanje. Čas sam priganja, saj je 15. april, ki smo ga določili kot rok za zbiranje prispevkov na naš nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža, že zelo zelo blizu. Vaši odzivi so doslej dokaj skromni, zbiralna mapa pa zato prav sramotno tanka. Saj ne boste dopustili, da bi komaj v sedmem letu svojega življenja naš natečaj umrl, mar ne? Škoda bi bilo, ko je pa še toliko stvari, o katerih moramo pisati. Tudi tega ne verjamem, da vas ne zanimajo naše knjižne nagrade, saj kar naprej dobivam vaše dopise, v katerih sporočate, kako so knjige vaši najboljši prijatelji.

Torej, Korenine svobode in miru. Tako smo naslovili temo za pisanje, če ste že pozabili ali pa celo prezrli naš razpis v 8. številki TV-15 Naš tovariš, ki je izšla 27. februarja. Morda pa ste že napisali, le na pošto je še treba odnesti. Pohitite!

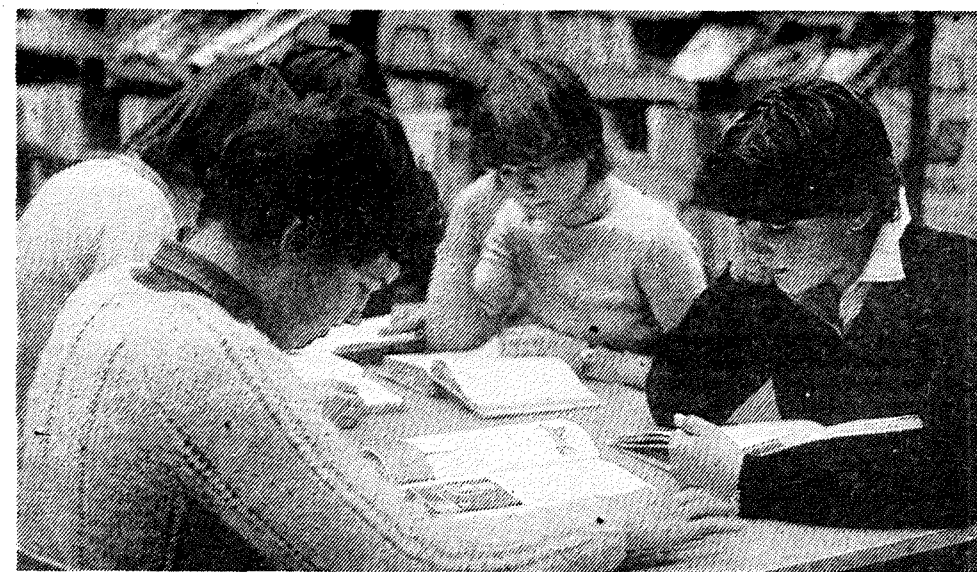
Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kurirčkovi pošti na pot

Spet je leto naokrog in kmalu bo tudi k nam priromala kurirčkova pošta. Spominjam se lanskega leta, ko smo dobili torbico. V njej je bil zemljevid in pismo predsedstvu. Po torbico smo šli v Čretvež. Prinesli so nam jo pionirji iz Slovenskih Konjic, z geslom »Svoboda-Sreča«. Letos smo na sestanku določili pionirje-kurirje: Davorina, Tomaža in Heleno, oddali pa jo bomo Vojko, Uroš in jaz. Zelo sem ponosna na to, da bom nosila kurirčkovo torbico, kot so jo nosili kurirji med vojno, le da bo to le spomin na tiste slavne dni. Kurirji so bili pogumni. Tudi ponoči jih ni bilo strah. V torbi so prenašali pomembna sporočila, včasih pa so se jih morali naučiti na pamet. Res bi bilo lepo, če bi ostala kurirčkova pošta le spomin na vojno in prehojeno pot!

PETRA KOLAR, 3. r.
OŠ Stranice



Obiskala nas je Zora Herpevnikova

Imeli smo uro spoznavanja narave in družbe, ko je v razred stopila starejša ženska, Zora Herpevnikova. Pripovedovala nam je o svojem življenju pred vojno in med njo. Hodila je v italijansko šolo. Za vsako slovensko besedo so morali plačati 5 lir.

Končala je peti razred osnovne šole. Solanje so nadajevali samo najbogatejši učenci. Ko je bilo Zori enajst let, je odšla služiti v Trst. V družini jih je bilo osem. Potem je služila v Premu, kjer

je morala veliko delati. Služila je tudi v Opatiji vse do leta 1942.

Vrnila se je domov in pomagala partizanom. Nekega dne so prišli fašisti in jih prisilili, da so kopali grobove zase. Pa so se le nekako rešili. Julija so Nemci ujeli Zoro, pa ni nič izdala. Decembra 1944 so prišli četniki. Strašno so jo pretepali. Tudi tokrat ni nič izdala. Na Reki je morala kopati strelske jarke. Hudo se je ranila in si zastrupila roko. Prijatelji so jo od-

peljali v Postojno v bolnišnico, kjer so jo operirali. Leta 1945 je prišla Zora iz bolnišnice in spet pomagala partizanom.

Po vojni je pomagala obnavljati domovino. Sedaj je tajnica borčevske organizacije. V Vipavi je bilo ob njenem prihodu 274 borcev, sedaj pa jih je samo še 140.

Nihče si ne želi več vojne!

NATAŠA NABERGOJ, 3. b
OŠ Drago Bajc Vipava

Srečanje s tovarišem
Blažem

Pri spoznavanju družbe smo se učili o 14. diviziji. Sošolec nam je povedal, da je na počitnicah v Opatjem selu borec te divizije. Povabili smo ga v našo šolo.

Pripovedoval nam je, kako je odšel k partizanom. Ko je bil star trideset let je postal borec Kraške čete, pozneje pa 14. divizije. Bil je v štabni patrulji. V njej je bil tudi pesnik Kajuh. Tovariš Blaž nam je pripovedoval, kako je Kajuh padel:

»Nekega večera smo bili utrjeni od napada, zato smo se domenili, da bomo počivali pri Belih vodah. Ko se je mračilo, se je pritihtapila sovražna patrulja do kmetije. Jaz sem razporejal stražo. Sovražnika nismo takoj opazili, ker je bil sneg in so bili Nemci oblečeni v bela oblačila. Ko smo jih opazili, smo začeli napad. Kajuh je hitel po stopnicah iz sobe. Takrat ga je v sence zadela sovražnikova bomba. Ko je drugi hitel ven, so ga ustrelili v prsi. Vsem nam je bilo težko...

Tako je končal svojo pripoved tovariš Edvard Marušič-Blaž. Odšli smo polni misli in upanja, da nas bo še kdaj obiskal.

SUZANA MARUŠIČ, 4. r.
COŠ Kostanjevica na Krasu

Pionirji – borci za
svobodo

Vsi pionirji smo borci za svobodo, saj v marsičem pomagamo naši domovini. Čeprav si vsi želimo mir, se še vedno bijejo boji med različnimi narodi. Tudi pri nas je včasih divjala vojna vihra za svobodo ter pravico. Pionirji so v tistih časih veliko pripomogli k osvoboditvi naše domovine. Da pa ne bi bili pionirji med vojno pozabljeni, imamo svojo organizacijo, ki se imenuje »pionirska organizacija«. Vanjo sprejemamo cizibane, ko dopolnijo sedem let. Pionirji in mladinci si prizadevamo pomagati naši družbi, kolikor je v naših močeh. Temelji naše države za njeno prihodnost ležijo na ramenih vseh nas, ki smo

zdej še mladi in razigrani in nimamo velikih skrbi. Zavedamo se, da moramo vse napake, ki so nastale pri nas, odpraviti s skupnimi močmi.

Tudi pionirji med narodnoosvobodilnim bojem so bili junaki. Marsikdo je žrtvoval svoje mlado življenje. Tovariš Tito je rekel, da je vsako delo otrok v korist družbi hvale vredno, saj otrok ni dolžan služiti vojsko. Pionirji dobro vemo, da moramo biti tudi v miru aktivni in delovni.

Tovariš Tito je ljubil mladino, zato bomo vso to dobroto nekega dne povrnili naši domovini.

ALJA LIVIO, 6. a
OŠ Fran Roš Celje

Življenje nekoč in danes

Da, to je res, da skoraj ne more biti primerjava med današnjim življenjem in življenjem pred približno štiridesetimi leti. Če prisluhnemo kdaj pripovedovanju starih staršev, ugotovimo velike razlike med tem in tistim časom.

Včasih so ljudje veliko več delali za vsakdanji kruh. Velikokrat so jedli enolično hrano. Otroci so v šolo hodili bosi. Zvezkov niso imeli, ampak majhne tablice, na katere so pisali. V šoli ni bilo ne malice ne kosila. Tudi industrija in vse ostalo je bilo slabo razvito. Ljudje niso imeli televizorjev, radijskih sprejemnikov in avtomobilov. Nekateri pa so imeli kolese in so bili na to zelo ponosni.

Danes je drugače. Industrija in vse drugo je tako napredovalo, da si mi tega

sploh ne moremo zamisliti, kajti čas hitro beži. Stvarem, ki jih kupujemo, dogodkom, ki jih spremljamo, le s težavo sledimo. Cene se tako spreminjajo, da še sami prodajalci ne vedo, kaj prodajajo.

Kako pa je v solah? Imamo lepe možnosti, da se veliko naučimo, da se izobražujemo neprestano, hodimo k raznim krožkom. Na splošno je lepo. Starši zaslužijo več denarja kakor včasih. Lahko si marsikaj privoščimo. Lahko delamo po svoji volji. Gradimo stanovanja, urejamo okolico. Nihče nas ne priganja k delu, ker vemo, da če ne bomo delali, ne bomo imeli ničesar.

Mislím, da je v današnjem času res lepo, saj imamo vsega dovolj, predvsem pa imamo svobodo!

BARBARA COKAN, 8. b
OŠ Fran Roš Celje

Hišna knjižnica

Moj stari oče je bil učitelj, zato ima veliko knjig: debelih, rumenih, celih in strganih. Nekatere so stare že več kot sto let. Tudi v šolo nam je posodil nekaj starih knjig. Kadar ga ni doma, brskam po listih, v stekleni omari, kjer so knjige zložene. Ima pa jih tudi po pisalni mizi, na kavču in stolah. V lepi stari omari stanujejo kuharske, partizanske, smešne in druge knjige.

Tudi mi doma imamo knjižnico, pa ni tako bogata. Rada si sposojam knjige v šoli, kjer je toliko knjižnic, kolikor imamo razredov; to se pravi štiri pa še posebej za odrasle. Knjiga je naša velika učiteljica. Iz nje se lahko naučimo veliko stvari kar sami.

SPELA SELIH, 4. r.
OŠ Stranice



Andrej Hafner

Lani smo se krajani ZB NOV Vaše-Goričane poslovili od Andreja Hafnerja, rojenega 1904. leta. V OF se je vključil 1942. leta in kot aktivist deloval na svojem terenu in v tovarni Celuloze Goričane, kjer je bil zaposlen 42 let. Oktobra 1944 se je priključil kurirjem kurirske postaje G 25, ki je delovala blizu vasi Studence pri Medvodah.



Mira Pagon

Lani za praznik republike, smo izvedeli, da naše Mire ni več med nami. Tudi njej ni prizanesla težka bolezen. Upanje, da bo ozdravela, se ni uresničilo. Mira je bila rojena pred 61 leti v kmečki domačiji v Hruševlju pri Postojni. Učiteljice je študirala v Zadru. Po opravljenem učiteljskem tečaju v partizanih je postala na Postojnskem učiteljica na partizanski šoli. Po vojni je še nekaj časa poučevala v Lomu na Tolminskem, nato je bila več let prevajalka za italijanski jezik pri vojni upravi JLA v coni A ZVU, in dolga desetletja novinarka in urednica slovenskega govornega programa na Radiu Koper. Po upokojitvi se je preselila k možu v Tolmin. Tudi tu je bila neprestano aktivna družbena delavka. Garaštvo, pretirana skromnost, ustvarjalnost, materinska ljubezen, so bile lastnosti, ki se jih bomo radi spominjali.

Franc Legner

Decembra lani je umrl Franc Legner. Rodil se je 1927. leta. Bil je rezervni oficir in aktivni udeleženec NOV. Od njega smo se poslovili na Ravnah na Koroškem.



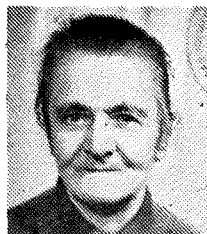
Nada Kranjc

Lani smo se Tolminci poslovili od dolgoletne družbeno politične delavke Nade. Izšla jo je 5 let trajajoča zahrbtna bolezen. Rojena je bila 1925. leta na Vipavskem. Njena osebna življenjska izkaznica je med drugim pripadnost OF, boju za osvoboditev Primorske, zanjeno priključitev k SFRJ, in boju za hitrejši družbeno-ekonomski razvoj zaostalega primorskega podeželja. Ljubila je Tolminsko, pa tudi Vipavske ni nikdar pozabila. Vsa povojna leta je delala v številnih družbenih in političnih in samoupravnih delegatskih organizacijah in skupščinah, bila je tudi članica družbeno političnega zbora republiške skupščine, republiške konference SZDL in republiške zveze sindikatov. Med drugim je bila prejemnica nekaterih najvišjih občinskih priznanj. Za njen družbeni prispevek se je Tolminci s hvaležnostjo spominjajo.



Ivana Anzelc

Novembra lani je umrla Ivana Anzelc iz Velikih Blok. Za NOG je aktivno delala od 1942. leta. Pred domačim sovražnikom se je morala večkrat umakniti v ilegalo.



Ana Jakopin

Lani smo se poslovili od partizanske mame Ane Jakopin. Za NOB sta skupaj z možem delala od 1942. leta. Odlikovana je bila z ordenom za službo za narod s srebrno zvezdo.



Terezija Jarc

Februarja smo se v Rušah poslovili od partizanske mame Terezije Jarc. Rodila se je pred 90-imi leti. Že 1941. leta sta se z možem organizirano vključila v NOB. Dom Jarčevih je postal pomembna postojanka okrožnega odbora OF za Maribor, ilegalcev in aktivistov okrožja.



Hermina Kratochvil

Pokojna Hermina se je rodila 1911. leta v kmečki družini v Radatovičih. Uspešno je končala šolo za višje medicinske sestre. Službovala je po raznih krajih naše domovine. Zlom stare Jugoslavije je dočakala v Banja Luki. Kot ilegalka se je takoj pridružila tistim, ki so organizirali odpor proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Septembra 1943. je postala borka 10. divizije 5. korpusa in v teh enotah ostala vse do decembra 1945. Bila je oficir NOV in POJ, imela je čin kapetana. Prejela je tri odlikovanja med njimi tudi orden zaslug za narod. Bila je 50 odstotni vojaški vojni invalid. Po vojni se je zaposlila v Fojnici in v bolnišnici v Valdoltri. Leta 1947 je prišla v Črnomelj in se zaposlila kot višja medicinska sestra v zdravstvenem domu, kjer je delala vse do 1977. leta, ko je odšla v pokoj.

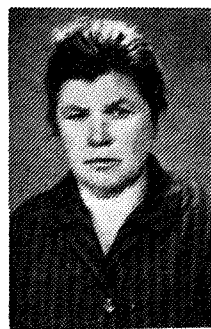
Angela Zgonc

Februarja smo se poslovili od 83-letne Angele Zgonc iz vasi Fara na Blokah. Skupaj z možem sta sodelovala z NOG od 1941. leta.



Josip Teržan

Rodil se je 1902. leta v Petrovčah v Savinjski dolini. V Rušah se je vključil v delavsko napredno organizacijo, zato ga je okupator med prvimi Rušani z družino 1941. leta izgnal v Srbijo. Po vojni je bil dolgoletni predsednik sveta KS Ruše, aktiven pa je bil tudi v vseh družbenopolitičnih organizacijah.



Zofija Ivančič

Oktobra lani je umrla članica ZB NOV Unec Zofija Ivančič. Rodila se je 1915. leta v Slivčah pri Rakeku. Vsa družina je že od 1941. leta organizirano sodelovala s partizani. Zofija je za partizane zbirala hrano, orožje in drugi potrebni materiali. V začetku 1943. leta je bila sprejeta v AFŽ in je organizirano sodelovala z NOB.



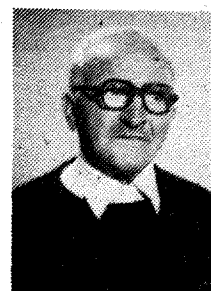
Marica Bogataj

V Idriji smo se lani poslovili od Marice Bogataj, rojene 1928. leta v Stopniku. Med NOB je zbirala hrano za partizane in skrbelo za ranjene borce. Med zadnjo ofenzivo jo je okupator zajel, rešili so jo borci Gradnikove brigade. Po vojni se je udeležila akcije pri gradnji proge Brčko-Banovići.



Marija Goršek

Lasni smo se na Vranskem poslovili od Marije Goršek, rojene 1917. leta v družini Kebrovih v Brišah pri Mlinšah. Med vojno je živela doma v Brišah, kjer je tudi delala za NOG. Štirje njeni bratje so bili v NOV, januarja 1945 so jim vlasovci požgali domačijo in na zverinski način v Trojnah ubili njeno sestro.



Pavel Šerc

V 86. letu je umrl Pavel Šerc iz Bezene pri Rušah. Imel je izredne organizacijske sposobnosti, zato je s pomočjo krajanov izpeljal marsikatero delovno akcijo. Med večjimi sta elektrifikacija Bezene in izgradnja mladinskega doma. Leta 1941 sta se z ženo organizirano vključila v NOG in v prvi odbor OF. Njegova domačija je bila pomembna partizanska postojanka. Od njega smo se poslovili januarja v Rušah.

Mestna organizacija ZB NOV Črnomelj sporoča, da so od julija do decembra 1985 umrli njeni člani:

Ana Burja, rojena 1899. leta,
Bojan Fabjan, rojen 1922. leta,
Ana Vardjan, rojena 1902. leta,
Marija Malerič, rojena 1902. leta,
Janez Kobe, rojen 1926. leta,
Slavko Adlešič, rojen 1922. leta,
Vida Pleša, rojena 1920. leta,
Katarina Vrščaj, rojena 1897. leta,
Janez Čurk, rojen 1933. leta,
Jože Žugelj, rojen 1925. leta.

★

Krajevna organizacija ZB NOV Fram sporoča, da so v letu 1985 umrli člani organizacije: Štefica Bizjak, Fram
Jože Lešnik, Fram,
Franjo Meklav, Morje,
Franc Pernat ml. Morje,
Štefan Štern, Morje,
Marija Lunežnik, Loka,
Jakob Jakl, Ranče,
Ivan Vihar, Ješenca.

Z izgubo Jožeta Rupnika so borci za severno slovensko mejo izgubili še enega predanega, požrtvovalnega in delovnega tovariša, ki je vse svoje življenje posvetil napredku naše domovine.

V teh žalostnih trenutkih se ponovno spominjajo časov, ko so v letih 1918-1919 bili boje za slovensko severno mejo. Ob takratnih težkih razmerah jih je prevladovala zvestoba domovini in trdna odločenost, da tudi na tem predelu slovenske zemlje postanemo svoj gospodar.

In memoriam Jožetu Rupniku

Poslovili smo se od Jožeta Rupnika, borca za severno slovensko mejo, dolgoletnega člana in dosednjega predsednika Republiškega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo v letih 1918-1919.

Pokojni Jože se je rodil v Idriji in v njej preživel svoja mladostna leta. Kot zaveden Slovenec se je udeležil prve svetovne vojne do razsula Avstro-Ogrske monarhije. Potem je sodeloval kot borec v bojih za severno slo-

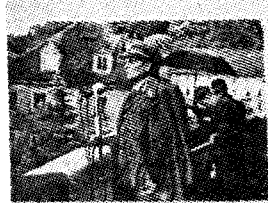


vensko mejo v letih 1918-1919. Druga svetovna vojna je Jožeta zatekla v Maribor,

ru, kjer je stanoval, kot pedagog pa je poučeval v Slovenskih Konjicah. Zaradi naprednih idej je bil kot zaveden in aktiven Slovenec z družino preseljen v Srbijo. Tudi tu je poučeval v šoli in se pridružil srbskemu gibanju za osvoboditev dežele. Sam se zaradi bolezni ni mogel vojaško udeležiti, zato je poslal svoje tri sinove, čeprav mladostnike, v partizane, od katerih je najmlajši padel v Sremu.

Po osvoboditvi je Jože prišel v Ljubljano in ko je bila ustanovljena Legija Koroških borcev, se je vpi-

sal v njeno članstvo. Ob njenem preimenovanju v Zvezo prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918-1919 je postal član republiškega odbora te zveze in obenem predsednik Mestnega sveta Ljubljana. V letu 1982 je bil izvoljen za predsednika Republiškega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918-1919 in je na tej dolžnosti ostal vse do smrti. Za udeležbo in aktivno udeleževanje na Koroškem je Jože prejel vsa priznanja: spomenico, plaketo in medaljo.



stem socialističnega samoupravljanja v letih 1964-1980.

Vendar pa so se pisci in uredniki (zaradi mnogih še nedokončanih zgodovinskih procesov) zavestno odločili - kot povedo v Predgovoru - »da procesov, predvsem tistih v zadnjih dveh desetletjih, ne bodo zgodovinsko poglobljeno obdelali.«

Predstavitev in kritično ovrednotenje

Predstavitev slovenskega prevoda te knjige (zanjo prevzemajo v imenu založbe Komunist odgovornost redaktor Roman Zupan in prevajalci Vlado Barabaš, Franček Brglez in Mojca Mihelič) v veliki dvorani CK ZKS se je ondan sprevrgla v pravo, več kot tri ure trajajočo javno tribuno, ki je prebila slavnostni ton promocije in z razčlenjevalno kritičnostjo posega k nekaterim temeljnim vprašanjem našega zgodovinskega pisarja oziroma odnosa do zgodovinske preteklosti sploh.

Uvodoma je - v imenu zgodovinske komisije - govoril dr. Križnar. Razložil je motive, ki so predsedstvu ZKJ narekovali pobudo za pisanje nove knjige na temo zgodovine naše partije. Pregled zgodovine ZKJ iz leta 1963 namreč ne ustreza več stopnji družbenih znanosti, podatkom in spoznanjem, izhajajočim iz na novo odprtih arhivov. Izhodiščnega pomena pri tem je bila potreba po znanstveno kritični presoji zgodovinske poti, po ugotovitvah, ki naj povedo, kdaj in kako se je družbenopolitična

praksa odmikala od sistemskih projektov. Dr. Stojanović je kot predsednik skupnega uredniškega odbora nazival nekaj osnovnih podatkov. Ta knjiga, je dejal, je neke vrste podlaga za bodočo širšo in večdelno Zgodovino ZKJ, ki bo morala slediti, ko bo za nami tudi temeljni zgodovinski projekt: Zgodovina narodov in narodnosti Jugoslavije. Doslej bo treba zgraditi še prenekateri most med bolj ali manj razkosanimi in neenovitimi zgodovinarji znotraj naše države.

Posebna naloga je bila na sami predstavitvi zaupana dr. Prunku, ki je novo knjigo ocenil. Svojo oceno je zastavil v stilu kritično odklonilne refleksije, s čimer je dal tudi ton vsej nadaljnji razpravi. Ugotovil je predvsem, da besedilo, glede na posamezna zgodovinska obdobja, ni enovito oziroma koherentno. Različni pisci so s svojo snovjo ravnali različno, tako da celota ne izveni kot vsestransko pretehtana znanstvena sinteza. V nekaterih poglavjih mrgoli stereotipov in sodb, ki ne držijo znanstvene kritike. Nekatera poglavja (zlasti tista, ki zadevajo največji čas) so pisana izrazito politološko in prav nič zgodovinsko. Zavoljo tega delo kot celota, po njegovi sodbi, ni na zahtevani ravni.

Tudi sami »področni uredniki« oziroma avtorji (dr. Pleterski za obdobje pred ustanovitvijo KPJ, France Filipič za obdobje med obema vojnama, dr. Ferenc za obdobje narodnoosvobodilnega boja in dr. Stanič za »povojni del«) so kritično, pa tudi samokritično ugotavljali, kje in v čem jim ni uspelo postoriti tega, kar bi bili morali in kar so hoteli. Dr. Pleterski je v pisanju dobrega dela 70 avtorjev pogršel predvsem dognano teoretsko fundiranost zgodovinskega pogleda. Zlasti odnos med nacionalnim in razrednim po njegovi presoji v tej knjigi ni dovolj utemeljen. Čutiti je, da še nimamo podlage oziroma temeljnega zgodovinskega dela - Zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije. Zanj si zgodovinarji sicer prizadevajo, ni pa nikogar, ki bi jim

delo te vrste »naročil« in ga spodbudil, kot je nastanek Zgodovine ZKJ spodbudilo predsedstvo CK ZKJ.

France Filipič je ugotavljal, da je v oblikovanju te knjige kronološki princip prevladal nad tematskim oziroma problematskim. Z ravnanjem glavnega uredniškega odbora nasprotno ni bil pretirano zadovoljen, saj je prenekatero (tudi napisano) poglavje iz zgodovine partije na Slovenskem v imenu »jugoslovanske nivelizacije« izpustilo, ali pa mu v okviru celote ni priznalo pravega pomena (denimo: ljudsko frontno gibanje na Slovenskem med obema vojnama, širjenje komunističnega vpliva med ljudi prek tiska, leposlovja in podobnih prizadevanj, ki so še kako pomembna slovenska specifika itd.). Marsikaj, kar ne bi smelo biti, je v tej knjigi potisnjeno na obrobje, spet marsikaj drugega bi moralo biti obdelano določneje in natančneje.

Vsekakor je v knjigi premalo »zakajev«, ki bi povpraševali po globljih vzrokih za posamezne pojave. Zgodovina ZKJ navaja predvsem rezultate.

Dr. Ferenc je presodil, da tretji del Zgodovine ni izpolnil vseh pričakovanj in ne dosegal zastavljenega cilja: popisan je potek narodnoosvobodilnega boja s posebnim ozirom na ZKJ, namesto da bi prebirali o zgodovini ZK v času NOB. Sicer pa tudi ta del knjige po njegovi oceni ni napisan enovito: obdobje do pomladi 1942 je prikazano dovolj objektivno in kritično, obdobje odtlej do konca vojne pa je v bistvu zelo nekritično, saj je vtis, kot da je šlo vse zelo gladko in apologetsko, po volji partije - brez vseh nasprotij ali protislovij.

Dr. Stanič je sodeloval v skupini, ki je imela na skrbi »povojni del«. To je po obsegu najširše, po znanstveni dognanosti pa v nekaterih ozirom najmanj dognano poglavje. Pisci so imeli pač na voljo najmanj prejšnjih raziskav ali študij, pa tolikanj več politoloških del in resolucij, kar je kritičnost in dognanost pisanja samo oteževalo. Vseeno pa je, po njegovem, temeljni tok povojnega »partijskega dogajanja« dobro

opisan, saj so pisci upoštevali dogajanja v družbeni bazi, v kateri je Zveza komunistov uveljavljala svoja hotenja - in glede tega niso bili nekritični. Bistvenega pomena pri vsem pa je bil prikaz zgodovinskega procesa, ki je krize na razvojni poti - po volji subjektivnih sil - premagoval z rojevanjem velikih idej (kot so bile: prehajanje iz centralistično planskega v tržno socialistično gospodarstvo, antimonopolistična usmerjenost partije, samoupravljanje in neuvrčenost.) Za naš zdajšnji krizni čas in za naše ravnanje v njem so te velike ideje pomembni in odločilni nauki: drobnjakarstvo, kakršnemu strežemo zdaj, ne vodi nikamor.

In vendar...

Nova knjiga Zgodovine je tu - in ne bilo bi prav, če bi se ob njej apriorno predajali »odklonilno kritičnim refleksijam«, četudi nanje pristajamo in jih ne zavračamo.

Na to se je zdelo pred sklepom maratonske predstavitve Zgodovine Zveze komunistov Jugoslavije vredno opozoriti tudi Lidi Šentjurič, ki je bila mnenja, da pripombe o tej knjigi, četudi držijo, ne smejo prevladati in zavreči vsega tistega, zavoljo česar jo je mogoče in potrebno priporočiti tudi slovenskim bralcem. Ze zato ne, ker naj bi tudi oni sami (in ne le zgodovinarji - strokovnjaki) opozorili na pomanjkljivosti, ki jih bo treba popraviti v naslednji, dopolnjevalni izdaji.

Ena najhujših pomanjkljivosti te izdaje je - na to je opozorila dr. Kacinova - popolna opustitev navedb o partijskem gibanju in boju v vrstah primorskih Slovencev. Uredništvo Zgodovine je zadevno (že napisano) poglavje izpustilo, češ da »štrli ven« iz celote, s tem pa močno in takorekoč nepopravljivo obrnilo celovito podobo dogajanja na naših tleh.

Svojo recenzijo Zgodovine komunistov Jugoslavije bomo objavili posebej.

Viktor Konjar

Bratstvo in enotnost 86'

Letošnj, šestnajsto srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki bo od 2. do 4. julija v naši republiki z osrednjo prireditvijo na Brdu pri Kranju, bo predvsem delovno srečanje. Zasnova je tako, da bodo rezervni starešine iz vse naše domovine izmenjali izkušnje in spoznanja o vlogi ter nadaljnjem delovanju ZRVS pri krepitvi družbene samozaščite v občinah, organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih in drugih okoljih, ki jih bodo obiskali. Posveti na to temo bodo potekali po vseh občinah, ki bodo gostile delegacije ZRVS iz drugih republik, osrednji posvet pa bo 3. julija v republiškem centru za obrambo usposabljanje v Poljčah. Kot predvidevajo organizatorji se bodo takrat

v Poljčah zbrali predstavniki zvezne konference ZRVS in drugih zveznih organov in organizacij, tričlanske delegacije republik in pokrajinskih konferenc ZRVS in nekaterih organov in organizacij iz Slovenije.

S takšno zasnovo tega posveta, ki bo osrednja delovna dejavnost, se je strinjal tudi izvršni odbor za pripravo srečanja na seji, ki je bila v ponedeljek, 7. aprila v Ljubljani.

Odbor je med drugim obravnaval in sprejel osnutek plakata, značke in drugih stvari, ki bodo opozarjale na srečanje. Avtorju, Mariu Vilharju pa so člani priporočili, naj nekatere podrobnosti še grafično obdelata. Načeloma je odbor sprejel tudi scenarij za osrednjo proslavo, s tem da je avtorjem priporočil nekatere

spremembe. Precej pozornosti članov odbora pa je pritegnila vsebinska zasnova revije Naša obramba, ki jo bodo izdali v srbohrvaščini prav za to srečanje.

Revija bo predstavila našo republiko, njene napore pri razvijanju naše zasnove SLO in DS. Predstavili bodo eno od enot TO in JLA, delo organov za notranje zadeve in drugo.

Izvršni odbor srečanja je določil tudi katere občinske konference ZRVS bodo gostiteljice posameznih delegacij. Ker so te prevelike, da bi jih gostila samo ena občina so jih razdelili na več delov. Tako bo devetsto petdeset udeležencev iz vse Jugoslavije gostilo več kot dvajset slovenskih občin.

Bojan Kuntarič

Premagati brezdušnost

Sredi zime, te neprijetno sive ljubljanske zime, je prišla v uredništvo Jerinova Tončka. »Vem,« je rekla, »da časopis ne more nič urediti, a pridite vsaj pogledat in napišite, kar boste videli...«

Šlo je za stanovanje, v katerem prebivata z možem, oba bolna in do kraja obupana, ne da bi se kdo odzval na njune »klice na pomoč«.

Skratka: problem neprimerne borčevskega stanovanja.

Po nekaj dneh sem prišel naokrog. Ni bilo treba daleč. Ob Tržaški cesti v Ljubljani stanujeta; v starem stanovanjskem bloku pred Tobačno tovarno.

On, Tone Gradišar, se je s svojo nekdanjo, zdaj že pokojno ženo, delavko v Tobačni tovarni, vselil v to domovanje pred 24 leti, ko je bil še razmeroma mlad in je imel takšna in drugačna življenjska upanja. Sto let staro stavbo, ki so jo sicer predvideli za rušenje, je Tobačna tovarna zasilno in v naglici nadzirala ter nekdanje pisarne oziroma skladišča spremenila v začasna stanovanja. »Saj ne bo dolgo,« si je mislila družina, ki je po tej poti prišla do strehe nad glavo.

Pa se je vse zasukalo v žalostno smer. Leta so tekla, prišle so bolezni, žena je umrla, oče je ostal sam s sinovoma, upanje na lišo, ki naj bi jo podedoval, se je izšlo, enega izmed sinov, mladega hokejista, je

zgrabila nenadna smrt, drugi se je spridil, oče je ostal sam, zadet od kapi, po vseh teh nesrečah je postal stoodstotni invalid z okvaro srčnih zaklopov... In stanovanje je po dolgih letih na vsem lepem pokazalo rebra. Slaba izolacija, vlaga, nevzdržni življenjski pogoji.

Tovarna je zgradila nove stolpice in svoje delavce iz neprimernih »lukenj« ob Tržaški preselila v solidna stanovanja. Tone Gradišar ni prišel v kombinacijo. S Tobačno tovarno pač ni imel nič več skupnega. Invalidski upokojevcem in vdovci povrh ne pridejo v poštev, ko se delijo stanovanja. Običal je tam in prišel z dežja pod kap. Tovarna je namreč v izpraznjene prostore na skupnem hodniku (in s skupno kopalnico in straniščem) naselila družine »svojih« borskih delavcev iz barjanskih barak. Življenje v tej »naselbini« je postalo nezno.

Ze med njegovo boleznijo se je k njemu priselila Jerinova Tončka, Litijanka, upokojenka tovarne usnja Šmartno pri Litiji, sicer pa borka (kurirka, obveščevalka) pred 9. septembrom trinštiridesetega, odlikovana z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. A kaj pomaga. Običala sta v tisti »črni luknji«, kjer vse trohni od vlage...

»Na občinsko zvezo borcev sva oddala prošnjo, naj nama pomagajo, a sva še zmed praznih rok. Rekli so nam sicer, da bi se dalo najti neko primerno stanovanje, ki

sva si ga ogledala in se strinjala, a kaj, ko se je nekdo nasilno vselil vanj, pa ni bilo iz tega nič...«

Sklenil sem povprašati na občinski ZB. Vsaka zveza ima svoj sedež v občinski stavbi. Napovedal sem obisk in dogovorili smo se, da se srečam s predsednikom stanovanjske komisije.

Še preden sem se dobro zasukal, so mi sporočili, da bodo »problem Jerinove« v kratkem ugodno rešili. Preselila se bosta v primerno stanovanje, izpraznjeno po borki, ki pojde v dom.

Problem s Tržaške torej je (ali bo... v kratkem) sčrtan z dnevnega reda. Problematika pa ostaja. In v njej se je - v senci tega nerešenega problema - vendarle vredno pogovoriti.

»Ni nam prav lahko,« zatrdi predsednik komisije tovariš Korošec. »V občinskih in drugih strukturah nas zavračajo, češ, čemu izsiljujete? Družba je vendarle že zdavnaj uredila borčevske stanovanjske probleme.«

Toda... Ze res, za borčevska stanovanja je bilo poskrbljeno že pred dvajsetimi, petindvajsetimi leti. A leta, ki so minila, so marsikaj spremenila. Marsikdo se je postaral, zbolel, zrasli so otroci, mnogim nekdanje povsem urejene stanovanjske razmere zaradi spremenjenih okoliščin sploh ne ustrezajo več. Pri štiridesetih se morda človeku ni bilo težko vzpenjati v 5. nadstropje in hoditi po premostitvi v klet, pri sedemdesetih je povsem drugače.

Tako je »bruhnil na dan« prenekateri novi problem, ki si ga je treba ogledati s povsem človeške plati, ne brezdušno - birokratsko. Pa pri tem ne gre za iskanje posebnih ugodnosti (bonitet ali privilegijev).

Občinska borčevska komisija skuša opozarjati na ta »človeška vprašanja« in razvolati probleme z morebitnimi zamenjavami, roko v roki z društvom upokojencev ter s stanovanjsko skupnostjo. Nekaj uspehov



je, prav veliko ne. In tudi obzorja se ne jasnijo. Nasprotno. Če je doslej občinska komisija le imela razpolagalno pravico na stanovanja, ki jih je dobila zveza borcev iz splošnega ljudskega premoženja, nameravajo »strukture« zdaj spremeniti tudi to - s prevzemom vseh stanovanj na mestno ravnen, kjer pa bo brezdušnost še bolj kraljevala, kajti do razumevaločega urejanja stvari na tako odtujenih relacijah ne zmore priti.

Takšna je torej podoba stvari. Upajmo, da se Jerinova in Gradišar, Tončka in Tone, preselita v miren in znosen dom prej, preden bo zavladal brezdušni »mestni hlad«.



tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK, Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR, Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ - notranja politika: MILENKO STRAŠEK - reportaža: BOJANA ŽOKALJ-JESIJI - naša organizacija: Lektorska redakcija: MIRANDA MRČELA: Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR: Tajnica uredništva: MARA OKORN: Vodja uprave: BOJAN ZVONAR: Telefon uredništva: 327-780: Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po tiskanju sekretariata za informacije IS SR Slovenije (t. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Informacije in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35